

AVRUPA VE İMPARATORLUK

KURUCU BİR SÜRECİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Antonio Negri

İtalyancadan
çeviren:
Kemal Atakay

Antonio Negri

Avrupa ve İmparatorluk

Kurucu Bir Süreç,
Üzerine Düşünceler

İtalyancadan çeviren:
Kemal Atakay

Otonom 9
Politika dizisi 3

Avrupa ve İmparatorluk

Antonio Negri

ISBN 975-6056-07-X

1. Basım: Ağustos 2006, İstanbul (1000 adet)

Kitabın özgün adı:

L'Europa e l' Impero: Riflessioni su un processo costituente

© Manifesto Libri

© Türkçe yayım hakları Otonom Yayıncılık, 2005

Çeviri 2003, *Manifestolibri* basımından yapılmıştır.

İtalyancadan çeviren

Kemal Atakay

Yayıma hazırlayan

Eylem Canaslan

Kapak ve iç tasarım

Ulaş Kantemir

Baskı ve cilt

Mart Matbaacılık Sanatları Tic. ve San. Ltd. Şti.

Tel: (0212) 321.23 00

Otonom Yayıncılık

Yeniçarşı Cad. Kalkan Han No: 56/6 Galatasaray/Beyoğlu

İstanbul

Tel: 0212 244 87 09

Faks: 0212 292 23 66

e-posta: iletisim@otonomyayincilik.com

www.otonomyayincilik.com

Antonio Negri

Avrupa ve İmparatorluk

Kurucu Bir Süreç
Üzerine Düşünceler

İtalyancadan çeviren:
Kemal Atakay

İÇİNDEKİLER

Önsöz

İmparatorluğa Karşı (1995)

Siyasal Alan Krizi (1995)

Birleşmiş Avrupa, Yeni Avrupa Proletaryasının
Çıkarınadır (1998)

Avrupa, Avrupa (1998)

Hava Durumu ile Reklamlar Arasında (1999)

Avrupa, İmparatorluğun Uyrukları İçin Bir Şaka
(1999)

Italy/Europe (2000)

Karşı-İmparatorluk Saldırıya Geçiyor (2000)

Avrupa, Bilinmeyen Nesne (2000)

Avrupa İçin Siyasal Stratejiler: Avrupa Zorunlu, Ama Olanaklı mı? (2002)	103
Savaş Düzeni (2002)	115
Mutlak Demokrasi Kıtası (2003)	119
Cacciari Paradoksu (2003)	125
<i>Massimo Cacciari'nin Kitabı Üzerine Değerlendirme</i>	
Yok Olan Aracılık (2003)	131
<i>Etienne Balibar'ın Kitabı Üzerine Değerlendirme</i>	
Küresel Çerçeve de Avrupa Birliği'nin Yönetimi ve Dış Politikası (2003)	137
Ek	151
Mounier'nin Avrupa İnanç Bildirgesi (1955)	
Yazılar Kaynakçası	155
Dizin	157

ÖNSÖZ

1. Metnin Betimlenmesi

Avrupa üzerine ya da Avrupa Birliği sürecinin çeşitli yönleri üzerine bu yazılar, 1990'lı yılların ikinci yarısından başlayarak kaleme alındı. Oldukça farklı nitelikte yazılar, kimi zaman çözümlemeler ya da çeşitli vesilelerle görüş bildirmeler, başka durumlarda belirli olaylara bağlı düşünceler (Arnavutların Puglia kıyılarına akın etmesi, Kosova Savaşı, İkinci Irak Savaşı, Avrupa Birliği'nin kurulmasına ilişkin tartışmanın çeşitli aşamaları, Sovyetler Birliği'nin 1989'daki kaçınılmaz dağılışı ve beri izleme olanağını bulduğum Fransa ile İtalya arasındaki politik tartışmalar). Burada bir araya getirilenler, 1990'lı yıllarda Avrupa teması üzerine yazdığım yazıların hepsini içermiyor. Hareket üzerine yazdıklarımın bir parçasını oluşturan, bulmayı başaramadığım başka yazıları var; başlıklarını kaydetmişim, ama yazılı metinler yok. Buradaki düşünmenin, değişik anlarında, dengesizlikler ve kararsızlıklar, gidiş gelişler içerdği fark edilebilecektir: Komünist hareket içinde mücadele verenler için, Avrupa'ya geri dönmek kolay olmadı. Avrupa'ya, küresel hareket aracılığıyla, ancak Seattle'dan sonra tamamıyla döndük. Ama Avrupa Birliği sürecini çözümlemeye başladığımızda, bu metinler okunduğunda görüleceği gibi, konuya belli bir coşkuyla yaklaştık. Burada bir araya getirilen metinlere, *Lenta Ginestra* (Yumuşak Başlı Katırtırnağı) adlı kitabımın (Milano, 1986; yeni

basım 2002) “Leopardi europeo” (“Avrupalı Leopardi”) başlıklı önsözünü eklemek isterdim. Editöre göre, metni gereksiz yere ağırlaştıracaktı bu. Oysa ben, ilginç bir metafor oluşturabileceğini düşünüyordum: Yazı, Fransız Devrimi bozgununun anısı dışında önerilmiş yeni bir sivil topluma ilişkin güçlü umudu, yeni bir özgürleşme alanının kuruluşu içinde yeni bir siyasal özne düzenini dile getiriyordu... Ve belki de, Leopardi’ye bir gönderme, bütün “Avrupa kuşkucuları”na nasıl karşılık verilmesi gerektiğini bize göstermek açısından yararlı olabilirdi: Özellikle, “bir vatani olan” sosyalizmin eski akıl hocalarından söz ediyorum (biz ise, “vatani olmayan” komünistlerin safındayız). Döneminin burjuvalarına karşı Leopardi aynı küçümsemeyi duyuyor ve o zamanın İtalya kuşkucuları “homur homur”lara içerliyordu. Belki de, Avrupa söyleminin kuruluşunun her aşamasından geçtiğim için, hem komünist, hem de Avrupalı federalist olmanın nasıl reddedilebileceğini artık anlayamadığım bir gerçek. Avrupa, bir kurtuluş tarihinin içinde daha önce harekete geçmiş olan güçlü öznellikleri küreselleşmenin içinde yeniden devreye sokmak ve hem siyasal alanın, hem demokratik düzenlemelerin yenilenmesini önermek için ilginç bir fırsattır.

2. Avrupacılığa İlişkin Biyografik İpuçları

Her zaman Avrupalı ve inançlı bir federalist oldum. Burada, Ek’tte, 1955’te yirmi yaşındayken yazdığım bir yazımı, Emmanuel Mounier’in Avrupalı önerisine ilişkin bir yorumumu aktarıyorum: Son derece saf, ama birleşmiş Avrupa’nın gerekli olduğuna ve sosyalist olmazsa birleşemeyeceğine inanan bir yazı. Bir yıl sonra, 1956’da, Macar Ayaklanması ve Stalinizmin acımasızlıkları hakkındaki Kruşçev raporuyla eşzamanlı olarak, bir adalet düşünün ve kapitalizmin yok edilmesi gerektiği kanısının peşine takılarak, işçi hareketine katıldım. Henüz Marksist değilim; deyim yerindeyse, saf ve kendiliğinden bir komünisttim...

* Negri’nin deyişiyle, “her girişime karşı çıkan ve her şeyi yararsız gören kişiler”; Türkçe *homur homur*, İtalyanca *grunf-grunf*’un (domuz homurtusu) karşılığıdır. (ç.n.)

ve o zamandan Avrupalıydım. Marksistliğimin sonraki bütün aşamaları boyunca Avrupalı kaldım. Niçin? Acaba benim için, bu Avrupalı olma, taşralı bir yanılsama mıydı? Hayır, Avrupalılık, tam da İtalyan taşrasının dışında ve ona karşı (sosyalizmin ve/veya Stalinizmin taşrasına da karşı) bir *özgürlük alanı*'nı gösteriyor ve kuruyordu. Avrupa, üretken bir verimlilik, ruhların olgunluğu, kültürel modernleşme göstergesini temsil ediyordu... On beş yaşımdan itibaren, Avrupa'da, kâh bir yeri, kâh ötekini, otostopla dolaşmaya başlamıştım. Avrupa, yirmi yaşında benim için çoktan gerçek bir entelektüel yurttaşlık toprağı haline gelmişti. Ortak bir bütün, *bir özgürlük deneyimi*'ydi. Üniversite eğitimi, cinsel bağımsızlık, macera... Ve sonra, İtalyan taşrasının sunduklarından öylesine değişik olan müzik, spor deneyimleri... Ve sonra, giderek artan ölçüde kültürel karmaşıklık, öğrenimin karmaşıklıkları, dilsel ve bedensel melezliğin hazzı... değişik bir bilgi. Avrupa'yı bir uçtan bir uca kat etmek, Avrupa'nın benzersiz ülke ve kültür çehrelerini, üniversitelerini tanımak, daha o zaman, 1950'li yıllarda bile, enternasyonalizm değildi artık: Farklı bir şeydi, kendi üzerine katlanan ve kendi içinden Avrupalıların ortak deneyimine bakan kültürel ve siyasal bir deneyimdi, yakın tarihli yüzkarası felaketler içinde, keza Hümanizm'den beri kıtanın talihini belirlemiş olan ruh içinde. Kahrolsun vatan ve burjuvaziye ölüm! Derinin renginin ya da sömürülenin sefilliğinin ötesinde, sarsılıp kendine gelmeyi, yaşam savaşının ve sömürünün anısını saldırı ve egemenlik silahına dönüştürmeyi başaran kişiyi Avrupalı kabul eden değerlerin bu paradoksal aşkınlaşmasının her zaman Avrupa'da farkına varır insan. 1950'li yıllarda Avrupa bana *antifaşist ve antikapitalist düzen* olarak görünmüştü. Küçük bir faşizm değil, küçük bir sömürü değil, evrensel olandan nefrete ve insani olanın yıkımına özgü derin ve korkunç bir faşizm, bir sömürü... Direniş'in, antifaşist direnişin ve sınıf direnişinin, burjuvazi terörüne karşı iç savaşın değerini anlamam Avrupa'da oldu. Bir zamanların Avrupa'sının simgesi olarak bana Auschwitz'den söz eden ilk Avrupalı arkadaşlarımı anımsıyorum. Ama Avrupa'dan mücadele halindeki işçi sınıfının toprağı olarak söz edenleri de. Yirmi yaşındaki bir gencin,

bir yaşamı sürdürmek için kendi içinde katlanılmaz bir gerilim olarak kurduğu çelişkiler bunlar. İşçi sınıfı mücadeleleri, Avrupa'ya biçim vermiştir. Şimdi, olgunluk çağında, Avrupa'ya ilişkin algımı düşündüğümde, 1871 Komünü doğrudan 1917 Devrimi'ne, 1969 "Sıcak Güz"üne ve 1995-1996 Paris mücadelelerine bağlanıyor... Bu birbirini izleyişte, işçi haklarının kapsamı genişledi ve bu haklar, bütün yurttaşların haklarının iskeletini, yapısını, gövdesini oluşturdu. Avrupa, *özgürlüğün kuruluşu* haline geldi. Ve sonra, bugün: Burada artık anılar değil, belleğin yalanlamadığı doğrudan deneyimler söz konusu. Gerçekten de, küreselleşmenin varlık kazandığı bir anda, Avrupa öteki kıtalara destek, direniş ve alternatif simgeleri sunan bir özgürlüğün olağanüstü tanığı olarak sunuyor kendini. Küreselleşmede, Avrupa bir *direniş alanı* haline geliyor. Doğal olarak, burada söylediklerimiz doğru ise, direniş olumsuz bir kavram değil; aksine, özgürlüğün bütün özelliklerini ve şimdiye kadar bedenlerimiz aracılığıyla kurulduğunu görüp duyduğumuz hak oluşum düzenlemelerini yeniden ele geçirmemizi sağlıyor.

3. Direniş Konusunda

Belli bir noktada, İtalya ve Avrupa tarihinde, "üçüncü yol"un kişileri, Rosselli'ler, Spinelli'ler, Avrupa'dan söz etmeye başladılar... "Üçüncü yol," özgürlük artı sosyalizm demektir... Sosyalist ve komünist direnişçiler arasında en iyilerinin de tutkuları buydu, Emilio Lussu ve diğerleri bundan söz ettiler... *Giustizia e Libertà* (Adalet ve Özgürlük) hareketininki gibi bir Avrupa yurtseverliğini, daha sonra, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupalılarının entelektüel ve ahlaki bilincine büyük ölçüde nüfuz etmiş olarak yeniden buluruz. Komünizmle özgürlükten birlikte söz etmeye yönelik kimi zaman umutsuz, ama uzun erimde utkulu bir girişim. *Politecnico* (Bilimler) Dergisi'nin Vittorini'sinden *Quaderni Rossi* (Kızıl Defterler) Dergisi'nin Panzieri ve Fortini'lerine, sonra da yavaş yavaş İtalyan Komünist Partisi'nin birbirini izleyen ve yinelenen krizlerinde, birçok kişinin yanılsamayla suçladığı bu parolayı görürüz. Sosyalizmle özgürlük, Avrupa'da birlikte var olabilirlerdi. İtalyan Komünist Partisi'ni bırakanlar, ama

ihamet etmeyen ve sağıın pis kucağına sığınmayanlar, Avrupa'yı özgürlük ve adaleti arzulayan bir yer olarak görüyorlardı. Kutsal tarih yapıyor değilim, İtalya'da da, Avrupa'da da hep bozguna uğramış olan bir "üçüncü yol" perspektifini yorumlamaya çalışıyorum yalnızca. Bu deneyimi ruhunun derinliklerinde yaşamamış olan kişi, ruhunu şeytana satmış olduğunu söyleyebilir. Şu var ki, "üçüncü yol" yok artık, çünkü tarihin bize sunduğu iki olanaktan biri ortadan kalktı. *Giustizia e Libertà*, direnmek için tek başına kaldı, kapitalizme karşı tek başına ve kapitalizmin gizemleştirilmiş bir yönetim alternatifi olan sosyal demokrasiye karşı tek başına. Demek ki, bozguna uğramış olan o direniş, sağıın ve solun hikmeti hükümetine karşı yeniden doğuyor. Avrupa, umut edilmiş bir şeyin, adalet ve özgürlüğün düşüdür. 68, bu düşü gerçek kıldı, somuta büründürdü. 68'i izleyen yıllarda, Avrupa'da işçi ve öğrenci mücadeleleri, bu açık programı küresel hale getirdi. Ve modernitenin Avrupa'da önce Katolikler ile Protestanlar, sonra liberaller ile komünistler, Batılılar ile Doğulular –istenirse, liste uzatılabilir– arasındaki çok uzun iç savaşı sona erdi. Artık hükmeden iki değil, bir ise ve alternatif, yalnızca bir "üçüncü yolu" denemek değil de, ikiye yeniden kurmak ise; o zaman, biz komünistler ve Avrupalılar, direnişin sürekliliğini ve bir özgürlükler Avrupa'sı için en sonunda Avrupa iç savaşının ötesinde yeni bir dönüşümün yeniden kuruluşunu temsil ettiğimizi hissediyoruz. Küreselcilik karşıtı hareketlerin, kendi tarihlerini bu olayların ışığında yeniden okuyarak, bugün kendilerini Avrupalı olarak tanımlamalarının nedeni de budur. Yeninin ve umudun sorumluluğunu üstlenen ve aynı zamanda vatanın ve devletin her faşist yeniden doğuşunu açığa vuran, ona karşı savaşan, onu yıkan, güçlü, kurucu Avrupalılar.

4. Sözleşmeye Karşı, Kuruculuktan Yana

Bütün 1990'lı yıllar boyunca ve yeni yüzyılın başında, hareketlerde son derece tedbirli davranılmıştı. Ama zarlar atıldı artık: İmparatorluğun içinde ve ona karşı, çoklukların özgürlük kaygısının etkisizleştirilmesi sürecinin izinden gitmeyen birleşik bir Avrupa için, demek ki özgür ve komünist bir Avrupa

için bir manifesto – işte, bu manifesto vicdanlarda yaşamaya başlıyor. Buna karşılık, hükümetlerin ve ulus devletlerin seçkinlerinin bakış açısından, başkaldıran bir Avrupa halkı (*demos*), Jakoben bir Avrupa halkı kurmaya yönelik hareketlerin çabasını iğdiş eden bir Sözleşme sunuldu. Öyleyse biz, mücadelelerde, Sözleşme’ye karşı bir Manifesto yazacağız: Bu [Manifesto], güçlü hareketi bilen bir aklın ve hasmın yıkıcı saldırganlığını (iradenin kötümserliği) kesin olarak ölçme iyimserliğinin gerekli ürünüdür. Bütün faşist ve özdeşleştirici/kimlik kurucu fetişlere karşı, çokluklar Avrupa’sını bir araya getiren bir kurucu yasa, federalist bir kurucu yasa. Bir Vatanlar Avrupa’sı değil, çünkü Verdun Çarpışması ile Piave Irmağı Çarpışması bu tür her yanılşamayı katletmiştir; bir Halklar Avrupa’sı değil (Habermas ve Derrida’dan, küreselcilik karşıtı ve barıştan yana hareketlerde artık halkçı kalıpları değil, çoğul köksapları görmeyi öğrenmiş olmamız gerekir): Kısacası, bizim istediğimiz, bizim yapabileceğimiz, bir mutlak demokrasi Avrupa’sıdır. Kurucu Yasa, iktidarsız ve baskıcı ulus devletleri birbirine bağlayan değil, Avrupalı çoklukların benzersiz kaynaşmasını keşfeden, onun arzularını açığa çıkaran, gerilimlerini yüceltten, taleplerini karşılayan, gücünü örgütleyen federalist bir irade çevresinde biçimlenir. Nasıl bir Avrupa anayasası istiyoruz? Savaşa karşı, ücretli emeğe ve kâra karşı, liberal temsil ve vekillığe karşı bir Anayasa – barıştan, yurttaşlık geliri ve zenginliğin eşit dağılımından, çoklukların çok yönlü ve çok-düzeyle ifadesinden yana bir Anayasa... Ama sorun, seçkinleri eğilip “şikâyetnamemiz”in sayfalarını karıştırmaya zorlamak değil – hayır, sorun, çoklukların kurucu gücünü ortaya çıkarmaktır. Burada, Avrupa’da, Kurucu Yasa zaten emperyaldir; bu yasa, küreselleşmeye şimdiden vicdanımızda yaşadığımız bir geleceğe bakar gibi bakarak, Avrupa toplumu için bir yaşam tarzını ve bir emek örgütlenmesini belirleyebilir. Avrupa Anayasası, küreye seslenebilecek güçtedir.

Temmuz 2003

İMPARATORLUĞA KARŞI

(1995)

Artık ekonominin dünya çapında yayılmasının-küreselleşmesinin belli ki durdurulamaz süreciyle yüzleşmek zorunda olduğumuza göre, bunun alabileceği siyasal biçimler ve ona yön verebilecek siyasal biçimler sorununu gündeme getirebilir miyiz? Elbette, buna hakkımız var ve bunu acilen yapmalıyız. Küreselleşmeyi kimin denetleyeceğini, onun süreçlerine ve ritimlerine kimin egemen olabileceğini bilmek gerekir. Ama aynı zamanda ve öncelikle, bu hareketin içinde hangi alternatif çözümlerin ve hangi projelerin belirebileceğini bilmek gerekir. İmparatorluk, Antikçağ ve Ortaçağ tarihçilerine bırakılacak bir kavram değil; aksine, güncel deneyimlerimizin özünü ilgilendiren bir şeydir.

Öyleyse, kabul etmek gerekir: Kimsenin tartışmadığı sorunlar söz konusu. Avrupa ülkelerinin seçim kampanyalarında (ama Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'da da), İmparatorluk teması tabudur ya da kimi zaman, açık bir tartışmaya yol açmaksızın marjinal ve çelişik bir biçimde belirir, bu da gerçek bir yanlışlıklar komedyasına neden olmaktan geri kalmayan bir şeydir. Bir örnek vermek gerekirse, ulusal egemenliğin geri çekilmesi bağlamında, bazılarının Avrupa'nın birliğinin kahramanları kesildiğini; bazılarının ise, dünyanın toplumsal örgütlenmesi ve tahakkümüne yönelik Amerikan modelini reddetmek için, bu örgütlenme ve tahakküme karşı savaş ilan ettiğini

görüyoruz. Her iki durumda da, küreselleşmenin siyasal biçimi ve olası direniş ve karşı saldırı biçimleri sorununun üstü örtülüyor. Bu yolla, aslında asıl önemli yön –Amerika’nın piyasaların küreselleşmesi süreci üzerindeki hegemonyası, yani siyasal tahakkümü– yadsınmaya çalışılıyor.

Küreselleşme sürecinin geri döndürülemez olduğunu ve onun karşısına uygun ve yerinde siyasal araçlar çıkarmak gerektiğini kabul etmemiz gerekir. Şu var ki, şu an Amerika Birleşik Devletleri’nin siyasal yaşamına egemen olan siyasal biçimler, halen sürmekte olan dönüşümlerle başa çıkabilecek güçte değildir. Demek ki, İmparatorluk ve İmparatorluğun analizi sorunu, her ne pahasına olursa olsun, gündeme getirilmelidir.

Özellikle, farklı İmparatorluk modellerinin düşünülebilir olduğunun ve Amerika Birleşik Devletleri’nin hegemonyasına karşı konulabileceğinin farkına varmak gereklidir. Her şeyden önce, demokratik kamuoyları, yerel siyasal sınıfların gerçeği örtme çabalarını bir kenara iterek, kaçamak yollardan uzak durarak ve sorunu açıkça koyarak, İmparatorluk temasını tartışmalılar: Halklar hangi tip siyasal örgütlenmeyle küreselleşmeye ve onun biçimlerine meydan okuyabilirler? Bu tabloda gelecekte olabilecek çatışmalar hangileridir? Halihazırdaki açmazdan çıkmak için hangi perspektifleri sunmak gerekir?

Şu an, İmparatorluğun içinde iki modelin varlığı ayırt edilebilir. Bir yanda, Amerika Birleşik Devletleri’nin, “zayıf dolar” ve teknolojik üstünlüğü birlikte kullanması (ve katı bir biçimde savunması) sayesinde, sınırları dur durak bilmeksizin genişleyen çizgisel ve evrenselci modeli var. Öte yanda, Amerika’nın ekonomisi ve para alanlarındaki yönelimlerine somut bir biçimde karşı koyarak, Japon karşıtlığını ve bir süre sonra da Çin karşıtlığını yeniden gündeme getiren “güçlü mark” ve korporativist politikalara (alanlar ve bölgeler üzerinden) dayalı Alman modeli. “Atlantik” modeliyle “kıta” modeli karşı karşıyalar. Kapitalizmin sosyalizme karşı yüzyıllık savaşının sona ermesinden sonra, kapitalizmin biri liberal, öteki korporativist iki çeşitlemesi arasında yeni bir savaş açılıyor. Açık bir savaş mı, yoksa zorlama bir birliktelik mi söz konusu? Bunu söylemek için henüz çok erken.

Ve sermayenin ve müttefiklerinin hükmettiği bu süreçlerin içinde hangi değişik hegemonya türlerinin belireceğini bilmek için de çok erken. Bunun ötesinde, kapitalizmin iç çatışmalarının başka güçlere müdahale etme fırsatını vereceği düşünülebilir.

Elbette, bu birkaç düşünce, *Futur Antérieur* dergisinin bu sayısında gündeme getirmeye başladığımız sorunların tamamını içermiyor. Son yüz elli yıllık süreçte, kapitalist gelişme, ilk küresel yayılma aşamasında, yalnızca bu gelişmenin nesnel çelişkilerini değil; o gelişmenin seyrine yön veren, hatta yer yer emperyal ilerleyişi kesintiye uğratan devrimci özneleri de karşısında bulmuştur. Başkalarının yanı sıra, Marx, Lenin, Mao, direnişi ve değişik devrimci öznelerin belirliğini yorumlayıp onlara biçim vermişlerdir.

Bugün İmparatorluğun iki yönelimi arasındaki karşıtlık, direniş ve kopma biçimleri önerecek devrimci bir öznenin yokluğunda geliyor. Ama sorun, bu saptamayla sona ermiyor. İmparatorluk kapitalizmi, aralıksız olarak, insicamlı ve tutarlı bir biçimde hasımlar üretiyor, yeniden üretiyor; eski yönelimlere yönelik nostaljileri aşarak, bu hasımların birlikte çalışmalarını sağlama gücüne sahip olmamız gerekir. Eğer İmparatorluktan söz etmek, yönetici sınıf safları arasında her zaman tabu ise, ezilmişler arasında da bunun ütöpik olduğunu kabul etme eğilimi var. Bu yüzden, bu durumun niçinini ve onunla nasıl savaşaçağımızı anlamamız gerekiyor. Gerçekten de, ezilen toplumsal sınıfların (işçiler, entelektüeller, kadınlar, “dışlanmışlar”...) kurtuluşunu harekete geçirmek, emperyal boyutu –gerek tahakkümün, gerek devrimci işbirliğinin emperyal boyutunu– bir an önce kabullenmeden olanaklı değil artık.

SIYASAL ALAN KRİZİ (1995)

“Yeni dünya düzeni”nden söz ettiğimizde, son derece yoğun üç kavramı bir araya getirmiş oluyoruz: düzen, küreselleşme ve bu ikisi arasındaki ilişkilerin yeniliği.

Gerçekten de, özgün bir bağlantı içinde, düzen ile küresellik, *yeni bir paradigma*, yani siyasal iktidara ve dünyanın fiziksel uzamına ilişkin yeni bir düzenleme oluşturuyor gibi görünüyorlar. Öyleyse, bu yeni düzenlemeyi anlamak için, ilk olarak, kavramların üzerinde düşünmek gerekir – ne anlama geldiklerini, geçmişteki bağlantılarının nasıl krize girdiğini saptamak amacıyla. Bunun ardından, yeni bağlantının özgünlüğünü ve dinamliğini anlamak gerekecektir. Belki de bu noktada, değişimin radikalliği algılanabilecektir.

Düzen kavramından başlayalım. Modern dönemde, siyasal ve toplumsal düzen kavramı, egemenlik –ancak zamanla “ulusal egemenlik” haline gelecek olan toprak egemenliği– kavramıyla özdeşleştirilmiştir. Öyleyse, egemenlik kavramı ile ulusal egemenlik kavramını ayrı ayrı değerlendirmek zorundayız.

Egemenlik kavramı, üstünde hiçbir gücün bulunmadığı bir iktidarı gösterir. Laik bir iktidar kavramıdır; iktidarı, onun dinamığının dışında bir temele dayalı gören her kavrayış karşısında polemikçidir. Demek ki, kökeni açısından (*quoad titolum*) bir mutlaktır. Gene de, egemenlik kavramı, uygulanması açısından

(*quoad exercitium*) değerlendirildiğinde, oldukça benzersizdir: Mutlaklığı ortadan kalkar demek istemiyoruz; tam tersine, tekilliği içinde uygulanır. Bir toprak üzerinde ve bir halkla ya da çeşitli halklarla ilişkili olarak uygulanması, modern egemenliğe tekil bir nitelik kazandırır.

Başlangıçta egemen tekillikler arasındaki ihtilafları anlaşmalara dayalı araçlarla çözen uluslararası hukuk, *jus gentium*, daha doğrusu egemenlerin hukuku, bu tekilliğe dayanır. Anlaşmalara dayalı araçlar, demek ki, iyice yumuşatılmış bir hukuk; hukuki sözleşme ya da yönetimden çok, bir trampa ["al gülüm, ver gülüm"] ilişkisi. Ama egemenlik kavramı, yalnızca dışarıya karşı tekil bir nitelik göstermez; içeriye karşı da öyledir: İçeride, *meşrulaştırma* kavramı olarak ya da iktidarın yurttaşlarla ilişkisi –daha doğrusu karşılıklı ilişkisi– olarak kendini gösterir. Modern egemenlik, üzerinde hiçbir şeyin bulunmadığı bir iktidar ise, altında pek çok şey vardır. Özellikle, altında bir uzam (bir toprak) ve bir çokluk (yurttaşlar) vardır. Weber'in terimleriyle söylemek gerekirse, meşrulaştırma değişik biçimlere (geleneksel, karizmatik, yasal/rasyonel) bürünebilir; her durumda, egemen ile yurttaşlar arasındaki bir ilişkidir – otoritenin dışavurumu ile yurttaşların itaatinin (ve/veya itaatsizliğinin) iç içe geçtiği bir ilişki.

Öyleyse, modern egemenliğin temelinde, yaşanan ve yaşayan bir uzam bulunur. Düzen, bir toprak bütünü üzerinde, yurttaşların etken ya da edilgen kabulüyle karşılanan bir yönetim faaliyetinin sonucudur. Bu perspektifte, düzen olarak egemenlik, *idare* haline gelir; bir başka deyişle, egemenlik, toprağı kuşatan ve yapılandıran bir otorite makinesi halinde örgütlenir. İdari faaliyet aracılığıyla, toprak örgütlenir; toprak üzerinde otoritenin yapıları yayılır. Modern egemenliğin dinamiklerinde, idare ile toprak arasındaki bağ giderek daha yakın ve eksiksiz hale gelir. Ekonomik rejimin ne olduğu (devletçi ya da serbest piyasacı) önemli değildir; siyasal rejimin ne olduğu (mutlakıyetçi, aristokratik ya da halkçı) önemli değildir: Uzam, giderek daha büyük bir tutarlılıkla, egemenliğin senaryolarına dahil edilir ve her tekillik, karşı konulmaz bir ilerleyişle, bütün tarafından yapılandırılır.

Ulus kavramı, egemenlik kavramını tamamlamak üzere daha geç devreye girer: *Ulusal egemenlik*, 19. yüzyılın başında, modern egemenlik kavramına karşı koymaktan çok, onu kusursuzlaştırır. Modern egemenliğin, egemen ile uyruklar arasındaki bağlantıyı ve onunla birlikte bütünlüğün gücünü yücelten güçlü bir belirlenimdir. Bu ikili işlem olanaklıdır, çünkü ulus devlet kendine yeterli, kültürel, etnik, ekonomik bir kendilik olarak belirir; ulus devlette tinsel öge, belirlenimler bütünü belirlenir. Meşrulaştırma sürecinin varsayımsal temeli doğaya ve/veya tine dayandırılır. Sieyès'ten Novalis'e, Fichte'den Mazzini'ye, Hegel'den Hertzl'e, ulus kavramı egemenlik kavramını tinselleştirir ve egemenlik uzamını mutlak bir kendilik haline getirir. Ulusal egemenlik kavramında, toprak ile halk, aynı tözün iki niteliği gibidirler ve hükümet, bu birliğin kutsal bağıdır. Modern egemenlik kavramı, toprakla olan sıkı bağı içinde, en uç noktalarına götürülmüştür.

Demek ki, modern politikacı ya da hükümrân, toplumsal yaşamın değişik yönlerini –bir halk, bir toprak, bir otorite– mutlak içinde bir araya getiren bir figürdür. Modern egemenliğin sürekli tarihsel gelişimi içinde bu yönler ne kadar birleşir ve üst bir yapı altında bir araya gelirse, egemen iktidar kavramı o kadar güçlü hale gelir. İlişkilerin bu mutlaklaştırılması ve yoğunlaştırılması süreci, demokratik egemenlik kavramının da temelini oluşturur. Demokratik egemenlik, toprağı, bir halkın yaşamının alanı olarak bütünleştirir. Bu durumda, meşrulaştırma, diyalektik bir nitelik edinir. İdare, biyopolitika haline gelir. *Etat providence* (“Koruyucu Devlet”), *Welfare State* (“Refah Devleti”) ya da *Sozialstaat* (“Sosyal Devlet”), tamamlanmış egemenliklerin görünümelerini temsil ederler – belirli bir mekân üzerinde toplumsal yaşamın genel zamanını biçimlendirme noktasına varıncaya kadar yığınların yerleştirilmesi şeklindeki antropolojik süreci tamamlıyor görünen kesintisiz ve ilerleyen bir süreklilik içinde.

Öyleyse, sonuçta, dışarıdan bakıldığında, egemenliğin temel özellikleri şunlardır: Meşru fiziksel güç tekeli; yeniden

Üretim için toplumsal mübadelelerin ölçü birimlerini biçimlendirme konusundaki tekil yeti (para); iletişim biçimlerinin tekil yapılandırılması (ulusal dil, eēitim sistemi, vb.); meşrulaştırmanın demokratik (biyopolitik) tanımı. Egemenlik, mutlak bir yurtlaştırma sürecidir.

Modern egemen devletler, hegemonyalarını sürdürdükleri yüzyıllar boyunca, mutlak iktidarlarını, başlangıçta tahakkümün kuralları içinde bütünleştirip biçimlendirdikleri toprakların dışına yaymışlardır. Emperyalizm (keza sömürgecilik), dünyanın çeşitli kesimlerinin işgaline ve bu yolla toprak ya da ulus egemenliēine ulaşma olanakları ellerinden alınan halkların sömürülmesine dayanıyordu. Düzen, meşrulaştırma ve idare, emperyalizmin topraklarında kendine özgü bir merkezi yapı oluşturmazlar; bunlar, işlevseldirler ve emperyalist devlete baēlıdırlar.

Böylece, eski egemen düzen paradigmasının halen geçirmekte olduēu sarsıntıyı deēerlendirmek için birkaç n gözlemde bulunmuş olduk. Eski düzenin bütün ēelerini kuşatan, içinde birçok varsayımın yer aldıēı ve bazı eēilimlerin saptanabileceēi açık uçlu durumlara yol açan bir deprem. Sürmekte olan deēiřimlerin derinliēi, kapsamı, henüz kesin gelişim doērultularını saptamamıza olanak vermiyor; bununla birlikte, yeni deēerlendirme parametrelerini olanaklı, hatta gerekli kılıyorlar. şu var ki, göze çarpan ilk nokta, bu sarsıntının yurtsuzlaştırıcı olmasıdır. Deprem, eski düzen paradigmasını tam da en can alıcı noktasından –meknla ilişki, giderek daha çok örgütlenmiş bir mekâna doēru ilerleyiş– sarsmaktadır. Deprem, düzen paradigmasını, geleneksel belirlenimlerden yoksun bir meknla, daha kötüsü sınırsız bir meknla yüzleşmeye zorluyor. Kopmayı tanımlamak ve yeni iktidar senaryosuna yaklaşmak için, üç nedeni inceleyebiliriz. Bunlar, bomba, para ve eterdir.

Bomba

Nükleer teknolojilerin gelişimi, güncel depremi hazırlayan ana nedenlerden birini oluşturur. Keynesçi gelişimin “görkemli otuz yılı” boyunca istikrarı koruyan terörü bu gelişmeye borçlu-

yuz; ama *sınırlı egemenlik* kavramının dünyanın çok büyük bir bölümüne yayılmasını da öncelikle bombaya borçluyuz. Fiziksel güç tekeli: Bu, egemenliği niteleyen özelliklerden biriydi; bugün, her şeyden önce savaş ilan etme yetisini içeren bu niteleyici özellik, devletlerin çok büyük bir çoğunluğuna artık uygun düşmemektedir. Savaş, düşünülemez bir şey haline geliyor – uluslararası polisin savaşları ya da sınırlı çatışmaları, iç savaşlar, düzensiz (gayri nizami) savaşlar ya da gerilla savaşları, vb. değil. Bu perspektifte, bomba, Günther Anders'in 1950'li yıllarda onunla ilgili söylediği şey olarak kendini gösteriyor: Egemenliğin elinden yurdunu, direnişin elinden de eyleme geçme olanağını alan bir mutlak şiddet eylemi, yeni bir metafizik ufuk. Bununla birlikte, bu yurtsuzlaştırma diyalektiği, *emperyal hegemonya*'da ya da yeni bir düzen dayatma gücünde bir sınır, artan yurtsuzlaştırma süreçleri üzerinden yeni bir yurtlaştırma bulur, daha doğrusu bulabilir. Gerçekten de, bu hegemonyacı yeni kutup oluşum halinde midir? Koşulları oluşmuştur: Gene de, bu yeni hegemonyacı kutbun, eski düzenin egemen sürekliliği (sözelimi, Amerika Birleşik Devletleri) olarak ortaya çıkmak zorunda olduğu söylenemez; bunun yerine, uluslararası bir güçler ve örgütler bütününe kurulabilir. Hangi eğilimin üstün geleceğine dair az çok inandırıcı varsayımlar ya da iddialar kabulümüzdür.

Her durumda –altını çizmek istediğimiz yön de bu–, meşru fiziksel güç üzerindeki egemenlik tekeli, başka bir deyişle, modern egemenlik kavramının temel bir özelliği, burada tamamen aşılmıştır. Dünya hegemonyasının eski bir güç (bu durumda ABD) tarafından ele geçirilmesi halinde bile, bu gücün egemenlik içeriğinin tamamıyla ve köklü bir biçimde yeniden belirlenmesi gerekecektir: Egemenliğin küresel yayılımı, onun biçimini değiştirmektedir. *Emperyal* egemenlik, kendini evrensel yurtsuzlaştırmanın nükleer yurtlaştırması olarak sunmaktadır: İşte *emperyal hegemonyayı* adlandırmanın bir ilk yolu.

Para

Geçirmekte olduğumuz depremin ikinci bir ögesini, *küresel pazar*'ın kurulması oluşturur. Bu, öncelikle, ulusal piyasaların

ya da parasal düzenlemeye dayalı ulusal ve/veya bölgesel ortamların para yapısının çözülmesi demektir. Her şey, 1971 ile 1973 arasında, Amerika Birleşik Devletleri altını dolardan ayırıp konvertibilitesini reddettiğinde, böylece uzun süren bir sabit kurlar dönemine son noktayı koyduğunda başladı. Bretton Woods Konferansı'nın [Birleşmiş Milletler Para ve Maliye Konferansı] sonu: Bunun sonucu, çok geçmeden, parasal ilişkilerin *finans güçleri*'ne tabi kılındığı piyasalardaki aşırı kararsızlık olacaktı. Bu durumda, ulusal *para* bütün egemen özelliklerini yitirme eğilimi gösterir. Öteki paraların ölçüsü ya da "mihenктаşı" işlevini üstlenmiş görünen doların kendisi de, finans piyasasına giderek daha bağımlı hale gelmiştir ve bu, paradoksal olarak, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından beri, yani Soğuk Savaşı kazanmasının ardından müttefikleri ABD'nin elinden *hükümranlık rantı*'nı aldığı andan beri, belirgindir. Demek ki, modernite boyunca sahip olduğu özelliklerle bir ulusal para, bugün düşünülemez bir şeydir. Bu alanda da, çok büyük bir yoğunlukla, küreselleşme süreci, radikal dönüşümün eyleyeni haline geliyor. Bir dizi dramatik sonuçla birlikte:

1. ulusal düzeyde parasal bir düzenlemenin olanaksızlığı – ister Keynesçi bir çerçevede olsun, ister salt monetarist bir çerçevede;

2. ulusal düzeyde refah devletine özgü her müdahale sürecinin kesin güçsüzlüğü ve bunun sonucu olarak *demokratik egemenlik*'in krizi;

3. finansal ve spekülatif güçlere karşı göreceli bir direnişi gerçekleştirme ve buna bağlı olarak, bu yeni boyutlar üzerinden, kendi yazgısını programlama yetisini (yanılsamasını) ele geçirmek amacıyla çokuluslu bölgesel değerlerin/bütünlerin oluşturulmasına yönelik itki;

4. krizin puslu ortamında, *dolar*'ın *emperyal para* şeklindeki kararsız belirişi. Bu durumda da, modern egemenlik bir *tortu/kalıntı* haline geldiğinde, küresel piyasa oluşumunun önerdiği küresel yurtsuzlaştırma süreci üzerinde, yeni, olası, tek yanlı bir *yurtlaştırma*'nın gölgesi kendini gösterir – belli ki, bu, parasal değerler üzerine değil, yalnızca siyasal değerler üzerine kurul-

muştur. Mümkün müdür böyle bir şey? Doların emperyal para olarak kendini kabul ettirmesinin gerçek alternatifleri nelerdir? Hangi biçimlerde ve hangi zamanlarda?

Eter

Dilin kurallarını tespit edip savunma, eğitim sistemini yapılandırma, kültürü koruma, egemenliğin belirleyici niteliklerini oluşturunuyordu. Şimdi bütün bunlar buharlaşıp [etere karışıp] yok oluyor. Çağdaş iletişim sistemleri, egemenliğe bağımlı değil; aksine, egemenlik, iletişime bağımlı.

İletişim alanında, toprak ve/veya ulus egemenliğindeki çözülüşün, her durumda, düzen ile yer arasındaki benzersiz ilişkideki kopuşun içerdiği paradokslar aşırı boyutlara ulaşıyor. Aslında, iletişimin yurtsuzlaştırıcı gücü kökenseldir: İletişim, modern egemenliği yalnızca sınırlamaz, onu yalnızca zayıflatmaz da; bir düzen ile bir uzamı birleştirme olanağının kendisini ortadan kaldırır. Elbette, göstergelerin eksiksiz dolaşımı ve bu dolaşımın bitmek bilmez sürekliliği dışında. Bir *dolaşım yurdu* olarak toprak kavrayışı, dolayısıyla düzen ile toprak arasındaki ilişkiyi tekilleştirmenin olanaksızlığı, buradan kaynaklanır. Yurtsuzlaşma birincil öğedir; dolaşım, yurtsuzlaşmanın durdurulamazlık niteliğiyle kendini gösterdiği biçimdir – böylece, eterde, diller dolaşıma hizmet eder ve her tür egemen ilişkiyi çözerler. Eğitim ve kültüre gelince, bunlar “gösteri toplumu”na bağımlı hale gelmezlik edemezler.

Bu deneyimle, düzen-uzam ilişkisindeki çözülüşün uç sınırına varmış oluyoruz: Şu var ki, bu ilişkiyi belli belirsiz başka bir yerde görebiliyoruz ancak – kökeni itibarıyla egemen edimin eklemelenmesi içinde tutulamayacak başka bir yerde.

Demek ki, iletişimin uzamı, bütünüyle yurtsuzlaştırılmıştır. Bu uzam, fiziksel biçim tekelinin ve para birimini belirleme tekelinin krizini çözümlerken belirlediğimiz kalıntısız uzamlara göre, bambaşka bir nitelik gösterir. Burada kalıntı değil, *başkalaşım* vardır: Ekonomi politik ve devlet kuramının bütün öğelerinin, *toplumun reel olarak sermayenin bünyesine katılması* aşamasına girmiş olmamızdan kaynaklanan başkalaşımı. Bir başka

deyişle, iletişim, sermayenin reel olarak, bütünsel olarak, bütün alternatif marjları ortadan kaldırarak toplumun tamamını ele geçirdiği ve kendine bağımlı kıldığı kapitalist üretim sürecinin biçimidir: Bir alternatif olabilseydi; bu alternatif, reel olarak sermayeye dahil edilen toplumu bir uçtan bir uca kat etmek ve kendini onun içinde kurmak zorunda kalacaktı – yeni çelişkiler sergileyerek. Alternatif, yenide, hatta “yepyeni” de kendini gösterir.

Eterin içinde de, emperyal eğilim karşımıza çıkar. Bir kez daha, bu eğilimi, doğrudan Amerikan gücünün ve onun yayılmasının sürekliliği ortaya çıkarmıştır. Egemenlik ilişkilerinin bu kopma görünümünde en uygun konuma yerleşerek varlık kazanan yer –evet, sıkça, pek sık olarak, bu yer– Amerikan kimliğini taşır. Gene de, gözden geçirdiğimiz durumların hiçbirinde, emperyal yeniden yurtlaştırmının işlevine gönderme, buradaki kadar istikrarsız değildir. Güç ve para alanında olanlardan farklı olarak, iletişim gerçekten de sermayenin gelişimini ve onunla birlikte üretim gücünün dönüşümünü sürükleyen bir üretim ilişkisidir. Bu dinamik, güçlü bir biçimde açık uçludur: Onda Amerika’nın gücü, öznelere –enteraktif iletişim üretimine giderek daha çok fiilen müdahale eden herkesin– gücüyle karşı karşıya gelir. Yeni iletişim/üretim biçimleri üzerindeki emperyal tahakküm, hiçbir yerde, bir dolaşım yeri olan bu yerdeki kadar belirsiz değildir.

Demek ki, toprak ve/veya ulus egemenliğini yıkan deprem radikal bir nitelik gösterir. Siyasalın uzamı tanımlanamaz hale gelmektedir, bu uzamda diyalektik bağlantılar ya da yalnızca işlevsel bağlantılar artık işlemez haldedir. Dünya uzamının biçimsel olarak sermayeye katılışında, belirli biyopolitik süreçlere gönderme yapma olanağını sunan ara süreçler vardı. Bugün, Fordist dönemi, önceki bütün belirlenimlerin yavaş yavaş ortadan kalktığı bir geçiş (sermayeye biçimsel tabiiyetten reel tabiiyete geçiş) aşaması olarak değerlendirebiliriz. Önümüzde, yer yer değişik yapıların karakteristik bir özellik kazandırdığı düz bir alan uzanıyor, yer yer içinden geçen hiyerarşiler aracılığıyla tanıyabildiğimiz birleşik bir alan ve son olarak, sürekli bir do-

laşım hareketinin kuşattığı, üzerinde zaman zaman direnişleri algıladığımız bir alan. Başka bir deyişle, farklı bir biçimde söylemek gerekirse, evrensel bir banliyöde yaşıyoruz; bu banliyönün temel özelliği, hız çeşitlemeleridir – kimi zaman, bu ıssız ufukta, belki birçok, belki bir merkezi, her durumda yeni bir uzamı, *yeni bir iktidarı* kuşatan bir gücü seçebiliyoruz.

Açıkçası, sorunumuz, bu yeni uzamın örgütlenmekte olup olmadığına ve öyle ise, nasıl örgütlendiğine karar vermektir: Bu yeni yurtlaştırmamanın idari işlevler halinde nasıl yayıldığına. Bununla birlikte, burada, bu yön üzerinde kapsamlı olarak durbileceğimizi sanmıyoruz. Her durumda, bazı giriş gözlemlerinde bulunmak, daha doğrusu, kat edilmesi gereken yolu aydınatabilecek ideal bir tip öngörmek yararlı olacaktır. Bu konuda, *ideal İmparatorluk tipi* yararlı olabilir. Emperyalizm kavramından temelden farklıdır bu (emperyalizm, daha önce gördüğümüz gibi, egemenliğin belirli bir biçiminden ibaretti); çünkü İmparatorluk uzamı, önceden oluşturulmuş belirlenimlerden yoksundur, değişik yerlere gidip yerleşen ve herhangi bir engelle karşılaşmaksızın dolaşan bir merkezdir. Birleştirilmiş küresel uzamda, devletler hep hareket halindeki gidiş gelişler ve ağlar içinde birbirleriyle bağ kurmakta, sürekli ve etkili bir uluslararası polis siyasetinin *barış*'ı güvence altına aldığı bir ortamda yaşamaktadırlar. Bu başarılı olmadığında, çatışmalar belirli sınırlar içinde tutulmaktadır. Her durumda, tek tek devletlerin egemenlik özellikleri zayıflamış ve polisin, piyasanın, iletişim örgütlenmesinin toplu işlevleri içinde yeni bir bileşime kavuşturulmuştur.

Postmodern ideolojiler, egemenliğin özelliklerinin zayıflaması üzerinde çok durdular; buna ek olarak, parçalılık, yerellik, tekillik gibi yeni boyutlar üzerinde ve (yer yer postmodernliğin düz yüzeyini bozan) yeni kimliklerin belirişi üzerinde de çok durdular. İmparatorluğun temel doğasını anlamak için, bu betimlemelerin yeterli olduğu kanısında değilim ben: İmparatorluğun temel doğasını, kendini parçalılık ya da bütünlük içinde sunması değil; parçalılık, bütünlük, kimliklerin örülmesi ve denetimi üzerinden üniter bir biçimde kendini örgütlemesi oluşt-

rur. Postmodern ideolojiler, şu âna kadar yeni yapı-kurucu dinamiğini algılamadıkları verili bir durumu yüceltmektedirler.

(Burada yalnızca ideal bir tipin kuruluşu açısından değerdirdiğimiz) emperyal görünümü, Foucault ile Deleuze daha iyi kavrarlar. Onların moderniteye özgü siyasal rejimlerin evrimiyle ilgili olarak önerdikleri üçlü ayırım (“Eski Rejim toplumu”ndan, “disipline edici topluma,” “denetim toplumu”na); egemenliğin zayıflaması dinamiğini, disipline edici toplumdan denetim toplumuna geçişte kavrar – ama silinip yok olma olarak değil, daha çok, modernleşme ve yetkinleşme olarak. Emperyal güç, denetim toplumu çerçevesinde gerçekleşir. Çatışmaların çözümüne, keza iktidar sürecindeki bütün tekillikleri dinamik yoldan yeniden belirlemeye yönelik aracılıklar olanağı, hükümlanlık doruğunu aşırı derecede yükselterek, ölçsüzce genişler. Böylece, güç ile disiplin, denetim politikalarına dahil edilmiş olur.

Ama bu noktada, Polybios’un kurduğu biçimiyle İmparatorluk modeline dönelim. Roma İmparatorluğu, der bize Roma’daki Yunanlı entelektüel, klasik Antikçağ’ın tanımlamış olduğu üç biçimin sentezidir: İmparatoruyla monarşik olan İmparatorluk, Senato’suyla, aristokratik ve *tribunus*’luk işleviyle de demokratik-cumhuriyetçidir. Peki, bugün? Yeni emperyal iktidarın örgütlenmesinde Polybios’un üçlü ayırımını yeniden okuyabilir miyiz? Belki. Kesin, monarşik, gücün tek hâkimi bir merkez henüz oluşmamıştır. Ne var ki, eğilim olarak bu merkez her geçen gün belirlenebilir hale geliyor. Ama modelin, emperyal sentezin gerektirdiği öteki iki yönü oluşmuştur: Finans aristokrasisi ve onun dünyadaki bütünsel iş gücünün büyük bir bölümüne dayattığı disiplin; öte yandan, cumhuriyetçi denetim iktidarı, bir başka deyişle, tek tek ulus devletlerden geriye kalan içinde ete kemiğe bürünen ve emperyal otorite karşısında her gün biraz daha çok sözleşme temelli işlev olarak kendini gösteren disipline edici bir düşünce.

Öyleyse, İmparatorluk şurada, şu köşenin ardında, çoktan kurulmuş bir şey olarak kaçınılmaz bir biçimde bizi bekliyor. Siyaset felsefesinde postmodernlik, İmparatorluğun hazin ve yetersiz, ama etkili bir duyurulması oldu.

İmparatorluğun oluşma sürecindeki krizlerde ve duraklama anlarında yer alan duyurular çok daha gerçek ve güçlüdür. Bunlar ne yolla kendini gösterir? Temel olarak, değer düzenleri arasındaki çatışmalar ve prosedürler arasındaki ihtilaflar yoluyla. Uygun ile uygunsuzun, ekonomik ile siyasalın, yasal ile yasadışının uzamı göz önünde bulundurulduğunda ve hukuk ile toplumsal olan (ve ahlaki olan) konusundaki geleneksel değerlendirme İmparatorluğun uzamsal açıklığıyla karşı karşıya geldiğinde, *giderek daha güçlü melezleşmeler* dikkati çeker. Devletlerin ve toplumların yaşamında, kamusal etkinliğin büyük bir bölümü artık bu ihtilafların çözümüne, onları ayakta tutan prosedürlerin yeniden oluşturulmasına; dolayısıyla, melezleşmiş uzamların yönetimine (*management*) ayrılmaktadır.

Hatta şunu da sormak gerekir: İmparatorluğun yaşamını –bir ilk reel biçimi içinde– büyük uluslararası ihtilafların çözümünden çok; burada, tekil ihtilafların –bunlar, gene de, halkların ve toplumların varlığının maddi boyutunu ilgilendirir– çözümünü çevresinde anmak gerekmez mi?

Böylece, son bir temanın tanımına gelmiş oluyoruz. Bizim için temel bir tema, o kadar ki, şimdiye kadar bütün söylediklerimiz arasında, bu sonuncusu, indirgemeciliği içinde, gene de temel kabul edilirse, çok memnun oluruz. Öyleyse, vardığımız sonuç şu: Düzen ile uzam arasındaki modern ilişkinin kopuşu, radikal bir kopuştur, bir paradigma değişiminin göstergesidir. Bu kopuşla birlikte ve onun aracılığıyla kendini eleştirel düşünceye ve eyleme sunan şey, *siyasal olanın yeni bir aşkınlığı*'dır. Siyasal olan, İmparatorluk boyutuna kaydedildiğinde, tekil ulusal uzam boyutu içinde izi sürülebilir olmaktan çıkar artık. Siyasallık, egemenlik, meşrulaştırma, idare, vb. kavramlar, şimdi tamamıyla yeniden sorgulamaya –hiç kuşkusuz, krize, belki yönetimin yeniden yapılandırılmasına, ama büyük bir olasılıkla devrilmesine ve yıkılmasına da– açılmıştır, çünkü artık bu kavramların eski ulusal ve uluslararası, toprağa dayalı ve kozmopolit paradigmayla hiçbir ilgileri yoktur. Bugün çokuluslu alan, neredeyse ulusal bir alana dönüştürülüyor: Önümüzde beliren alternatifler, emperyal iktidarın yeni dikeylik boyutuyla ilgili değil

– yalnızca emperyal iktidarın kinde olduğuyla (İmparatorluk üzerindeki iktidarı ABD mi, yoksa egemen devletlerin değışik bir bileşimi mi ele geçirecek?) ya da enlemesine oynanabilecek oyunlarla ilgili. Her durumda, biz orada, içerideyiz. Yeni uluslararası örgütlenmesinin –yani *tahakküm ağlarının emperyal doğası'nın*– tanıtımını yapmaya başlayan bu dünyanın yurttaşlarıyız. Bu gelişime razı olsak da olmasak da, her durumda, bu gelişimin kaçınılmaz olduğunu ve demokratik siyasal eylemin şimdiye kadar maruz kaldığı çelişkilerin büyük bir bölümünün çok daha karmaşık alanlar üzerinde yenilendiğini göz önünde bulundurmak zorundayız. İktidarı, ancak bu yeni siyasal aşkınlığın içinden değerlendirebiliriz.

BİRLEŞMİŞ AVRUPA, YENİ AVRUPA PROLETARYASININ ÇIKARINADIR (1998)

1. Siyasal Avrupa'nın oluşmaması kimin yararınadır?

“Siyasal Avrupa” dediğimizde, Avrupa uzamı üzerinde, bu pazarı uygun siyasal biçimler halinde yapılandırarak yayılan bir siyasal iktidarı kastediyoruz. Ayrıca, dış politika ve askeri politika işlevlerinin merkezileştirilmesini ve son olarak, Avrupa'nın siyasal ve idari merkezini ve onu oluşturan değişik bölgeleri birbirine bağlayacak olan federal yapıların gelişimini kastediyoruz. Ama yalnızca bu da değil: Bunu *artı* bu birliğin yararlı ve gerekli olduğu duygusunu kastediyoruz, dolayısıyla yeni bir demokratik siyasal meşrulaştırma sürecinin, yani siyasal Avrupa'nın etki gücünü.

Öyleyse, Avrupa'nın oluşmaması kimin yararınadır?

İlk anda, ABD'nin emperyal iktidarının bu birliği istemediği karşılığını vermek kolaydır. ABD, Avrupa siyasal birliğini potansiyel bir rakip olarak görmekte; öte yandan, ortak bir Avrupa pazarının varlığını, emperyal iktidarın sanayi, finansman ve kültür alanlarında nüfuzu için yararlı bir yer olarak değerlendirmektedir. ABD, Avrupa ortak pazarının birleşik Avrupa'nın siyasal iktidarına dönüşmesine yirmi yıldır, yani Avrupa'nın siyasal gelişimine karşı programlanmış olan 1973'teki ilk petrol krizinden beri karşı koymaktadır.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra, bu karşı koyuş, Amerikan politikasında merkezi hale geldi. Ama bu yanıt, yeterli değildir. Aslında, küreselleşme süreçleri ve bunun sonucu olan emperyal tutku, ancak Avrupa birliği sürecini oluşturan toplumsal, ekonomik ve siyasal güçleri etkilerse (ve orada temsil olanağını bulursa) etkili olabilir.

Bugün Avrupa'da hangi toplumsal, ekonomik, siyasal güçler, ABD İmparatorluğu'nun projesiyle örtüşüyor (ve kitlesel iradeyi bu projeyle örtüştürüyor)? Siyasal Avrupa'nın oluşmaması hangi güçlerin işine gelir? Hangi toplumsal, ekonomik ya da siyasal güçler, Avrupa Federasyonu olarak adlandırılacak bir siyasal alanın oluşmasına karşı ve bunu bir gerçeklik haline getirecek meşrulaştırma aşamalarına karşı harekete geçiyor?

Bir nokta gözden kaçırılmamalıdır: Burada “kuşku kuramı”nın bir değişkesini, yani belirli bir eyleme (bu durumda, siyasal Avrupa'ya direniş), bir suçluluk etkisi (bu durumda, emperyal güçle suç ortaklığı) yükleyen retorik bir kanıtlama geliştiriyor değiliz. Burada, siyaset bilimindeki basit ve yaygın bir soruyu soruyoruz: Avrupa'nın kuruluşu kimin yararınadır ve kimin yararına değildir? Dolayısıyla, birbiriyle çelişen örtüşmeler kayda geçirilebilir. Özellikle, şunun altı çizilebilir: Ulus devletin savunulması adına Avrupa'nın siyasal oluşumuna karşı (ve buna bağlı olarak, ABD İmparatorluğu'nun küreselleşme süreçlerine ve perspektifine daha da karşıt) olan kişi, Avrupa fikrine karşı hareket ederek, emperyal ufkun oluşumuna malzeme sağlar. Hatta, nesnel olarak onun tarafından bozguna uğratılır.

2. Siyasal Avrupa'nın birinci ve en önemli hasmını, “ulusal çıkar”ın taşeronluğunu yaparak yaşayan sermaye grupları temsil eder. Bu gruplar, gerek Avrupa'nın oluşumu sürecine, gerek küreselleşme süreçlerine direnir, güçlü ve ideolojik olarak örgütlü bir direnişte bulunabiliyorlar; çünkü yalnızca ekonomik çıkarları değil, ulus devletin yeniden üretilmesiyle ilgili siyasal çıkarı temsil ettiklerini iddia ediyorlar. Ulusal kapitalizmin bu katmanları, [kapitalist] girişim ile devletin iç içe geçişinin uzun

tarihi içinde yeniden üremişlerdir. Karl Polanyi, bu olgunun, yalnızca kapitalist gelişimin başlarında değil, özellikle refah devletinin oluşum sürecinde son derece önemli olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla, bu kapitalist katmanlar, siyasal tasarımlarına bazı ulusal birlikleri –işçi ve sendika örgütlerini– katıyorlar. Söz konusu birlikler, siyasal Avrupa'ya karşı güçlü direnişin ikinci katmanını oluşturur. Özellikle etkili bir direniş. Aslına bakılırsa, işçi örgütleri, bir zamanlar oldukları gibi, hâlâ genel çıkarın taşıyıcıları olduklarını iddia ediyorlar (patronlarıyla birlikte ya da onlarla ihtilaf içinde). Avrupa'nın siyasal oluşumunun halen sürmekte olan süreçlerinin demokratik saydamsızlığı, özellikle de bu saydamsızlığın bugüne kadar kendini piyasanın liberal mantığının lokomotifleri olarak sunmuş olması, bu iki grubun direnişini artırıyor. Böylece, direnişte, ulusal kapitalistlerin kaba mantığının yanı sıra, demokrasi talepleri birbirine karışıyor: Demokrasi, özellikle de refah devleti demokrasisi, yalnızca ulus devletin bünyesinde yaşayabilirmiş gibi görünüyor. Avrupa ve küreselleşme, baş düşman haline geliyor.

Buna karşılık, Avrupa nüfusunun, Avrupa'nın oluşmasından yarar sağlayacak başka katmanları var mıdır?

Bu soruyu yanıtlamak daha da güç. Gerçekten de, Avrupalı ve/veya küresel çokuluslu alan üzerinde yeniden yapılanmış ve buna bağlı olarak, üretim ve finans yapılarını dönüştürmüş olan birçok Avrupa şirketi var. Bu dönüşüm süreci, 1970'lerin son yıllarından bugüne kadar büyük bir yoğunlukla sürdü. Söz konusu süreç çok güçlü iki itici güçten destek aldı: İlki, Latin Amerika ve Asya ülkelerinin pazarına giriş; dolayısıyla, küresel pazarın sömürgecilik sonrası kesin konumu. İkincisi, dünya pazarı üzerindeki boğucu Sovyet baskısının sona ermesi. Dünya ölçeğinde gelişimlerini sürdürüp korumalarına uygun bir siyasal yapısı olan bir Avrupa'yı kurmak, bu şirketlerin çıkarınadır. Ama Avrupa'nın kuruluşundaki çıkar, çizgisel değil: Avrupalı çokuluslu sanayi, Avrupa'nın kuruluşunda kendi gelişiminin tek koşulunu görmüyor. Bu sanayi, dünya pazarının halihazırdaki durumu ile siyasal bir Avrupa olanağı arasında idare etmesini öğrendi. Sözgelimi, Alman

ya da Japon kapitalizminin, gelişimin temeli olarak ulusal birliği ya da devletin modern yeniden yapılanmasını istedikleri (projeleriyle çatışan feodal miraslara ödünler vermeyi de kabul ederek) tarihsel durumlardan çok uzağız. Bugün, Avrupalı çokuluslu sermayenin güçleri için, siyasal Avrupa'nın kurulması, mutlak bir koşuldan çok, bir ehveni şerdir. Avrupalı ulus devletlerin idaresine katılan teknokratik ve entelektüel burjuvazi tabakaları, siyasal Avrupa'nın kurulmasından yarar sağlayacak olan ikinci bir nüfus katmanıdır. Bunlar, küreselleşmenin geri döndürülemez gidişinin, dolayısıyla, bu koşullarda ulus devletin yeniden üretimine karşı koyan güçlüklerin farkındalar. Bu yüzden, Avrupa'nın siyasal birliği sorununu, teknokratik ve idari ayrıcalığın aktarılması (ve sağlamlaştırılması) zemini olarak görüyorlar. Bu toplumsal katmanlar, küreselleşmeyle karşı karşıya gelme fikrinden korkuyor; İmparatorluğun oluşumunda onlar için bir vasallık yazgısının belirmediğini görüyor; bu yüzden de, siyasal Avrupa'yı yeğliyorlar. Her halükârda, bu durumda da, siyasal Avrupa özlemi iğretidir: Kapitalizmin gelişim çizgisine göre, bir tabi olma –hatta yalnızca bir asalaklık– durumundan doğar. Bununla birlikte, sözünü ettiğimiz entelektüel ve idari gruplar, şaşkın Avrupacılıklarına “orta sınıf” adını verdiğimiz sınıfın geniş katmanlarını katıyorlar. Ama halihazırdaki toplumlarda “orta sınıf”ın giderek daha belirsiz ve kesinlikten uzak bir kavram haline geldiğinin altını çizmek yerinde olur: Teknolojik devrim (ve ondan kaynaklanan toplumsal sonuçlar), “orta sınıf” paradigmasının bir bütün olarak gösterdiği toplumsal grupları, çoğu zaman Fordizm sonrası rejimdeki bağımlı emeğin yeni bileşimi (maddi olmayan ve bağımsız) içinde çözerek, fiilen istikrarsızlaştırıp dağıtmaktadır. Christian Marazzi'nin kapsamlı olarak gösterdiği gibi, bu toplumsal grupların eğilimlerini belirlemek için, kendilerine ilişkin geçmişteki bayat ve köhnemiş ideolojik imgelerini değil de, halihazırdaki çıkarlarının maddeselliğini temel alacak olursak, onlardan çizgisel bir siyasal davranış beklemek uygun olmaz.

3. Öyleyse, Avrupa'da, siyasal Avrupa'nın oluşumundan radikal olarak yarar sağlayacak hiçbir toplumsal güç yok mu?

Yanıtımız, olumlu olacak: *Siyasal Avrupa'nın oluşumundan güçlü ve giderek artan bir çıkarı olan toplumsal güçler var. Bu güçler, Fordizm sonrası Avrupa proletaryasını oluşturan güçlerdir.*

Varsayımımızı kanıtlamak için, biraz dolaylı bir yol izlememiz, (4'te) kısaca devlete ilişkin yeni düzenleme biçimleriyle ilişkili olarak üretim tarzının dönüşümü konusuna; (5'te) Avrupa düzeyinde proleter mücadelelerin yeni bileşimi konusuna değinmemiz gerekecek. Son olarak, (6'da) yeni proletaryanın Avrupa'nın kurulmasından ne gibi bir çıkarı olması gerektiğini açıklamaya çalışacağız.

4. Devletin biçimi (ya da iktidarın egemen örgütlenmesi), her zaman emeğin hareketliliği, örgütlenmesi ve iş bölümü biçimleriyle sıkı bir ilişki içinde olmuştur. İmdi, iş gücünün örgütlenmesiyle doğrudan bağlantılı bir geçiş olan Fordizmden Postfordizme geçişte, üretim tarzında derin değişiklikler meydana gelmiştir: Ne var ki, bu değişiklikler, üretim tarzının kapitalist doğasını tartışmaya açacak nitelikte değildir; aksine, üretim tarzının kapitalist doğasını yoğunlaştırır. Çalışma saatlerinin süresini ölçsüzce uzatan ve sömürü alanını her sınırın ötesinde genişleten bir yeniden yapılanma sürecinin içindeyiz. Küresel iş gücünün kapitalist üretim tarzının bünyesine dahil edilmesi, hem yoğun, hem kapsamlıdır: Yoğun, çünkü iş gücünü çalışma saatlerinin küresel zamanında harekete geçiriyor; kapsamlı, çünkü toplumun her kesimini ve her katmanını kuşatıp yeryüzünün her parçasını üretim çevrimiyle bütünleştiriyor. Kapitalist üretim tarzındaki güncel geçiş tanımlanırken, haklı olarak, dünya ölçeğinde [sermayenin] yeni bir “başlangıç birikimi” aşamasından söz edilebilmiştir (Gomez).

Düzenleme açısından, kapitalist üretim tarzının küreselleşmesinin sonucu şudur: Sınırları belirli bir toprak parçası üzerindeki ulus devlet, yeni denetim boyutunu ya da daha spesifik olarak, ulus devleti egemenlik şeklinde var eden yönü elinden kaçırmıştır. Ama kapitalizm, diline doladığı “özgür ve kendi kendini belirleyen piyasa” masalları şöyle dursun, düzenleme

boşluğundan dehşete kapıldığı, hatta düzenleme olmaksızın yaşayamayacağı için (Max Weber, Karl Polanyi, vb.), kendine yeni bir iktidar, hukuk, dolayısıyla düzenleme kaynağı oluşturmak zorundadır. Bu eğilim önceden bilindiğinde, sorununuz, iş gücünün yeni düzenleme içinde nasıl davranacağını kesin olarak anlamak olacaktır. Daha doğrusu, yeni proletarya öznelliğinin, küresel alan üzerindeki kapitalist egemenliğin yeniden yapılandırılmış biçimleri içinde nasıl hareket edeceğini. Gerçekten de, sermaye ilişkisi çelişkili bir ilişki olduğu için, şunu asla unutmamak gerekir: Kapitalist üretim tarzının ve emeğin yeni örgütlenmesinin bütün dünyayı kapsayacak şekilde yayılması, iş gücünün varlığını, direnişini ve mücadelesini sömürünün küresel alanına yayar. Küresel alan: Söylenmesi gerekeni söylemiş olduk. Gerçekten de, yeni proletaryanın davranışlarını ve doğasını belirleyen bütün kavramlar buradan kaynaklanır. Yurtsuzlaştırılmış ve/veya maddesellikten arındırılmış, bu niteliğiyle artı değerini yeni küresel üretim dolaşımının içine çekilmiş bir proletarya. Harvey, sömürünün yeni görünümünün hangi uzamsal ilişkileri içerdiğini uygun bir biçimde göstermiştir bize: Yayılma açısından, Fordizm sonrası üretim, mekâna ağ halinde ve *just in time* ("tam zamanında") yayılır; yoğunluk açısından, üretim her geçen gün daha zihinsel, maddi olmayan ve iletişimsel özellikler edinir (Lazzarato, Negri, Virno, vb.). Eski Fordist işçi sınıfı, yeni proletarya içinde büyük ölçüde azınlık haline gelmektedir ve artık genel çıkarı temsil etme gücünden yoksundur – şayet siyasal olarak öteki katmanlarla yeni bir bileşim içine girmemişse. Ne var ki, öte yandan, Schumpeter'in bize anımsattığı gibi, "kapitalist sistemin başarısı, ekonomik krizin kapitalist sisteme saldırıp onu salt kendi etkisiyle yıkmasını engelleyecek nitelikte ise," şu da bir gerçektir: "Bu başarının kendisi, kapitalist gelişimi koruyan toplumsal kurumları mayınlamakta ve kaçınılmaz olarak onun yeniden üretimini olanaksız hale getiren koşulları yaratmaktadır." Öyleyse, zamansal esneklik ve uzamsal devinim, yeni proletaryaca içselleştirildikleri ölçüde, kapitalist gelişimin istikrarsızlaşmasının öğeleri haline gelebilir ve onun denetim gücünü aşamalı olarak yok eden güçler niteliğini edinebilirler.

Üretici iş gücünün zihinselliği ve maddesel olmayışı, kapitalist hükümlerlik iradesine saldıran özgürlük güçleri haline gelebilir. Her durumda, iş gücünün yeni nitelikleri, sermayeyi koruyan toplumsal kurumları krize sokmuştur. Sömürünün ve kapitalist sermaye birikiminin küresel temposuna, bu bütün hareketlilik ve esneklik alanı üzerinde etki gösteren yıkıcı bir özne varsayımı (ya da “hayaleti”) karşı koymaya başlamaktadır. “Çok büyük bir güç,” demişti Marx buna *Grundrisse*’de, geleceği öngören sayfa-larda.

Noktayı koyup yeni bir akıl yürütmeye geçelim.

Yeni proletaryanın doğuşunu genel çizgileriyle betimlemekle yetinip, bu yeni proletaryaya devletin biçimleriyle nasıl bir karşılıklı ilişki içinde olduğu varsayımını uygulamayı yararlı kabul etseydik; daha önce sorduğumuz soruya (siyasal Avrupa’dan çıkarı olan toplumsal güçler var mıdır?) yanıt bulamazdık, hele değindiğimiz varsayımsal yanıtın (siyasal Avrupa’yı isteyen yeni bir proletarya vardır) onayını hiç bulamazdık. Aslında, (giderek daha maddesel olmayan bir nitelik edinen ve dünya çapındaki hareketli ağlara giderek daha çok kapılan) bu yeni proletarya, siyasal Avrupa’yı düşünmek bir yana, küreselleşmeye uyuyor gibi görünmektedir – karşıt bir biçimde de olsa. Hatta ona özgü o tekil biçim –hareketlilik, esneklik, ama aynı zamanda göçebelik, kaçaklık, vb.– içinde, sanki çokuluslu sermayenin küreselleşme biçimlerine doğru hareketlerini öngörüp biçimlendirmektedir. Bir zamanlar “proletaryanın vatanı yoktur” deniyordu; bugün bu ütöpik parola, yerinde bir uygulamayı oluşturur. Zihinsel emek, maddi olmayan ağlar halinde değiş tokuş edilmekte ve işbirliğine gitmektedir. Maddi emek, metropollerin çevresinde toplanmakta ya da postmodern devletlerin sınırlarına yığılmakta; ABD, Avrupa ve Japonya sınırlarındaki saldırgan dev kentlerde yoğunlaşmaktadır. Uluslararası göçleri istatistiksel olarak değerlendirdiğimizde, eski sınırlamaların hepsinden, sömürünün geçmişteki bütün korkunç biçimlerinden kurtulma arzusunun neredeyse karşı konulmaz gücü –yeryüzündeki büyük nüfus hareketlerine eşlik eden bir şey– karşısında şaşırıp kalıyoruz. Ve

nasıl da hazin –gülünç değilse eğer– özlere gereği gerici, doğal eğilimleri gereği alçak ve bugün yeni gerçeklik karşısında kaçınılmaz olarak faşist eski ulus devletlerin bu göçlerin, bu geniş çaplı devinimlerin karşısına çıkardıkları silahlı güçler! Gene de, bunu belirttikten sonra, şunun altını çizmemiz gerekir: *Bu bakış açısından değerlendirildiğinde*, siyasal bir Avrupa'nın, Fordizm sonrası düzene ayak uyduran Avrupalı yeni bir proletaryanın çıkarına olduğu şeklindeki varsayımımız tutarsızdır.

5. Ama başka perspektifler var: Yeni Avrupa proletaryasının Avrupa'dan olası çıkarını bunlardan yola çıkarak değerlendirebiliriz – yani proletaryanın teknik bileşiminden, bir başka deyişle, emeğin örgütlenmesinin yeni çevriminde işgal ettiği konumdan çok; siyasal bileşiminden, yani onu *siyasal özne* olarak biçimlendirebilecek davranış ve arzular bütününden yola çıkarak. Elbette, yeni proletaryanın siyasal bileşimi üzerine bir söylem, bugün son derece zordur. Bir zamanlar, sosyalizm kitlelere nüfuz ettiğinde ve “işçi hareketi” sahnedeki sağlam yerini aldığı, “siyasal bileşim” derken neden söz ettiğimizi biliyorduk. Proletarya üzerinde etkisini göstermiş ya da halen göstermekte olan ideoloji ve hegemonyalara katılabilir ya da katılmayabilirdik – her durumda, nesneye ilişkin bu algılamayı göz önünde bulundurmamak olanaksızdı. Bugün sosyalizm, egemen ideoloji olarak, net bir gerileme içindedir, yok olmadıysa eğer. Ve sosyalizmin unsurları, yeni proletaryanın siyasal bileşiminde varlıklarını sürdürseler bile, geleceğin taşıyıcısı unsurlar olmaktan çok, jeolojik katmanlaşmalardan ibarettirler. Ama elzem değildirler. Oysa, belki de sosyalizme indirgenmesi olanaksız, ama aktif yeni-yi, arzu ve davranışları yakalamak elzemdir. Ama bu yeni-yi nasıl algılamalı? Yeni-yi, ona ilişkin algılamadan yola çıkarak, öznellik üretiminin reel düzenlemelerini kavrayabileceğimiz şekilde nasıl sergilemeli? Bu zeminde yol almak için dayanabileceğimiz tek gerçek gönderme, *mücadelelerdir – kitle mücadeleleri, direniş ve itaatsizlik davranışları, vb.*

Elbette, yeni mücadeleleri ilk anda teknik bileşim belirliyor; yani bunlar, ücretle ilgili ve ekonomik (“biyopolitik”) güçlüklerle

karşı yeni proletaryanın kendiliğinden giriştiği mücadeleler ve verdiği doğrudan karşılıklardır. Gene de, bu mücadeleler, öznel-
liğin kapısını açıyor ve analize (kuramsal olarak daha hazırlıklı
militan grupların analizine) bu kapıdan geçme olanağını sunu-
yorlar. Demek ki, yeni proletaryanın teknik oluşumu ile siyasal
bilinci arasındaki ilişkinin krizi içinden de olsa, proleter hareke-
tin hangi yönde ve hangi görünüm altında yeniden oluşabilece-
ğini, daha doğrusu yeni bir bileşime doğru gitmekte olduğunu
anlamak istiyorsak, dikkatimizi mücadelelere çevirmek zorun-
dayız. Ama mücadelelerin fenomenolojisi de değişti. Bir başka
deyişle, sosyalist ideoloji ve ona somutluk kazandıran örgütlen-
me biçimleri çözüldüğü için, bugün sınıf mücadeleleri dağınık
ve ilk bakışta ortak bir paydaya indirgenemeyecek bir görünüm
sergiliyor. Bir zamanlar “mücadeleler çevrimi/zinciri” olarak
tanıyabildiğimiz yön, yani gerek tek tek ülkelerin içinde, gerek
uluslararası düzeyde mücadele hedef ve biçimlerinin iletişimi ve
dolaşımı, bugün referans noktası olma gücünü yitirmiş görünü-
yor. Emegın örgütlenmesinde Fordist modelin ortadan kalkma-
sına yol açan son büyük saldırgan mücadeleler zinciri, hiç kuşku
yok ki, 1960’lı yıllarda yaşanan, bazı ülkelerde 1970’lerin ortası-
na kadar uzayan zincirdir: Savaş sonrası ekonomik örgütlenme
krizinin etkileri, ileri kapitalist ülkelerdeki emperyalizm karşıtı
mücadeleler ve (eski ve yeni) proletarya mücadeleleri bütünü bu
zincirde birleşmişti. Peki, sonra? Sonra, kapitalist düzenlemenin
küresel esnekleşmesi geldi, kapitalizmin ayrı ayrı mücadelelere
sistemsel müdahale gücü kesinlik kazandı; kısacası, sermaye,
büyük bir öngörü sıçrayışıyla, uluslararası mücadeleler zinci-
rinin yeniden kurulmasına yönelik bütün olanakları engelledi
– ve tahakkümünün halihazırdaki yeniden yapılanmasını bu
engelleme üzerine kurdu.

Ama gerçekten de her şey sona erdi mi? Gerçekten de, sınıf
mücadelesi, kapitalist dünyanın tarihsel dönüşümlerinin mo-
tor gücü olmaktan çıktı mı? Kanımca, hayır. Bugün uluslara-
rası düzeyde sınıf mücadeleleri zincirlerini görmemiz olanaksız
olsa da, hatta dönüşüm süreçlerinin sistemsel düzenlenmesine

ilişkin kapitalist öngörüyü görmemiz gerekli olsa da, şu gerçek varlığını sürdürüyor: Sınıf mücadeleleri, sürekli olarak, dağınık bir biçimde, ayrı ayrı, yerel olarak, gene de güçlü bir yoğunluk ve büyük bir köklülükle kendini gösteriyor. Sanki mücadeleler, hedeflerin aktarılması gücü olarak ve kapitalist denetimin küresel çevrimi üzerindeki etki olarak yitirdikleri şeyi, hedeflerin köktenliği, yerel yapılanma ve siyasal eklemlenme olarak yeniden kazanıyorlar. Örnek olarak, 1990'lı yılların sınıf savaşından birkaç örneği aktaralım: Los Angeles İsyanı, Chiapas Ayaklanması, Aralık 1995'teki Fransız mücadeleleri. Karşılaştıracak olursak, bu mücadeleler arasındaki asimetri apaçıktır ve vurgulanması bile gereksizdir. Bir zinciri temsil etmedikleri açıktır. Ama onları her durumda benzer kılan bir şey vardır: *Yerel olanın siyasal soruna dönüştürülmesi*. Los Angeles'ta isyancıların ve çetelerin sorunu, şehir arazisinin doğrudan küreselleşmesine ve şehirdeki baskıcı örgütlenmeye karşı, şehri yeniden temellük etmektir (Mike Davis, Dear). Chiapas'ta başkaldırı eyleminin hedefi, Meksika halklarının büyük Kuzey Amerika pazarıyla zorla bütünleştirilmesi sürecinin hızlanmasına karşı, yerli bir karşı-iktidar oluşturmaya yöneliktir. Fransa'da mücadelenin temel teması, idareyi yeniden temellük etme, küreselleştirici neo-liberalizme karşı direnme ve yeni, demokratik bir kamusal alan oluşturmaya yöneliktir. Kısacası, bu durumların her birinde, merkezi özellik, kök salma ve geri döndürülemezlik olarak, yeniden temellük etme ve alternatif olarak *siyasalın aranması*'dır: Bu durumların her birinde, mücadeleler *kurucu* özelliklerle kendini gösterir. *Kurucu mücadeleler* – yani, mücadele olanağına ve başarısına elverişli bir yer ve bir zaman arayışı. Kurucu mücadeleler – yani, *güçlü bir kamusal alan*'ı demokratik yoldan yeniden ele geçirme girişimi. 1960'lı ve 1970'li yılların mücadeleler (Fordizm içinde ve ona karşı mücadeleler) zincirinin yenilgiye uğraması, Fordist kitle işçisine özgü siyasal alanın tükenmesine yol açmış ve –bu daha da ciddi bir noktadır– bütün hareketlerin, özellikle de Fordizm sonrası işçi hareketlerinin zamansallığa ilişkin perspektifinin, kavrayışının içini boşaltmıştır. Demek ki, bugün, yeni mücadelelerin kurucu niteliği, yeni proletaryanın teknik bileşimi (insanların

iş ve yaşam tarzları) ile siyasal bileşimi (insanların varoluşun dönüşümünü hayal etme tarzları) arasında *yeni bir bağ kurma düzeni*'nin kuruluşu ve idaresi sorununu konu edinir. Yeni bir dönüşüm arzusu, proletaryanın yeni, teknik, maddi bileşiminin organik bir parçasını oluşturur: Bu bileşim şimdi “olanaklı”nın yeni bir siyasal paradigmasının maddi kuruluşuna açılmalıdır. Öyleyse, sorun, teknik bileşimden siyasal bileşime geçişin anahtarlarını belirleme sorunudur. Bir başka deyişle, (bu durumda) yeni proletaryanın teknik bileşimi, zamanda esneklik ve mekân-da devingenlik olarak, maddesel olmama ve işbirliği olarak biçimleniyorsa; siyasal hareket, bu devingenlik ve bu esnekliği, bu maddesel olmama ve bu işbirliğini siyasal açıdan etkili kılmayı denemek zorundadır. Ve yeni proletaryanın dile getirdiği gücün spesifik yerini belirlemeye kendini zorlamalıdır. *Siyasala yönelik kurucu arayış*, maddi, kitlesel bir işlemdir. Bu arayışta, bir sınıf bilincinin yeni koşulları yaratılmak istenmektedir. Maddi olmayan, toplumsallaşmış sermayenin üretim koşullarını yeniden temellük etme arzusuna somutluk kazandırabilecek bir sınıf bilinci. Bu arzu, ancak belirlenmiş bir alanda proje haline gelebilir.

6. Avrupa’da mücadeleler, proletaryanın yeni oluşumunun gücüne uygun bir alan arıyorlar: Küreselleşmeye –küreselleşme olarak küreselleşmeye değil, kapitalizmin mücadeleler zincirini öngörmesi içinde küreselleşmenin edindiği liberal ve baskıcı anlama– karşı koyabilecek bir devrimci öznenin kuruluşu sürecinde uygun, daha doğrusu yeterli ve etkili bir alan. *Siyasal Avrupa, küreselleşme ile yerelleşme arasında uygun bir dolayım kurabilir* – kapitalist iktidarın küreselleşmesi ile proleter direnişin yerelleşmesi arasında. Öyleyse, Avrupa’daki belirlenim oluşumsaldır: Savunulacak coğrafi fetişler yoktur, “büyük Avrupa”ya (Atlas Okyanusu’ndan Ural Dağları’na) yeğlenecek bir “küçük Avrupa” (Fransa ve Almanya) yoktur; yalnızca idarenin demokratik yeniden temellüküne uygun olan bir alan, liberalizmin emperyal hükmüne karşı bir direniş alanı vardır. Avrupa yoktur, Avrupa yeni proletaryanın mücadeleleriyle kurulmalıdır. Ama özellikle altını çizmemiz gerekir ki, yeni proletaryanın

m¼cadeleleri, ancak tahakk¼m¼n emperyal-liberal işlemelerinin yıkıcısı oldukları ölç¼de, Avrupalı siyasal bir alanın kurucusu olacaklardır. Avrupa, sınıf m¼cadelesi çerçevesinde kavranmadığı sürece, kapitalizmin ve teknokratik entelijensiyanın küçük katmanlarının “büyük yanılsama”sı olarak kalacaktır. Avrupa fikrini/idesini ve uzamını ancak yeni proletaryanın m¼cadeleleri gerçek kılabilir – yani bunları tanımlayabilir, onları kurarak ve aynı zamanda, Avrupa’nın küçük ve büyük ulus devletlerinin ve ekonomik-liberal birliklerinin bağımlı ya da emperyal konumlandırmasını ortadan kaldırarak. Demek ki, Avrupa’dan yana ve Avrupa’ya karşıyız. Sömür¼lenlerin yeni sınıf bileşimini temel alarak, küresel düzeydeki emperyal tahakk¼me savaş ačan bir m¼cadeleler ve idarenin demokratik yoldan ele geçirilmesi pratikleri potansiyelinin kurulabileceğı tek yer olarak Avrupa’dan yanayız. Çokuluslu sermayenin yönetici grupları, küresel sermaye birikimi sürecinde Avrupa’yı salt bir geçiş noktası kılmak istedikleri ölç¼de, Avrupa’ya karşıyız. Demek ki, sorun, kapitalistlerin ve teknokratların Avrupa’sına el atma sorunudur: M¼cadeleler ağına yayılan, m¼cadeleleri idarenin demokratik yoldan yeniden temell¼k edilmesi projelerinin işbirliğine dayalı örg¼tlenmesinin anları olarak koordine eden bir Avrupa projesi oluşturma sorunu. Önerilecek yeni Maastricht kriterleri var: Yeni proletaryanın m¼cadeleleri ile ücret, vergi, para ve toplum alanlarındaki hedeflerinin örtüşmesini temel alan kriterler. Liberal küreselleşmeye direniş ütopyasından çıkmak için, direnişin etkili –dile getirdiğı nüfuslar, arzular, m¼cadele bütününe uygun olduğı için etkili– hale gelebileceğı ütöpik olmayan alanlar, yerel alanlar tanımlamak gerekir.

Avrupa, kapitalizmden kurtuluş için yeni Avrupa proletaryasının m¼cadelesine uygun tek uzamdır. İşte Avrupa’nın özellikle kimin yararına olduğı ortaya çıkıyor böylece.

AVRUPA, AVRUPA (1998)

Avro, hazır. Artık beklediğimiz tek şey, ceplerimizde Avrupa'nın kâğıt paralarını taşımak ve eski paralardan yola çıkarak Avro üzerinden hesap yapmayı öğrenmek. Birleşmiş Avrupa'nın kuruluşu için belirleyici, ileri bir adım. Çocukluğumdan beri Avrupalıyım. İki dünya ve Avrupa savaşı deneyimini yaşayan Avrupalılar kuşağındayım. İkinci Dünya Savaşı, doğrudan bir deneyim: açlık ve yabancıların işgalleri, yıkılan evimiz ve metropollerin sürekli olarak bombalanması, kardeş kavgaları, azgın milliyetçilikler deneyimi. Birinci Dünya Savaşı, dolaylı, ama yeterince yakın bir deneyim, ailemden kişilerin anlattıkları ve halkımın buruk destanı yoluyla. İlk savaşta iki amcam, ikincisinde erkek kardeşim öldü. Çocukluğunu ancak bu felaketlerden yola çıkarak anlatabilen ve o genel kıyımın talihsiz topraklarının –bazıları ısrarla “er meydanları” diye adlandırsa da, benim gözümde adeta insanlık tarihinin en vahşi dönemlerinin anılarını canlandırıyorlardı– yanı başında yaşayan birisi olarak, Avrupalı olmamam mümkün mü?

O zamanlar, Avrupalı olmak, savaşa karşı olmak ve ulusların birliği yoluyla savaşın yinelenmesinden uzak durmak anlamına geliyordu. Dolayısıyla, sömürgecilik karşıtı olmak anlamına geliyordu; çünkü kendi çocuklarını ve komşu halkları katletmiş olan ulus devletin kendisi de, emperyalist tahakkümün

cehennemî aygıtı haline gelmişti. Avrupa'yı oluşturmak –kuşağımdan birçok kimseyle birlikte hep inandığım şeydi bu– kıtada evrensel bir barış ve kardeşlik ruhunu yeniden kurmak olacaktı. Aşağı yukarı 18 yaşımıdayken yayımlanan ilk yazımın başlığı, “Avrupa, Barış ve Yeni Bir Toplum”du. Bunları eski Avrupalı değerleri sahiplenmek için değil, yalnızca kuşağımın (bir tek İtalya’da da değil) ortak duygusunu betimlemek için anlatıyorum. Avrupalı olduğum gerçeğine, iki savaş arasındaki dönemde, az gelişmişliğe faşizmin (o savaşların korkunç piç) eşlik ettiğini gören Güney Avrupa ülkelerinden birinin yurttaşı olduğumu da eklersem; benim kuşağımın birleşik Avrupa’ya olan güveninin, aynı zamanda, yeni totaliter maceraların ve kültürel baskıların olmaması üzerine –demek ki, demokrasi üzerine– bir bahse girmeyi temsil ettiği anlaşılacaktır.

Marksist olduğumuzda (her zaman heterodoks Marksistlerdik), bir kez daha Avrupa, umudumuzun en merkezinde yer alıyor; işçi mücadelelerinin Avrupa’daki dolaşımı ve Berlin, Paris, Roma öğrencileri arasındaki siyasal proje benzerliği, militanlığımızın beslendiği atmosferi oluşturuyordu: Avrupa’yı kurmaktaydık ve sosyalist bir Avrupa olacaktı bu. Bu arada büyüdük ve Avrupa Birliği faslı, giderek daha büyük siyasal güçlükler sergilemeye başladı. Bu güçlükler karşısında, benim kuşağımdan birçok kişi, bir bedel ödemeye hazır olduğunu kabul etti: Biz kişisel olarak gerekli “ödünler”i verdik ve arkadaşlarımızdan, keza incelediğimiz ya da temsil ettiğimiz toplumsal sınıflardan da bunu yapmalarını istedik. Dünya ekonomisinin bağlı olduğu güç ilişkilerinin bilincine varmış solcular olarak, Avrupa’nın kuruluşu uğruna feda ettiğimiz şeyin, daha sonra, politika bağlamında, büyük bir güce dönüşen birleşik ve demokratik bir Avrupa’nın özerk eylemi aracılığıyla kazanca dönüşeceğini düşünüyorduk. Soğuk Savaş çerçevesi içinde de –ve sonra, Berlin Duvarı’nın yıkılışının hemen ardından gelen dönemde– Avrupa’nın kuruluşunun, “özgür dünya” adı verilen dünyanın içinde, alternatif bir toplum modelini ve bir biçimde Avrupa kökenli refah devletinin sağlam geleneklerinin sürekliliğini temsil edeceğini düşündük. Birleşik Avrupa’nın içerdiği umutların listesini daha da uzatabiliriz.

Demek ki, Avro hazır. Geriye birkaç ayrıntıyı belirlemek kalıyor; sonra biz, Avrupalılar, hesaplarımızı tek para birimiyle yapacağız. Ama bu ikiye bölünmeye eşlik etmiş olan hayaller ve umutlar ne olacak? Yeni bir ekonomik ve toplumsal politika modeli geliştirebilmesi, dolayısıyla, kendi gücünü temel alarak, kendini dünyanın öteki kesimleri için bir örnek olarak sunması gereken birleşik Avrupa'ya yönelik güven nerede? Bugün Avrupalılara: "Birleşik Avrupa yazgınızı hangi açıdan değiştirecek? Toplumsal adalet düşlerinizden hangilerini gerçekleştirecek? Dünya için Avrupa'nın farklılığı ne olacak?" diye sorsak, hepsi şu yanıtı verirlerdi: hiçbir açıdan, hiçbirini, hiç. Genel duygu, Avrupa'nın yalnızca ve yalnızca Avro olduğudur: nakit değerler dünyasında yeni bir gösterge, sermayenin imparatorluğunda yeni bir para birimi. Bu "yeni" Avrupa, sermayenin imparatorluğunun düzgün işleyişinin provasası/taslağı olarak görülemez. Avro'yla, en ücra Avrupa ülkeleri, IMF'nin kurallarına bağımlı kılınmıştır. Yeni toplumsal adaletin ve refah devletini koruyup güçlendirmenin kuralları, dünyaya kapsamlı bir ekonomik gelişme ve aynı zamanda toplumsal kardeşlik modelini gösterme arzusu... doğrusu, bütün bunlar ufuktan silinmiştir.

Daha doğarken, Avro'nun Avrupa'sı, iyi yönetiliyor olsa da, hiç kuşkusuz küresel kapitalist pazar imparatorluğu normlarının kılı kırk yararak resmen onayladığı bir taşra olarak beliriyor. Olası her alternatifin ve her umudun kökü kazınmış ve içi boşaltılmış. Bütün yaşanlıları boyunca Avrupa birliğinin gerçekleştiğini görmek için bekleyenler, buna bel bağlayanlar açısından, elde edilen gerçekten de çok az. Belki de, bu yüzden, bu sürecin evrimine ve sonuçlarına daha büyük bir üzüntüyle baktığımız anlarda, şu soru beliriyor zihnimizde: Bu biçimde oluşturulmuş, böylesine sefil bir biçimde kurulmuş bir Avrupa ayakta kalabilecek mi? Yoksa, Avrupa'nın, gerçekten oluşmak için, başka şeylere, yani kendini yeniden dünyanın "farklı" bir yazgısı olarak düşünmeye ihtiyacı mı var acaba? Ve sonra, yeniden düşünüp fark ediyor insan: Avrupalılar ne zaman bu tür sorularla karşılaşsalar, hikâye mutsuz sonla bitmiş ve [yirminci] yüzyılın ilk yarısı zaten "farklı" bir yazgının telkiniyle, felaketlere yol açacak

şekilde geçilmiştir... Öyleyse, Avro'nun Avrupa'sı, bana göründüğü gibi, yeni bir düş kırıklığı olacaksa, arzularla dolu bir yaşamdan sonra bile, onu böyle kabul etmek ve olası "tek" yazgıyı -çıkış ve göçebelik- seçmek daha iyi olur. Ama bütün bunları göz önüne aldığımızda, üzüntümüz azalmış olmuyor.

HAVA DURUMU İLE REKLAMLAR ARASINDA (1999)

Kadın: “Hava durumu ile reklamlar arasında savaş” diyor.
Ben: “Pürüzsüz sayfa, ak sayfa, daha iyisi, bir delik” diyorum.

Öldürüyor, bombalıyorlar, bu arada ötekiler temizlik yapıyorlar. Etnikler, hem ilk grup, hem ötekiler. Kim daha vahşi? İşte tek sorun bu. Askerlik sanatı ile öldürme sanatı, ezelden beri, aynı yorganın altında edepsizce eğlenen iki kardeştir. Ulus devlet her yerde çürümüşlüğü duyuruyor bize; ama İmparatorluktan çıkan pis koku öyle güçlü ki, hava durumu (Atlas Okyanusu üzerinde alçak basınç) ile ekran yosmalarının şu en iffetlisinin reklamı bile (yararsız bir parfüm için) seyircilerin öğürtüsüne engel olamıyor.

Kendimi kaçanların safına koyuyorum. *Esodano* (“göç ediyorlar”) – bilmem böyle denebilir mi? *Esodare* (“göç etmek”): Bize bu fiilin nasıl çekildiğini söyleyebilecek hiçbir *Petit Robert*,

* İtalyanca *esodo* sözcüğü (“çıkış” anlamındaki Yun. *eksodos*’tan) “toplu göç” anlamına gelir. Bilindiği gibi, Kutsal Kitap’ın *Esodo* (“Çıkış”) Bölümü, Yahudilerin Mısır’dan vaat edilmiş topraklara göçünü anlatır. İtalyanca’da *esodare* fiili yoktur, dolayısıyla çekimi söz konusu olamaz (“göç ediyorlar” ve “göç etmek,” yazarın türettiği *esodare* fiilinden yola çıkılarak verilmiş karşılıklardır). (ç.n.)

hiçbir *Webster Sözlüğü* yok. Ama televizyona bakın: Hava durumu ile reklamlar arasında, savaşın yansız ve teknolojik görüntüleri ile ekranı kaplamayı başaramayan ceset görüntüleri arasında, hiçliğin görüntüleri ile dehşetin yok-görüntüleri arasında, onları göreceksiniz: Çekip gitmek için bir araya gelmiş binlerce insan. “Toplu göç” [*esodo*]. Neden kaçıyorlar? Binlerce, on binlerce, yüz binlerce insan... Hava durumu ile reklamlar arasında, savaş muhabiri “etnik temizlik”ten kaçtıklarını söylüyor bize. Büyük bir olasılıkla, haklıdır. Bombalar önemli olmasın bu kaçışta? Yoksa –hava durumu ile reklamlar arasında olanaksız varsayım– bombaların artırdığı yoksullukları mı, onları kaçmaya zorlayan? Kaçmak: Hiçliğe doğru değil, uçuruma doğru değil, zenginliğe doğru, işe doğru... Kosova’da kaç işsiz var? Çalışanlar için ne kadar “kara” iş var? Sorunun kabalığını bağışlayın, ama bir grubun katliamları ile ötekilerin bombaları, yoksulluğa ekleniyorlar, yok etmiyorlar onu. Soru altı ay önce, İtalyan sahil muhafızları Puglia kıyılarına çıkan Arnavut mültecileri geri çevirdiğinde de aynı derecede kabaydı. Toplu göç, çözümsüz sorun. Bugün kaçış, hayatta kalmanın mutlak koşulu. Ama aynı zamanda bir arayış ve hep öyle olmuş. Özgürlük ve mutluluk arayışı.

Kosovalılar, sizi kamplara kapatmalarına izin vermeyin. İtalyanlar, Adriyatik’i geçen Arnavutlara ateş etmeyin.

Nedir kamp? Hava durumu ile reklamlar arasında, “kamp, fırtınanın sona ermesidir” diyorlar bize – işe bak, sanki hava durumu; “bir geri dönüş olanağıdır” diyorlar – işe bak, sanki sigorta reklamı. Bir kampta olsaydım, aklımdaki tek şey kaçmak olurdu. Yoksulluktan gelseydim, bir grubun ve ötekilerin çılgınlığından hayatta kalmış olsaydım, özgürlüğe ve zenginliğe doğru kaçmak isterdim. Çevremi saran bu askerler ve bu gönüllüler niçin televizyon sunucuları gibi giyinmişler? Bana yardım eden erkeklerle kadınlar niçin tıpkı sigorta reklamında gördüğümüz kişiler gibi hareket ediyorlar, ben bir felaket filminden çıkmış gibi görünürken? Niçin hava durumunu bana Hava Kuvvetleri’nden bir albay sunuyor? Ve niçin hava durumunu sunan albay, köyümü yok

* İtalyan televizyonlarında alışılmış bir uygulama. (ç.n.)

eden –Sırplar, orada kalan pek az şeyi, bu arada yaşamları da, temizledikten sonra– Nato’nun albayına benziyor bu kadar?

Kamp, hava durumu ile reklamlar arasında duruyor. Yok edelim onu.

Elbette, hava durumu ve reklamlarla hiçbir alıp veremediğimiz yok: İlki, hafta sonumuzu mahvediyor; ikincisi, içimizi karartan düş kırıklığımızı gideriyor. Bir bir berabere, *les jeux sont faits* (“bahisler kapanmıştır”).

Hava durumunun ve reklamın topraklarını işgal edelim. Ne saçma bir çekim gücüne yol açıyorlar. Zenginliğin büyüğü, zenginliğe özgü refahın. Ortodoks dini (Katolik dini gibi) bize hep, Cennet’e gitmek istiyorsak, zenginliğin kendi başına peşine düşülecek bir şey olmadığını söylemiştir. Gene de, günahın kabul edilmesini gerektiren birkaç durum var: Sizce, kampta, yoksulluğuma geri dönmektense, Beverly Hills’te yaşamayı isteyemez miyim? Bir gemi verin bana, bir kayık verin, Adriyatik’in karşı kıyısına ulaşma umudu verin. Benden bunu esirgeyen herkese lanet olsun.

Ölüm kampından kaçmak istiyorum: Temizlik kampından, “temizleyenleri sil baştan temizlemeye yarayan bombalar”ın kampından, yoksulluk kampından. Pis, kara derili, melez, ama ötekiler kadar onurlu olmak istiyorum. Özgür olmak istiyorum. Savaşa ve bombalara karşı olmak istiyorum: Hiçbir savaş bir diğerinden daha adil değildir, bir tek İktidar’ın Efendileri için öyledir. Katledilen, bombalanan, kaçmaya zorlanan, bir kampa kapatılan –bir grubun yok ettiği ya da ötekilerin kurtardığı, her durumda acı çeken– benim. Kahrolsun savaş.

Gilles Deleuze, Félix Guattari ve Michel Foucault öldüler. Kosova’da, Kosova için, Kosova’ya karşı bu savaşı nasıl değerlendirebilirlerdi acaba? Kuşkuya pek yer yok, her şey açık görünüyor. Savaştan yana değil, barıştan yana, Kosovalılardan yana ve Milošević’e karşı, özgürlükten yana ve İmparatorluğa karşı.

Kadın: “Hava durumu ile reklamlar arasında savaş” diyor.

Erkek: “Artık ne diyeceğimizi bilemiyoruz, boğulmuş durumdayız. Lanet olsun savaşa! Lanet olsun barışa!” diyor.

Nedir barış artık? Kaygıyla soruyorum bunu kendime. Ba-

rış, hava durumu ile reklamların sizin gelişiminin sonucu, yani birisinin (bilin bakalım kimin?) diyeceği gibi, İmparatorluğun gelişiminin. Yaşasın barış, yaşasın hava durumu, yaşasın reklamlar. Ama belki de, savaş olmasaydı, reklamlar ve hava durumu, kaygımıza çare olarak satılma olanağı bulamayacaklardı. Ve barış da: Savaşın gerçekliği olmasa, kim değer olarak sunabilirdi onu, kim ondan bir değer çıkarabilirdi, karşının riski olmasaydı? Savaşın köşe başında olduğunu ve artık Avrupa'dan yalnızca Venedik Lagünü'nün eni kadar uzak olduğunu unutmak olanaklı olsaydı?

Ben: “Belki de, barışın ne kadar önemli olduğunu göstermek için savaşıyorlar,” diyorum. Demek ki, savaş bir kopuş, bir değilleme değil, barışın bir koşulu. Gerçekten mi? Bir yerlerde Dedalus söylüyor bunu, Joyce'un *Ulysses*'inde. Siyasal düşünce tarihini oluşturan büyük ahmaklardan söz etmeye gerek bile yok... Savaş, barışın koşuludur. Hava durumunda, güzel havanın reklamı olarak barış anlamına gelir.

Kadın: “Burada, kamptaki güzel hava ya da başka bir yerdeki kötü hava, aslında o kadar farklı değil: Bana dokunuyor.”

Kosovalılarla kamplarda olmak isterdim. Onlarla savaşın yok ettiği bir dünyayı kat edecek olan göçmen gruplarını örgütlerdim. Otuz Yıl Savaşında *Simplicissimus*'u okudunuz mu hiç? *Yöntem Üzerine Konuşma*'yı okudunuz mu hiç, birbirini andıran savaş ile barış alternatifleri arasında “öteki”ne ilişkin bu büyük arayışı? Brecht'in *Cesaret Ana*'sını okudunuz mu hiç? Biz kamplarda ölüme bırakıyoruz kendimizi, mutluluk bize göre değil. Ama mutluluk, direnmektir; barış ile savaş arasındaki seçimden kaçmaktır. Sizin savaşınız, bizim savaşımız değil, sizin barışınız, bizim barışımız değil, yalnızca acı bizim.

Barış ve savaş: Her iki adın da yok olmasını istiyoruz. Savaş ve barış. Ve hava durumunun yok olmasını da çok istiyoruz; reklam da, o da yok olsun, özellikle o.

Ben, kafam darmadağınık, buradayım, Waterloo ovasını biraz gecikmeli olarak kat eden bir Stendhal kahramanının şaşkınlığıyla uyanıyorum. Budalaca bir şaşkınlık: daha az yazınsal, ama aynı derecede hüznü. Verdun çukurunda bir şarapnelin patlamasından sonra olduğu gibi, bedenselliğimi yeniden kazanıyorum; artık Stendhal değil, Céline, ama daha üzücü, daha da budalaca.

Yaşamı yok etmeyi sürdüren bu ölüm dünyası yeter artık. Savaş ve ikiz kardeşi kadar ona benzeyen bir barışı korumak için yapılan fedakârlıklar yeter artık. Barış yeter artık: Yaşamı istiyoruz.

Yaşamı istiyoruz: Gerek Nazilerin, gerek liberal Amerikalıların söylediklerinin tersini – az bir paradoks değil. Şöyle demişler: “Yaşam değil artık, barış; yaşam bizim barışımıza, bizim bencilliğimize uymazsa, barış olanağı yoktur.” Baylar, birer domuzsunuz siz.

Firar, firar. Sonsuz, sürekli firar. Olası tek kahramanlık olarak firar. Ve gene, yaşamı yeniden kurmanın, yaşam olmanın tek olanağı olarak firar.

Venedikli bir partizan, 1943’te, Alman Nazilere ve İtalyan faşistlerine karşı direniş savaşının ortasında, bana şöyle diyordu: “Meçhul Asker’e dikilmiş bütün anıtları yok etmek gerek. Asker kaçağına anıtlar dikmek gerek. Bu, ölen askerlerin elinden hiçbir şeyin alınmasını gerektirmez; aksine, biz yalnızca onların orada, görevleri, bayrakları, yurtları adına öldürüldükleri andaki kaçma arzusunu anımsatmak ve bu arzuya olan saygımızı göstermek istiyoruz. Yalnızca insanların mutluluğu için, devletin hiyerarşilerine karşı, stratejik çıkarlara karşı, üstlerinin emirlerine karşı savaşanları onurlandırmak istiyoruz.”

Kosovalılar, yaşamaya hakkınız var: Bu hak, bir hava tahmininden ya da florürlü bir diş macunundan daha değerlidir.

AVRUPA, İMPARATORLUK'UN UYRUKLARI İÇİN BİR ŞAKA (1999)

Avrupa ile paradoks eşanlamlıdır. Yirminci yüzyılın bir döneminde insanlar, Avrupa'ya, kültürel ve siyasal Avrupa'ya inanmış –ve tarih kaynaklarına bağlı kalırsak– bunu gerçekleştirmişlerdir; ne var ki, bu Avrupa, belki de, yani paradoksal bir biçimde, düşünülen ve umulan biçimin tersi olmuştur. Ama 20. yüzyılın bütün çetrefil sorunlarının suçunu çağdaşların üzerine yıkmamak için biraz geriye uzanalım. Avrupa fikri, Aydınlanma'da yeniden doğduğundan beri, tam bir kargaşa alanıdır; gerçekten de, Bonaparte'ın süngülerine ve Kutsal İttifak'ın süngülerine bağlanabilir. Avrupa, Voltaire için bir “zihinler toplumu,” Napoléon Bonaparte için “ortak vatan” idiyse, Metternich için de *dépuis long temps ma patrie* (“uzun süredir vatanım”) idi. Metternich'in Novalis'in pek ünlü *Hristiyanlık ya da Avrupa'sında* dile getirdiği kavrayış kadar değerli Avrupa kavrayışı; Aydınlanma'nın tanrıtanımazlığına karşı Ortaçağ'ın, bütün ulusal-liberal ayaklanmalara karşı da, eski monarşilerin tutkulu bir savunusudur. Oldukça merkezîyetçi bir Avrupa vizyonu: Sonuçta, Metternich'in, Avrupa'nın yeni devrimci serüvenlerden ancak bir yolla korunabileceğini –papanın asası, her durumda kutması altında tek bir monarşi oluşturarak– düşünen De Maistre ve İngiliz, Fransız, Alman Romantiklerinin önemli bir bölümüyle etkileşim içinde olduğunu unutmamalıyız. Buna karşılık, başka bir

düzeyde, aynı ölçüde Napoléon karşıtı ve gericilik karşıtı yazarlar arasında etkileşim ve çatışma sürer durur: Benjamin Constant, Henri de Saint-Simon'a; liberal reform, bilimsel ve toplumsal reforma karşı çıkar. Ama her ikisi de, bu dönüşümü, "tek bir siyasal bütün içinde yeniden birleşecek olan" Avrupa halklarının gerçekleştirmesini dilerler.

19. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında, "Avrupa" sözcüğü çevresinde önlenemez bir tırmanış gösteren ideolojik ihtilafları sıralamayı sürdürebilirdik: Ne amaçla? On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Victor Hugo'nun ve Proudhon yandaşlarının, sonra da Avrupa'nın birliğine yönelik kongrelerde –Zürih'ten Heidelberg ve Edinburgh'a– Constantin Frantz, Bluntschli ve Lorimer'lerin ayrıntılarını sergiledikleri zarif ütopyaların uzun listesi... evet, artık bütün bunların karşısına son derece somut ve bayağı bir tarih dikilir – nefretlerin, katliamların, emperyalizme özgü çılgınca rekabetin, şimdiden öldürücü gaz ve halkların yok edilişi ile çeşnilendirilmiş kardeş kavgalarının tarihi.

Bu koşullarda, milliyetçilik eleştirisi kolaylıkla üstün gelebilirdi. Thomas Mann gibi dürüst bir kişiyi alalım: 1914'te, Avrupa fikrinin, Voltaireci solgunluğu içinde, canlılığını yitirip, tükenip yok olduğunu görür; bu yüzden, "uygarlık"a karşı "kültür" savaşının savunuculuğunu yapar... Cephenin öteki tarafında, bir başka dürüst kişi, Henri Bergson, tam zamanında, tuntu-raklı Alman ideolojilerine karşı Descartes'ın ışıltıyla yükseldiğine tanıklık eden, bir tür tersine çevrilmiş bir millet kavramı kapsamında, Thomas Mann'ın kanıtlamalarını tersine çevirir... Böylece, dürüst kişiler arasındaki bu dört başı mamur anlam kargaşası, "Avrupa" sözcüğünün bu kurgu ürünü anlamsızlığı, Avrupa uluslarının tek yanlı emperyalist gelişimine karşı duracak her umudun bu eleştirel olmayan silinişi, 1914-1918 faciasının başlangıcını temsil eder: Bunu kabul etmek zorundayız. Daha kötüsü: Genel eğilime fazlaca ters düşmek istemem, ama György Lukács'ın *Akılın Yıkımı*'nda Nietzsche ve Burckhardt'a ilişkin değerlendirmelerinden birçoğunu burada yeniden ele alabileceğimizi (gönül rahatlığıyla değilse de, elbette haklı olarak) düşünmeye başlıyorum. Nietzsche'yle Burckhardt Avrupa

fikrini, ilerlemekte olan milliyetçilikler ve emperyalist aşırılık karşısında bir kriz fikrine dönüştürdüler. Böylece, akli silahsız mı bıraktılar? Bilemiyorum. Düşünelim. Her durumda, bu “paradoks-Avrupa”nın karakterler listesine (yoksa yalnızca Avrupa fikrine “ihanet edenler”e mi demeli?) 1898 krizinin İspanyol yazarlarını ve neden olmasın, [yirminci] yüzyılın başında avantgard dergilerde görüşlerini dile getiren İtalyan entelijensiyasını ekleyelim. Böylece, 20. yüzyıla, 1914-1918 savaşı belasına adım atmış oluyoruz. Bu olay, birçok entelektüelin umudunu, belki onu yaşamış olan çoğunluğun kromozomlarını da mahvetmiştir. *Büyük Diktatör*’ün başında, gaz bulutları ve şarapneller arasında serseme dönmüş, anıları silinmiş bir yaşama geri dönmek için kendine yol açan asker Şarlo’yu hatırlıyor musunuz? İşte, aynı şekilde, siyasal Avrupa’nın tarihini sil baştan etmeliyiz. Pek iyi bir şeyler bekleyemeyeceğimiz, belki de bu öncüllerde örtük olarak kendini gösteriyordu... Her durumda, siyasal Avrupa’nın gerçek tarihi, tam o zaman, o siperlerdeki ölü yığınları üzerinde başlar. Bu tarihin üç aşamasına işaret edebiliriz.

İlki, Aristide Briand ve Milletler Cemiyeti aşamasıdır. İkinci, Marshall Planı (başlangıç: Dresden bombardımanları ve imha kampları) ve daha sonra, Soğuk Savaş çerçevesinde, Ortak Pazar’ın kuruluşu aşamasıdır. Üçüncüsü, halihazırdaki aşamadır, yani siyasal birliğin kurulması ya da ABD’nin emperyal hegemonyası kapsamında Avrupa’nın “Atlantik’e bağımlı [onun bir alt birimi] olarak örgütlenmesi” aşaması.

İlk aşama üzerine, özellikle önemli olduğu için değil, Avrupa yönetici sınıflarının Avrupa’nın birliği temasıyla yüzleşecekleri özellikleri (sonradan geleneksel hale gelecek olan özellikler) açıklığa kavuşturduğu için, birkaç şey söyleyelim. Şu var ki, Aristide Briand, Üçüncü Cumhuriyet’in başbakanlarından biridir; Versailles barışının dramatik sonuçlarını ısrarla ve kararlılıkla sınırlandırmaya ve Wilson’un devreye soktuğu (ama Amerikan Senatosu’nun geri çevirdiği) “sürekli barış” projesini yeniden gündeme getirmeye çalışır. Briand, iç savaşları önlemek ve emperyalist çıkarları birlikte idare etmek için birleşik bir Avrupa önerir. Proje tam bir başarısızlığa uğrar. Gene de, ilginç bir

projedir: 1929-1930'da, Amerikan Büyük Bunalımı'nın ortasında ve Sovyet dünyasının kendi varolma savaşını programlamaya henüz başladığı bir anda sunulmuş olan bu proje, Avrupa yönetici sınıflarının iki yaşamsal gereksinmesini açığa vurur: Sovyetler'e direnme (dışarıda ve içeride) ve ABD'nin ekonomik, siyasal ve kültürel saldırganlığına karşı koyma. Bu iki gereksinmenin sıralaması böyledir: Önce Sovyetler Birliği karşıtlığı, ikinci olarak Amerika karşıtlığı. Bu sıralama, Direniş ile kurucu İkinci Dünya Savaşı sonrası arasında "Avrupacılar"ın beyinlerine kazınmış olarak kalacaktır: Jean Monnet'den Robert Schuman'a, Kojève'den Adenauer'e, Spinelli'den De Gasperi'ye (birbirinden bu kadar farklı zihinleri başka türlü bir araya getiremezdik).

Sovyet karşıtlığı şaşırtıcı değilse, Briand projesindeki Amerika karşıtlığı da şaşırtıcı olmamalıdır. Aslında, burada (bu konuda genellikle olduğu gibi, tuhaf ve tersine çevrilmiş bir biçimde), Avrupa kültürü fikrinin temelini oluşturmuş olan bir başka motif yeniden doğar: Amerika Birleşik Devletleri'yle yüzleşme. On dokuzuncu yüzyılda, Goethe, Tocqueville ve Byron [gibi Avrupalı entelektüeller] için, yeni Amerika dünyası, gerçekten de saf/bozulmamış bir dirimselliği temsil etmeye, Avrupa'da öylesine zor elde edilen özgürlüğün, kurumlar ve yaşam tarzının kaynağını ve ortak dokusunu oluşturduğu bir dünya gibi görünmeye başlamıştı. 1827'de, Goethe "Den vereinigten Staaten" ("Birleşik Devletler'e") şiirini yazar; bu şiirde, iki dünya karşı karşıya getirilir: Biri, eski/yaşlı, anılarıyla zayıf düşmüş dünya; öteki, yeni/genç, geçmişin köleliğinden kurtulduğu için özgürlüğün büyük gelişimine açık dünya. Goethe'de tarihin Avrupa'da sona ermediği, hatta Avrupa'nın aşıldığı ve özgürlüklerin Amerika'sında Avrupa'nın en iyi tarihinin gerçekleştiği bilinci vardır. Mübarek adam: Ne de zekiymiş şu Goethe!

Ama Avrupa bilincinde bu konuda açılan imge (ve çıkar) savaşında kazanan Goethe olmayacaktır. Emperyalizm ve sömürgecilik üzerindeki çatışmayı (aşlına bakılırsa, ABD, Avrupalıların aksine, daima sömürgecilik ve emperyalizm karşıtı olmuştur), 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında, Avrupalıların bü-

tün güç alanlarında uğradıkları (ve giderek büyüüp devleşen) yenilgiden duydukları hınç duygusu izler: askeri alandan para alanına, son olarak da *–last, but not least–* dil, iletişim ve kültür alanlarında. (Nietzsche’yi ve yüzyılın ilk yarısında gördüğü ilgiyi bu hınç duygusunun bir parçası olarak görebilir miyiz? Peki, yüzyılın ikinci yarısında Heideggerciliğin yayılışını? İzi sürülecek bir yol olabilir bu...). Sonra, faşizmin en kötü halleriyle uzlaşmış yönetici sınıfların, Doğu’dan inen vahşilerden korunmak için kendilerini *–elleri kolları bağlı–* ABD’ye teslim etmeleri zorunluluğuna gelir sıra. Son olarak ve en önemlisi, bunu, dünyanın örgütlenmesinin *–teknolojik ve ekonomik–* son derece büyük boyutlara doğru, küresel pazar üzerindeki egemenlik olarak imparatorluğa doğru gittiğinin bilincine varamama izler! Atina ile Sparta, Megara ile Thebai, birleşmedikleri için değil, *polis* oldukları için Romalılara boyun eğmişlerdir. Ve ABD, *polis* olmadığı, dolayısıyla, Roma gibi ne sömürgeci, ne emperyalist, yalnızca “emperyal” olduğu için kazanır. Avrupa, tarihi yüzünden, asla emperyal olamayacaktır; çünkü Avrupa’nın tarihi, onulmaz biçimde *polis*’tir *–olaylar soybilimi ya da çoğalması, çoklukların dağılması ve toplu göçü, tekillikler, komşuluk, res gestae tarihi–* ve rastlantısal olmayan bir biçimde, milliyetçi, emperyalist, Nazi, leş kargasıdır... İmdi, demek ki, Briand’ın döneminde, Amerikalılar artık demokrasinin ve hukukun “iyi vahşiler”i değillerdi. Çok iyi birer tüccar, büyük sanayici, her şeyde, ama en önemlisi yönetim modellerinde korkulması gereken birer rakip olduklarını ortaya koymuşlardı.

İşte, bununla, siyasal Avrupa fikrinin gerçek tarihine girmiş oluyoruz. Bu tarih, Avrupa kültürü fikrinin içi iyice boşaldığında başlar: O kadar ki, Avrupa kültürü fikri, ancak Amerikalıların elinde Sovyetler Birliği’ne karşı mücadele etmek için bir silah olarak yeniden doğabilecektir (ve 1939-1945 savaşı, Avrupa milliyetçiliklerinin ve emperyalizmlerinin arasındaki rekabetler lağımının dolmasının en üst eşiğini temsil eder). Bir paradokstur bu, ama baştan beri bu niteliğiyle yinelenmekte değil midir? Avrupa fikri, ancak içi boşalarak gerçekleşmektedir ve önce Metternich yapar bunu, sonra Briand, şimdi de Marshall.

5 Haziran 1947'den itibaren, Avrupa kendini Batı Avrupa'nın ekonomik ve siyasal örgütlenmesi olarak görür; 4 Nisan 1949'dan itibaren de, aynı zamanda, Doğu Avrupa'ya karşı koyan askeri, Atlantik örgütlenmesi olarak. Siyasal Avrupa'nın, parçalarının "bölünmesi" yoluyla bu "gerçekleşmesi" kırk yıl sürecektir... (Ve altını çizdiklerimize bir başka paradoks ekleniyor: Bu bölünmede, karışık kehanetin, Çaadayev ve Kireyevski gibi Avrupa yanlısı 19. yüzyıl Slavistlerinin kehanetinin gerçekleşmesi – onlar, tam da, Avrupa'yı yalnızca Rusya'nın, onun büyük ideallerinin diri gücü ile birleşen derin din duygusunun geleceği olarak görüyorlardı). Her durumda, burada biraz duralım: Marshall Planı'nın Avrupa'ya ne gibi yararları oldu? Birkaç yararı oldu, hiç kuşkusuz. Avrupa'nın sömürgeci imparatorlukları Amerika'lılara "devredilebildi"; bu da, Avrupa'nın birkaç genç kuşağını, savaşların her zaman yol açtığı nüfus tasfiyelerinden korudu. Aynı zamanda, Taylorculuk, Fordizm ve Keynesçilik, homojen olarak, Avrupa hükümetlerinin politikası ve o uzun kırk yıllık dönemde Avrupa kurumlarının müdahale şeması haline geldi. Böylece, Avrupa içindeki barış güvence altına alındı. Bunun dışında, yararlar kayda değer nitelikte olmadı; hatta yakından baktığımızda, bunları feci şeklinde tanımlayabiliriz, çünkü (68 isyanı ve onu izleyen birkaç yıl dışta tutulursa) Avrupa'nın kültürel ve siyasal zekâsı (kıtanın pek az hammaddesinden biri) köleliğe boyun eğdi, uzlaşımın yatağına serilip kaldı ve siyasal düzenekler, Amerikan modelinin kabalığını/ilkelliğini andırır hale geldi. Ruhların yozlaşması bundan kaynaklandı. Avrupa, siyasal serüvenine henüz başlamamıştı ve çoktan Amerikalı ustasından çok daha kötü durumdaydı. Ruhların yozlaşmasını, idarenin ve siyasetin yozlaşması izledi.

1989'dan sonra, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra, her şey bir an için yeniden tartışmaya açılmış gibi göründü. Birçok kişi bir değişime inandı. Keza birçok kişi, en sonunda Avrupa'nın, Doğu Avrupa halklarıyla – reel sosyalizmin moderniteye taşıdığı bu halklar, şimdi de Batılı ve Avrupalı özgürlük ve kardeşliği talep ediyorlardı– ittifak içinde, kendini gerçekleştirebileceğine inandı. Ama kimde emperyal (ABD'li) yasaya boyun

eğmenin çoktan dayattığı ruhlar yozlaşmasından kurtulacak güç vardı artık? Böylece, Avrupa fikri, son, belki de belirleyici bir paradoks üretti – ve bizi buna katlanmaya zorladı. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Asya sosyalizmi tehdidinden kurtulan Avrupa, yeniden oluştu. Bir dizi anlaşma, Avrupa'nın ilk siyasal biçimlenmesine olanak sağladı. Bu anlaşmaları hatırlatmanın gereği yok: Hepsinin ürkütücü, barbar adları var... ve hepsi de mazide kalmış –her durumda, unutulması gereken– şeyler. Bir kâbuslar dizisi: Schengen, Reagan, Maastricht, Bush, tankın üzerindeki sarhoş Yeltsin ve Raisa'sının kollarındaki ürkek, utangaç Gorbaçov, Verdun'daki şehitler anıtının önünde kol kola girmiş Mitterand ile Kohl. Ah, ne çok arlanmazlık gördük! Aslında, Sovyetler Birliği'nin dağılması da, Avrupa'nın ABD tahakkümünden kurtulmasını sağlamak bir yana, böyle bir şeyi umut ettirecek güçte bile değildi. Hatta görünüşe bakılırsa, hâlâ ancak ABD'nin koruması altında akıl yürütmek mümkün ve Avrupalılara kendi yazgılarının efendileri oldukları yanılmasını tanımaya görün, size en korkunç şeyleri önerirler: *Deli dana*'dan “bilgisayar temelli alternatifler”e ve İnternet'e, Fransız solunun “milliyetçi cumhuriyetçiliği”nden yeni yerel küçük faşizmlere, Thatcher ideolojisiyle eski komünist partilerine özgü ideolojilerin iç içe geçmesinden yaşlı kadınları rahatlatacak elektronik tasmaya... Siyaset felsefecilerimiz doğal olarak umutsuzluk içindeler, Avrupa krizi, yayıncılığın alışılmış konularından biri haline geldi ve Max Weber ya da Carl Schmitt'in (18. yüzyılın ürünleri, 17. yüzyılın değilse eğer) artık işe yaramaması tüylerini diken diken ediyor... Birkaç an dışında: Zayıf felsefe, Avrupa'dan usanıp uluslararası politikaya el attığında ve “gevşek filozof,” insansever olduğunu keşfettiğinde... Avrupalı gerçek bir köktendinciler kuşağı, “Avrupa'nın Talibanları” doğdu: Avrupalı bir insan hakları köktencililiğini ilan eden, savaşlar ve mahkemeler düzenleyen, kendini bütünüyle Şoa'nın dirilişi olarak hisseden ve hiçbir yara izi olmaksızın o anıyı taşıyan, Avrupa fikrinin gerçek yeni Tapınak Şövalyeleri. Ne yazık ki, tapınak çoktan kutsallığından kesin olarak arındırılmış durumda. Ama bunlara, bütün bu olanlara, başka bir açıdan bakalım. Küresel-

leşme, yani dünya pazarı üzerindeki egemenlik, egemenlik iktidarını, bu egemenliği bu boyutlarda yürütebilecek yegâne devlet gücüne –Amerika Birleşik Devletleri’ne– devrettiği için, kesinlikle Avrupa’yı tehdit etmektedir. Öyleyse, Avrupa Birleşik Devletleri fikri ve buna yönelik çalışma, bugün yalnızca “Atlantik alt örgütlenmesi” görünümüne sahiptir. Bu tartışma götürmez bir gerçektir, bunu kabul etmemek için sarhoş olmak gerekir. *La Repubblica* ve *Il Corriere della Sera* gazetelerinin yöneticileri ve ne yazık ki, giderek artan sıklıkta, Avrupa’nın en yetkili haber organlarının yöneticileri, genellikle öyleymiş gibi görünüyorlar. İmparatorluğun alçakgönüllü hizmetkârları olan bu yöneticiler, birinci vazifelerinin İmparatorluğun adını anmamak olduğunu biliyorlar. Bir tek biz, kavrayışın sevincini, Hegel’in “tanıma”nın sevinci adını verdiği sevinci yaşayabiliyoruz, artık Avrupa demenin olanaksızlığını bildiğimiz için, daha doğrusu, artık gücün bu son ideolojinin reddinde yattığını bildiğimiz ve İmparatorluğa direnmenin olanağını kavradığımız için. Avrupa paradoksu, Avrupa kördüğümü olarak kendini açığa vurmaya başladı: Yirminci yüzyılın sonunda, Avrupa ile kördüğüm eşanlamlı sözcükler haline geldi.

Bununla birlikte, Avrupa’da, Avrupa fikrinin bir başka tarihi var: Bu tarih, halkların karışması ve toplu göçüyle çok eski zamanlarda başlar, sonra kültürlerin dolaşımından ve baskıya, batıl inanca karşı hümanist direnişten geçer, son olarak proletaryanın komünist mücadelesinde doruk noktasına ulaşır. “Avrupa’da bir hayalet dolaşıyor,” demişti yüz elli yıl önce bir atamız [Marx]. Avrupa derken, dünyadan söz ediyordu; aslında, bu sözü izleyen “Papa ve Çar, Metternich ve Guizot, Fransız radikalleri ve Alman polisleri”ne karşı sövgüden daha belirsiz bir şey yoktu (her durumda, hepsi de bu alçaklık suçlamasını hak ediyorlardı): [Komünist] *Manifesto* enternasyonalistti. İşte bu kadar. *Manifesto*’nun okurları, Luxemburg’tan Lenin’e, onu böyle okuyup böyle hareket ettiler. Bunu, şunu belirtmek için söylüyoruz: Küresel iktidarın halihazırdaki sermaye birikimi ve örgütlenme biçimine karşı savaşmak için, Avrupa’nın (hem Avrupa Birliği kurumlarının, hem Avrupa’nın siyasal birliğinin) uygun ve yeterli bir yer

olduğunu düşünen her kim ise, boş bir hayalcidir – Avrupa’nın ulusal bencilliğini ardına düşülmesi gereken bir ideal şeklinde sunan bir gizemleştirici değilse şayet (yeni faşizmin biçimi bu işlemde yatmıyor mu acaba?). Fransız Devrimi’ne karşı olan, Jakobenlik karşıtı gericiler bunu daha önce savunmuş ve Üçüncü Reich’in felsefecileri kendilerini bu misyonla özdeşleştirmişlerdi. Biz ise, bu yeni milliyetçilik yönelimine karşı aşılarız – işçi hareketi ve enternasyonalist mücadelelerin anısıyla aşı. Öyleyse, bize ortak bir Avrupa ordusu önermeye kalkmasınlar, yalnızca bir paralı askerler ordusu olacaktır bu – oysa, İmparatorluğun bize sunduğu birkaç avantajdan biri böyle bir bedeli ödememe olanağıdır. Başka güç politikası eklemlemeleri de önermesinler, İmparatorluk bunları tekeline almışken. Öyleyse, Avrupalılar deneyiminde, Voltaire’in “zihinler toplumu”nun (*société des esprits*) olanaklı tek kökünü görmeye devam edeceksek; Avrupa’yı, atalarımızın çılgınlıklarının onu dönüştürdüğü, İmparatorluğun artık kesin ve geri döndürülemez biçimde kayda geçirip kurallara bağladığı Avrupa’dan farklı bir şeye dönüştürmeye çalışacağız. İdeal bir başka Avrupa’ya (kurtuluş mücadelelerinin, proletaryanın bütün mücadelelerinin Avrupa’sına) daha sadık olarak, çocuklarımızdan, evet, Avrupalı olmalarını isteyeceğiz – ama dünyadaki “hayaletler” olarak, İmparatorluk aracılığıyla. Toplu göç, ortak direniş ve yaratma girişimleri olarak hayaletler. Mümkünse neşeli hayaletler. Demek ki, Aydınlanma ütopyası temelinde, yüzyıllar içinde kurulan ve 20. yüzyılın kesin olarak kirletip dağıttığı Avrupa düşü kurtarılabilir: Avrupa’nın Avrupa’dan daha büyük olduğunu bilmek koşuluyla – Avrupa, Amerika ve Rusya’dır da, belki (ama yüreğimiz titriyor) Pasifik’tir de ve İmparatorluğun ilerlemesiyle birlikte ilerlediği ölçüde açık ve güçlü hale gelen milyarlarca arzudur (öyleyse, tanık olduğumuz, insanın gerçek, sahih bir başkalaşımı değil mi?). Demek ki, Avrupa adı çevresindeki son soytarılığı reddederek, emperyal uyruklar, dünyanın başkaldıran yurttaşları, yeni IWW (*Industrial Workers of the World*: Dünya Sanayi İşçileri) olduğumuzu kabul edeceğiz.

ITALY/EUROPE (2000)

Öfke

1930'lu yıllardan başlayalım, Rosselli kardeşlerden. Onların Costanzo Ciano'nun "maskeli adamları" ve kiralık katillerince öldürüldükleri biliniyor. Bugün Veltroni de, Stalinistlerin kayıtsızlığının ve aforozunun Rosselli'lerin yalnızlaşmasına el-verişli bir ortam hazırladığını kabul ediyor. Ama insanlar, bir kez düzeni itiraf ettikten sonra, belli ki bedelini ödemek istemiyorlar: "Amerikalı" kılığına bürünmüşler, bugün... İkiyüzlülük, pis yöntem öfkeliendiriyor insanı, ama gülünç yanından alalım: Kansas City'li Albertone, işte İtalyan kurnazlığının en keskin yorumcusu – bir zamanlar Andreotti'nin yorumcusuydu, şimdi Veltroni'nin. Son derece zayıf felsefe fakültelerimizin yorumladığı biçimiyle "ebedi dönüş." Her durumda, komünist ve özgürlükçü Rosselliler'in ve Stalinistlerin kim oldukları konusunda bir görüş edinmek isterseniz –birincileri Mediobanca'yla* karıştırmadan, ikincilerin ise, bugün bizi yöneten kibar serbest piyasacılara dönüştüklerini görerek–, Stanislao G. Pugliese'nin *Carlo Rosselli. Socialist Heretic and Antifascist Exile* (1999; Carlo Rosselli: Sosyalist Heretik ve Antifaşist Sürgün) adlı kitabını okuyun. Demek ki, içinde yaşadığımız İmparatorlukta bir yerlerde

* İtalya'nın önde gelen yatırım bankalarından biri. (ç.n.)

hakikati –ve İtalyan Stalinciliğinin, üniversiteler ve yayınevleri, televizyon ve basın üzerindeki denetim ve iktidar seçkinlerinin en taşralı kesimiyle kalıcı bir uzlaşma yoluyla gündemi es geçme gücünü (bu gizleme gücü, fiilen ortadan kalkmıştır)– okumak mümkün: Fırsattan yararlanalım.

Üstlenme

Kendi adımıza 68'i ve 1970'li yılları bütünüyle üstleniyoruz. Yalan söylemeyi sürdürme sorumluluğunu o zamanlar savcılık görevini yürüten iç karartıcı kişilere bırakıyoruz: Katliamları devletin düzenlediği konusunda, halkın tepkisinin onları şaşkına çevirip yeni dolaplara ve zararlara itecek, bir tür evrensel iktidar çılgınlığına kapılmalarına yol açacak kadar güçlü ve cesur olduğu konusunda yalan söylemeyi. Ve katliamcılarla her tür muhalefeti susturabilecek –yirmi otuz yıl boyunca– baskıcı bir uzlaşmayı kabul etmiş olmanın sorumluluğunu da Stalinist politikacılar bırakıyoruz. Direnenler oldu. Biz direndik. Rosselli kardeşleri üstleniyoruz. Kendi hesabımıza, Togliatti'nin Bari'ye (ya da Salerno'ya) çıkışından ve Berlinguer'in onayından beri, Stalinist çizginin özünü oluşturan “tarihsel uzlaşma” projesini “utanç verici” kılmayı başardık. Ama katiller kimdi? Biz, İmparatorluğun gelişinin bizi hakikate ulaştırabileceği kanısındayız. Evet, hakikate: Endüstriyel tasarımın ve göz kamaştırıcı modanın, “zayıf komünizm”in ve son derece taşralı Roma Katolikliğinin güzel ülkesinde de... Niçin bu pek sevimli ülkede hakikate ulaşamıyoruz, niçin? İktidardaki insanları, burada bizde [İtalya'da], her zaman potansiyel olarak ve çoğu zaman fiilen gerici polisler haline getiren şu tuhaf vahşilik nereden geliyor? Niçin bu ülkede bir “hakikat komisyonu” hayal bile edilemez? Gene de, İmparatorlukta hakikate ulaşmak olanaklı olmalı... ona sahip çıkalım.

Hakikatin ve Mücadelenin Gururu

Bu ülke gerçekten de bir tuhaf. Kendi yaşamımı gözden geçirdiğimde, bunu her yönüyle görebiliyorum. İşçi sınıfını ve ülkenin sömürülenlerini seven Hristiyanlarla, militanlık dene-

yimlerini Aziz Francesco'nun *Fioretti*'si üzerine kuran komünistlerle yaşadım. Bin bir çabayla çocuklarının mutluluğunu kuran insanlarla ve benzeri bir kahramanlıkla yaşamlarını, kültürlerini, emeklerini demokrasiyi kurmak için feda eden (ve hapse katlanan – özgürlük savaşçısı öteki kuşakların katlandığından çok daha fazla) insanlarla temas halinde yaşadım. 68'le ve sonrasıyla, bizim kazandığımız bir an oldu: Bu tuhaf proleter, Hristiyan ve komünist soyunun. Yirminci yüzyılın yakın tarihinde zaman zaman açlığa ve katliamlara, faşizmin acımasızlıklarına ve baskılara uğradıktan sonra, sonunda kazanmıştık. Çölden göç eden Yahudiler gibi, işçi iktidarını, demokrasinin mutlaklığını hayal ettik. Upuzun bir acı çekiş yolculuğunun sonunda, kuşakları özgürlüğüne kavuşturduk. Kafamız dağınık olsa da, çok cömerttik... Düşmanı cezalandıracak gücü, Jakoben ahlakını ve felsefesini içselleştirecek enerjiyi bulamadık, Machiavelli'nin sözünü ettiği lonca çalışanları, Guicciardi'nin sözünü ettiği siyasetin paralı askerleri hiç olamadık... Bununla birlikte, nerede baskı düğümlerinin yolsuzluk düğümlerine dolandığını ve nerede sağla solun rolleri değiştiğini, en başından beri ve yüzyıllık olay tersine dönmeden, refah devletinin çöküşüyle birlikte "efendilerle patronlar" ve bir 17. yüzyıl İngiliz demokratinin dediği gibi "özellikle de köpekleri" kamu mallarını yeniden ele geçirmeden önce saptamıştık. Elbette, ardımızda ve zihnimizde, öteki büyük dram gerçekleşiyordu: Sovyet Devrimi'nin yenilgisi. "Talih" çökerken, "erdem"i nasıl kurtarabilirdik? Gene de, bütün bunları kabul ettikten sonra, hakikat teması (ve sorunu ve meydan okuması) yerli yerinde duruyor. Yaşadığımız bütün bu olaylar aracılığıyla, İmparatorluğa yerleştik: Gene de niçin hakikate ulaşmak olanaklı olmuyor? Oysa, Güney Afrika'da Beyaz Irkın Hikmeti Hükümeti'ni ve haklı Siyah Direnişi'nin taşkınlıklarını görüp mahkûm etmek olanaklı oldu ise, bu da olanaklı olmalıydı. Ama burada, İtalya'da, biz ne beyazız, ne siyah; Akdenizliyiz, dolayısıyla meleziz – ten rengini ayıramama, hakikatin belirlenmesine engel olabilir mi? Hakikate ihtiyacımız var, kimin sona eren (faşizme karşı Direniş'in başlattığı) yüzyılın yarısını yoksulluk ve illikelliği indirgediğini bilmeye ihtiyacımız var.

İlâkikat Yoksunu İmparatorluk

2000 yılındayız, İmparatorlukta yaşıyoruz. Pazar, küresel; pazarın siyasal düzeni kurulma aşamasında. Miras aldığımız, hâlâ geçerli olabilecek siyaset bilimi ve hukuk kategorilerinden biri bile yok. Hobbes ile Rousseau, artık Platon ile Kallikles'ten daha az geçerli; gerçekten de, modernlerin ideolojik etkisi ne kadar zayıflarsa, eski safsataların ideolojik (ve genel) etkisinin o kadar arttığı biliniyor. Kavramların köhneliğine ilişkin birkaç örnek: İmparatorluk sistemini prosedürden çok norm, ulusal egemenlikten çok ikincillik/bağımlılık, vb. çerçevesinde kavramayı deneyin. Siyasal düzen evrenseldir, ekonomik düzenin evrensel olduğu kadar. Paraya, iletişime hükmeden emperyal örgütler var; imparatorun parayı ve iletişimi kavrama tarzı size uymuyorsa, bu örgütler savaş açma ve/veya temizleme gücüne sahiptirler. Açlıktan ölebilir insan, ama bu, dünyanın kuş uçmaz kervan geçmez bir köşesinde, Burkina Faso ya da And ormanlarında geçerli, keza –hep yetersiz beslenme, çalışma ya da vahşice baskı yüzünden– Los Angeles'ın gettolarında veya Paris'in varoşlarında. Artık Üçüncü Dünya yok: Daha doğrusu, her yerde var, tıpkı emperyal hükümlanlığın her yerdeki varlığı gibi. İmparatorluk, ne Amerika'da ne Wall Street'te; ne de Beyaz Saray'da, Washington ya da New York'ta: İmparatorluk her yerde, ağ halinde, küresel düzen halinde biçimlenip kendini yeniden üretiyor. Geçmişe oranla, çöken şey, ulusal egemenliğin (küçük ulusların olduğu kadar büyük uluslarınkı) bir biçimde emperyal mantığının dışında hareket edebileceği yanılsamasıdır. İmparatorlukla bütünleşmiş olduğunu düşünebileceğimiz ülkelerin herhangi birinde zeki bir yurttaşın kendine sorduğu tek soru şu: Emperyal mantık kapsamında, burada hangi kararlar alınabilir? Ve öte yandan, emperyal bölgelerin görevlileri şunun dışında hangi soruyu sorabilirler kendilerine: İçinde hareket edebileceğimiz alan hangisi? Daha iyisi: Emperyal hükümlanlığın içinde hangi sinerjileri üretebiliriz? D'Alema'yla kader ortakları belki de bütün bunları merak bile etmiyorlardır. Biz, merak ettiğimiz için, hiçbir yanılsamaya kapılmadan yanıtlar bekliyoruz. Aslında, bize öyle geliyor ki, başka yerde olduğu

gibi burada da yönetimdeki sosyal sınıf yalnızca emperyal güven mektuplarının peşinde ve dert edindiği tek sorun –kimi zaman çelişkilere gebe bir sorundur bu– “efendiler, patronlar ve köpekleri”nin oluşturduğu bağlantılar içinde emperyal değerleri yeniden dağıtmak. Temel muhasebe. Siyaset biliminin sıfır noktası. İmparatorlukta yaşıyoruz: Artık politika yok, yalnızca idare var. Gene de, siyasi merak yerli yerinde duruyor ve İmparatorluğun gelişimi ile analiz kapasitesi arasındaki giderek derinleşen dengesizliği eleştirme zorunluluğu kendini göstermeye başlıyor.

İmparatorluk’un Biyopolitik Paradoksu

Tam da burada, emperyal idarede, ciddi şeyler oluyor. Her şeyden önce, burada idarenin yeniden tanımlanması gerekir: İdare, emperyal siyasi kararın sonucundan, hükümranlığın yük hayvanlığından ibaret değildir – idare, her geçen gün daha çok ve daha yetkin bir biyopolitik bağlamdır. Bu, hükümranlığın ancak bedenlerden, çokluklardan (demografi), sonra üreme (bu arada AIDS), beslenme, tarım ve kimyadan; sonra iletişim, emek ve üretimden (burada ilişkileri ve çelişkileri hemen belirlemek daha kolay); daha sonra da, duygular, hisler ve tutkulardan da –sıralama böyle sürüp gider– geçebileceği anlamına gelir. Demek ki, sermaye emeği gerçek tabiiyetine katmış, yaşamı işe koşturmuştur: İlkine biyo-iktidar, ikincisine biyopolitik bağlam adını veriyoruz. Öyleyse, burada tartışma konusu olarak, “İmparatorlukta Yaşama”nın hammaddesi olarak kabul etmek istediğimiz paradoks şudur: Kapitalist iktidar, emperyal görünüme bürünerek, giderek daha çok, giderek daha yakından olası bir *tahrif*e –biyopolitik bağlamda oluşan bir tahrif– boyun eğmektedir. Bu olası tahrifi idare etmek zorundadır.

Bir Ölüm Paradoksu Mu?

Bana İmparatorlukta yaşamının, Web’te yaşamak ve dünyanın her borsasında bilfiil oynayabilmek, Amazon’dan kitap satın almak ve küresel turizm hareketi içinde kendimizle baş başa kalabilmek, vb. olduğunu söylüyorlar. Budalaca bir tanıtım,

zavallı bir ilkelik. Bunlar, Heidegger ve sonrasında propagandası yapılan kaba saba ahmaklıklardır. İmparatorluktan söz etmekte yeni olan, gerçek olan ne var? Yaşamsal olan ne var, hangi gerçeklik duygusu? Büyük bir olasılıkla, “emperyal biyopolitikada yaşamak” sözü şöyle çevrilebilir: Birlikte hükmedilen insanların hepsini, bu genel aidiyetleri içinde bir araya getiren “ortak bir yaşam”ın içinde olmak. İkinci çeviri: Herkesin “iletişim aracılığıyla” yeni bir egemen üretim –dolayısıyla, dillerin üretimi, bedenlerin işlenmesi– biçimi içinde olması (ya da o biçimin bünyesine katılması ya da içine çekilmesi). Ya da, tersine, yeni bir dil ve yeni bir beden olanağından dışlanmış olmak anlamına gelir. “Yeni bir usule göre” ölmek, daha doğrusu (yeni bir usule göre) öldürülmek anlamına gelir (hiçbir ironi olmaksızın söylüyoruz). Gerçekten de, emperyal biyo-iktidar, insanlığın yarısını ve giderek daha fazlasını, her gün öldürülme, yaşam fırsatından yoksun bırakılma –alçakgönüllü bir dille söylemek gerekirse: iletişim yoluyla yaşamı üretme, yeni bir bedeni idare etme– olasılığı içine sokuyor. Bu durumda, insanlığın derdini dile getiremeyen bu yarısı göç ediyor, sınırları aşıyor ve polis nizamnamelerini ihlal ediyor, sık sık, yaşamı ararken ölüme gidiyor... Bunların olduğu dünya, “üçüncü” dünya değil artık. “Birinci” dünyada bu kahramanca ve biraz çılgınca toplu göç, iş gününün hareketliliği ve esnekliği içinde her gün kendini gösteriyor – “ikinci” dünyada, eski Sovyet bölgelerinde ya da büyük Çin geçişinde, toplu göç, umutsuz çokluklar için trajik bir hal almış durumda.

Emperyal Biyopolitikada da Yeni Yaşam Var

Her yerde, “birinci,” “ikinci” ve “üçüncü” dünyada, emperyal biyopolitika, güç ilişkisinin şiddetine açılıyor. Efendi ile köle hâlâ var. Hegelciliğin ve dolayım kuramının aşılması (İmparatorluğun belirlediği bir olgu), iktidar sorununu çözmedi; hatta onu aşırı, ikili bir biçim içinde yüceltti: Biri (efendi), ötekine (köle) karşı. Fukuyama bile bunun farkına vardı. Tanımladığımız emperyal paradoks, yaşamsal bir paradokstur: O bize, dünya çapında, tahakküm ile kurtuluş arasındaki mücadelenin olanaklı olduğunu gösterir... Öyleyse, mademki ulusal sınıf mücadelesin-

de çatışmayı kazanamadık, buyursun gelsin İmparatorluk! (Ve komünistler kazansalardı bile, yeryüzündeki küreselliği örgütlemekten başka ne gelirdi ellerinden?) Demek ki, burada, emperyal biyopolitika bağlamında, biyopolitika içinde biyo-iktidar ile ona karşı koyan güçlerin çatışmasını görebiliriz. Yaşam var, yeni yaşam var, yeni bedenler var; hepsinden önemlisi, birbirinden haz etmeyen güçler arasında çatışma var. Birileri itiraz edebilir: Niçin olmasın? Niçin köleler ile efendiler birbirinden hoşlanma konusunda anlaşamıyolar? Bunun olamayacağı kanısındaysak, nedeni, ille de efendilerin kötü, kölelerin ise iyi olduğuna hükmetmemiz değildir. Tek nedeni şu: Efendiler hükmetmeye, hükmetme ölçüye, ölçü de sistemin ölçülü yeniden üretimine yazgılıdır; yeniden üretim ise, köleler çokluğunun her zaman ürettiği ya da ne zaman harekete geçse oluşturduğu yaratıyı yakalamanın olanaksızlığına yazgılıdır. İşte, bu çokluk, emperyal topraklarda harekete geçiyor, kendi çıkarını köklü bir biçimde ortak olanın üretimine bağlıyor – bütün dünyada, bütün insanlık aracılığıyla. Sermayenin dünya düzeyinde emeği gerçek tabiiyetine katması içinde, iş gücünün (bu çirkin, oldukça ekonomist sözcük) gücü, yeniden kurtarıcı (kullanılması olanaksız bir başka sözcüğün – “devrimci” – yerine kullandığımız bir başka çirkin sözcük) hale geliyor: Öyle değil mi yoksa?

Ve Direniş Var

Şöyle diyorlar: Anlaşabiliriz; ütopya çağı sona erdi. Ve ekliyorlar: Anlaşmak zorundayız, aksi takdirde, elimizde dünyanın yıkımına yol açacak mutlak silah var ve onu kullanabiliriz. Her zamanki gibi, Menenius Agrippa’dan sonra Dr. Strangelove geliyor. Bazıları, köleler dünyasında, diye söze girdi Berlinguer, tehdidin gerçek olduğunu kabul ediyor, bu yüzden de şu sonuca varıyorlar: İmparatorluğun büyük uzlaşma önerisini kabul edelim. *İmparatorluk = Pax* [Barış]. Öte yandan, köleler dünyasının bazı kesimlerine, korporatif para olanakları ve yeniden üretimde ayrıcalıklar sunuluyor... Ücretlerin finansmana bağımlı kılınması, sosyal güvenliğin özelleştirilmesi, hepsi [serbest] piyasa üzerinden... Bize vaat ettikleri ve düzenledikleri şey, yoksulluk değil,

itaatkâr bir zenginlik. İtaat programı, çekici... “yeni ekonomi ve insan hakları.” İmdi, hiç kimse “İmparatorluk Barışı”nın keskin gücünü ve gönül çelen meşruluğunu azımsamak istemiyor. Ama şurası kesin: Küresel biyopolitika bağlamında *yaşayan*, İmparatorluk barışının efendilerinin biyo-iktidarına *karşı yaşıyor*. Bu “karşı yaşam”ı nasıl dile getirmeli? Bir noktayı gözden kaçırmayın: Bu arayışta romantik hiçbir yön yok. “Şuna ya da buna karşı yaşamak” istiyor değiliz, kendimizi şuna ya da buna karşı yaşar durumda *buluyoruz*. Karar, bir alan seçimi değil, bir deneyim, zorunluluğun bir “filizlenişi” ya da su yüzüne çıkışı. Bir hayır değil, bir evet: Bu, eleştirel düşüncenin (en güçlü olanının da) artık yerinin olmadığı emperyal postmodernde, direnişin büründüğü sert, varoluşsal, zorunlu görünümüdür.

Kilise, Prens, *Posse* [Yapabilme Gücü]

Biyopolitik bağlam, savaş bağlamıdır. Öyledir, çünkü onu oluşturan tekil çokluklar içinde, o sürekli olarak karşı koyan ve karşı koyarak, özgürlük içinde, çokluklar topluluğunu kuran bir ya da birçok özneyi açığa vurur. Direniş, olumlayıcı bir edimdir: Duygular, diller, iletişim kurar. Ayrıca, postmodernin çalışma koşullarında, direniş üretken bir edimdir de: zenginlik oluşturur. Direniş (söylediğimiz gibi, işbirliği, karşılıklı ilişki, iletişim demektir), üretkendir; çünkü bilinç, onda eklemlenir ve üretir. Direnen ve üretken: Burada bilinç, güç iradesine dönüşür. Bu, Nietzscheci filoloji değil, üretimle ilgili olarak yaşanmış deneyimdir: *Velle*’nin, yani güç iradesinin kıyısında, *Nosse*, yani bilgi. Ama bu gerilim nasıl gerçekleşir? Biyopolitikayı oluşturan savaş nasıl kazanılır? Büyük ve yegâne sorun, *Posse*’nin kuruluşudur – Hristiyan dünyanın ilk binyılının Kilise, kapitalist ikinci binyılın Parti adını verdiği (Ghibellinolardan Jakobenlere ve komünistlere kadar), günümüzde yalnızca sömürülen ve dışlananların ortak gücü adını verebileceğimiz gücün, ağ halindeki gücün kuruluşu nasıl olanaklı olacaktır bugün? Düşüncemizin hâlâ bu biner yıllık çözümlere bağlı olması, tuhaf ya da ilginç değil, korkunçtur. Kilise, Parti, *Posse* – ya da büyük çoklukların çıplak yaşamının gücü: Arayışı/araştırmayı inanılmaz bir şaşkınlık kuşatıyor, yeni bir siyasal bilincin en uç kıyısındaki gerçek

bir olağanüstülük... Kazanacağımız yer orası: Yeni bir gücün icat edileceği ya da çokluğun güç olarak örgütleneceği, kendini de öyle göreceği yer. Ama nasıl? Paulus, Hristiyanları Mesih'te komünyo-na çağırdığında, aklında Kilise vardı; Machiavelli, halkı Prens'te kendini kurmaya teşvik ettiğinde, aklında Devlet vardı. Biz, aklın-da İmparatorluk olanlar, direnişi ve gücü taşıyan öznelere bir araya gelmeye nasıl çağırabiliriz? Dünya ölçeğinde postmodern çokluğun "Ne yapmalı?"sı nedir?

***Pars Destruens, Pars Construens* [Yıkıcı Kısım, Kurucu Kısım]**

Demek ki, burada kurmaya başlamak zorundayız. Nasıl yapmalı? Umutsuzca temeli kazarak, dünya üzerindeki sevgimizi en yabancı biçimde açarak, kendimizin ve başkalarının öznelliğinin düzenli her üretimini ölçüsüzce yok ederek. Yaşamının bu ontolojik kopuşu gücüne sahip değilseniz, gücümüz atıl yatıp duracaktır. Hayır, her direniş edimi bir kurma edimidir ve yalnızca militan, bu zeminde, *Posse*'yi –ortak olanın kuvveti, sevinci, kuruluşu– kabul ettirebilir. *Pars destruens*'in en derinindedir ki, içimizde ortak gelecekte söz etme, onun seyrini sevinçle, büyük bir güç iradesiyle yönetme yetisinin patlak verdiğini hissediyoruz. Eleştirinin silahlarını yüceltelim – bizim mutlak silahımız, Genel Zekâ'dır (*General Intellect*), özgürlük ile üretimin aynı yaşamsal şey olduğunu, bu yüzden de, proleterlerden özgürlüğü esirgemenin üretimi önlemek, durdurmak, iğdiş etmek anlamına geldiğini hemen, sonsuza dek gösterme olanağını veren, maddi olmayan, zihinsel proletaryanın o olağanüstü "kilise"si. Zenginlik, başka hiçbir şeyden değil, özgürlükten doğar. Epey ironiyle ilan ediyoruz bunu... Ama ya bir gün proleter güç kendini gösteriverirse? Artık çok uzak olmayan bir gün. *Posse*, bir kasırgadır: Yaşadığımız tarihsel koşulda, ortak varlığın gücünün meydanda, kamusal yaşamda kendini sergilediğini ve *aktif yaşam* niteliğini taşıdığını hissediyoruz. Yaşadığımız büyük dönüşüm, gücün bir kıyısı.

Çokluğun Ekim'i

Öyleyse, İmparatorlukta yaşamayı ontolojik başkalaşım olarak gösteren tarihsel zamanın o kıyısı üzerinde çalışmak söz

konusu. Yurttaş yeniden tanımlanıyor, haklarının listesi çoktan değişmiş. Öyleyse, “insan hakları”nın liberal savunucularına niçin karşı olduğumuz açıktır: Gericidir onlar; kendilerine mal ederek savundukları bu bireysel haklar ve bireysel özgürlükler, başlangıçtan beri ağ halindeki, iletişimsel, kolektif üretimle çatışmaktadır (budala, bu üretim tarzı içinde yalnız ve bencil olduğunu kanıtlamayı bir denesene!). Dolayısıyla, sosyalistlere de neden karşı olduğumuz açıktır: Devlete özgü üretim ve dağıtım biçimlerinin, statik ve koproratif biçimlerin –modernliğin (aşkıncılığın, Fordizmin) son ete kemiğe bürünüşü– savunucusudur onlar. Biz herhangi bir şeyi –ne sosyalizmi, ne liberalizmi– yeniden kurma durumunda değiliz ve eğer “köklere dönüyor”sak, siyasal düşünceyi ve pratiği yenilemek için yapıyoruz bunu, bir de en mutlak radikalliği içinde insanın her tür aşkınlığının tahakkümünden kurtuluş ruhunu yeniden bulmak için. (Paradoksal olarak, solu ortak olan uğrunda, üretimde özgürlük uğrunda mücadele olarak *yeniden yaratmak suretiyle*, yeni sağı –“İmparatorluğun milliyetçi hödüklüğü”nü yapan sağdan biraz daha zeki bir sağı– yeniden kurmaya zorlanacağız... Çünkü doların düşüşü diye bir şey olmayacak, İmparatorluk bölünmeyecek, yönetici sınıflar İngilizce konuşmaktan vazgeçmeyecekler...). İmparatorlukta yurttaşın haklar listesinin değiştiğini söylüyorduk: Gerçekten de, bugün İmparatorluğun yurttaşı olmak, öncelikle, kişinin istediği yere istediği zaman gidebilmesi, kültürel ve fiziksel olarak *göç edebilmesi ve melezleşebilmesi*, evrensel insanlık ırkını yaratabilmesi demektir: Sürekli olarak sınıandığı zaman sınırı dışında artık hiçbir sınır tanımayan çokrenkli bir Orpheus. İkincisi, çalışma hakkı, burada ve şimdi, evrensel olarak, koşulsuz bir *yurttaşlık maaşı*’ndan yararlanmak anlamına gelir; yaşama ve üreme, kültür ve iletişim, kısacası bugün üretme olanağını sağlayan koşullar hakkı olarak çalışma hakkından söz ediyoruz (ve Üçüncü Dünya’ya ve Birinci ve İkinci Dünya’daki yoksul toplum tabakalarına bütün yardımların bu yönde olması gerekir). Ve son olarak, üçüncüsü gelir: Zenginliğin *üretim araçlarını yeniden temellük etme* hakkı – ve bu hak, demokrasi çerçevesinde, herkesin kurucu güç olarak Genel Zekâ’dan ya-

rarlanması, ortak yaşam, özgürlük ve zenginliğin yenilenmesi olanağı çerçevesinde gündeme getirilmelidir. Bize kalırsa, ilk iki koşulun (göç ve güvence altına alınmış maaş hakkı) gerçekleşmesi halinde, halihazırdaki ortak olanın oluşturulması önündeki engel durumunun (emperyal sistemin parasal ve finansal yeniden üretimi ve merkezileşme ve hiyerarşileri belirlemedeki zorbalığı) düşünülebilir. Çokluğun Ekim'inin kokusunu almaya başlıyoruz.

Bir Mücadeleler Enternasyonalı

Sol, küreselleşmeyi kabul etmek ve kendini ona göre tanımlamak zorundadır. Sol yeniden yorumlanmalı, toplumsal mücadelelerin ve kazanımların kaçınılmaz ve uygun ufku olarak görülmelidir. Ortak olana yönelik mücadelenin genel hedefleri ancak küreselleşmenin içinde belirir: Sermayenin doğa ve kamusal varlıklar üzerinde uyguladığı yıkımlara ve yağmalara karşı, emeğin ve insan toplumlarının sömürüsüne karşı, hiyerarşiye ve yaratmanın, üretkenliğin önündeki engellere karşı. Öyleyse, dünya üzerinde iş gücü ve onun her yöne göç hareketinin güvence altına alınmasına yönelik mücadeleler; herkese yaşamda kalabilmesi, zekâsını geliştirebilmesi (sağlık ve okul, temel değerlerdir) ve üremesi için yeterli bir maaş ödenmesine yönelik mücadeleler ve son olarak, yeniden temellük etmeye –işbirliğinin olanak verdiği, yarattığı ve icat ettiği çok büyük üretkenliğin ortak idaresine– yönelik mücadeleler. Zenginliği yaratan, küresel biyopolitik topluluktur: Bu topluluk nerede, nasıl ve niçin sermaye tarafından temellük edilmektedir? Yalnızca bu soruya yanıt vermek önemli değildir; her şeyden önce, bunu tartışmak ve bununla savaşmak için, dünya sahnesinde, yeni bir gücün –*kurucu bir gücün*– gerekli olduğunu fark etmek önemlidir. Kurucu güçte yaşamın gücü ile *polis*'in gücü birleşir; kurucu güç, yeni öncüler ve aynı zamanda yeni üretim biçimlerini ifade eder. İmparatorlukta, demokrasiyi yaratabilecek olan, tek bir kurucu, biyopolitik ve ortak güçtür. Bunun ne zaman kendini dile getireceği konusunda hiçbir şey bilmiyoruz. Elbette, Seattle, beklediğimiz Bastille saldırısı değildir: Gene de, –bir zamanlar

dendiği gibi– henüz çayırı yakma gücü olmasa da, belki çoklukların arzularında ışık çakabilen bir kıvılcımdır. Her durumda, Seattle insanının aklı karışık ise, Davos insanının da sinirli olduğu açıktır.

Proletaryanın Partisi Hangisi Olacak?

Bununla akıl yürütmeye başlayalım, biz 20. yüzyılda parlamenter demokrasinin krizini bütünüyle yaşamış ve o güzel siyasal düzenekten, işçi sınıfı partisinden (partinin bildiği iki biçimiyle: Alman sosyal demokrasisi tarzı reformist olanı ya da Leninist tarzı devrimci olanı) yoksun kalmış olanlar. Parlamenter demokrasiyle ilgili olarak, Habermas onun hakkında ne derse desin, kesin hükmümüzü verebiliriz. Çıkarların demokratik temsili pratiği, korporativizm içinde parçalanmakla ve emperyal iktidarın para ve finans örgütlenmesiyle çatışmadan iğdiş edilmiş olarak çıkmakla kalmamış; dile getirilmesi ve savunulması gereken ortak bir ulusal çıkar şeklindeki evrensel kavram, emperyal hükümranlığın diyalektiğinde çözülmekle kalmamış; gelişimi de kaçınılmaz olarak *yolsuzluk* ile iç içe geçmiştir. Ahlakçılık taslamıyoruz: Machiavelli için olduğu gibi, bizim için de yolsuzluk, siyasal tümelin tikele ahlaksal ya da parasal boyun eğmesinden başka bir şey değildir – ve bu durum, tümel (devletin amacı) olması gereken şey, aslında korporatif tikel haline geldiğinde; tikel olan (temsili edilmesi gereken öznellik) ise, aslında parasal tümelin gücü olduğu zaman, çok şiddetli ve katlanılmaz hale gelir. Bu temsil krizine ve onun sonucu olan iktidar çürümesine karşı, siyasal olanın proleterlerce yeniden temellük edilmesi dışında başka çözüm yoktur. Her şeyden önce, fizyolojik bir işlemdir bu – aslında, *biyopolitik*'in nihai anlamı, bu yeniden temellükte yatar. Öznelğin biyopolitik üretimi, burada doğar: Yaşam içinde politikanın yeni bileşimi, politikanın yeniden icadı. Ama bu yeniden doğuşu, ortak olanın bakış açısından nasıl örgütlemeli? Sosyal demokrat parti (iki çeşitlemesiyle), bir değerler (sosyalizm), siyasal girişimcilik (sendika, kültür evleri, kitle örgütleri) ve üretim kapasitesi –iktidarın, uygun öznelğin üretimi– karışımıydı. Alman sosyal demokrasisi çeşitlemesinin

de bu karışım hafifti, Bolşevik çeşitlemesinde karışım radikal oldu. İlk biçimiyle reformistti – ama sorun bu değil, çünkü hedef radikaldi, yalnızca bu hedefe ulaşmak ve örgütlenmeyi, bütün geçişleri içinde, amaca uygun kılmak için izlenen yol ağır ve aşamalıydı. Öyleyse, Bolşevik deneyimini Alman deneyiminden ayıran, reformculuğun reddi değildir; daha çok, aracın radikalliği ve sonra krizler, savaşlar, bürokratikleşme, amacın unutulmasına yol açan zaman baskısıdır. Utanç verici bir aile sırrı, başka bir deyişle, her yerde, görkemli Sovyet deneyiminde bile hazır ve nâzır olan Amerikan sanayi modeli. Bizim her şeye karşın üstlendiğimiz o parti böyle çöktü. Onu üstleniyoruz, tıpkı emeğin üretkenliğini ve arzuların zenginliğini üstlendiğimiz gibi. Çalışanların, özgürlük yaratan ve özgür olmayı başaramayanların partisini –büyük bir güçle *emeği ve özgürlüğü yeniden oluşturma* gücünü dile getiren partiyi– üstleniyoruz.

Böylece Halka Tamamlanıyor

Tarihimizi üstlenmek, komünizmi üstlenmektir. Bizi yenilgiye uğratanlar, bize karşı mücadelelerinde, onurlarını ve haki-kati yitirdiler. Demokrasinin yerini yolsuzluk aldı ve ihanet parti halinde örgütlendi. Uzlaşmanın, unutuşun ihaneti. İmparatorlukta bu güçler, bu küçük güçler, gülünç bir biçimde, bir iktidar kovuğu, *on-line* bir iş, bir üniversite görevi, iyi bir yatırımlar bütünü arayışı içinde koşturup duruyorlar. Bunun aksine, İmparatorluk, tahakküm ilişkilerinin yeni boyutu, bu yeni küresel uzam, çelişkinin gücüdür, yeni mücadele uzamıdır ve partinin gerçek yaratılma ufkudur. Biyo-iktidarların kozmopolitliğe ve İmparatorluk sahnesi üzerinde göçe elverişli üretiminin aksine, yeni öznellik üretimi – bundan yaratılan yeni komünist değerler, şimdi yeni bir siyasal girişimcilikte temellerini bulmalıdır. Seattle, çelişkili bir örnek oldu, ama yol budur.

KARŞI-İMPARATORLUK SALDIRIYA GEÇİYOR

Irène Bonnaud, Stany Grelet, Mathieu Potte-Bonneville ve
Jeanne Revel'in *Toni Negri*'yle Söyleşisi
(2000)

Soru: *İmparatorluk*, sınıflandırılması güç bir yapıt: Çağdaş dünyada yürürlükte olan süreçleri betimleme isteği, kuramsal bir düşünce –önceki yapıtlarınızla ilişkili olarak bu betimlemenin kuramsal çıkış noktalarını açıklamak gerekirdi– ve kaynağı farklı bütün bir söylemler dizisine (medyanın küreselleşme üzerine söylemleri, solun neo-liberal kompleks üzerine söylemleri, vb.) yanıt verme arzusu. Bu, iki dizi soruyu doğuruyor bizim için. Kendi entelektüel ve militan güzergâhınızda bu çalışmayı nereye koyuyorsunuz? Sözgelimi, (bugün reddedebileceğiniz eski kategorileri özgürce kullanarak), felsefe, bilim, ideoloji (karşı-ideoloji) yapmanız mı söz konusu? Kitabın yayımlanmasından ne gibi bir sonuç bekliyorsunuz? Daha kesin bir dille söylemek gerekirse, bu tür kuramsal politika, size göre, emperyal uzamda ya da İmparatorluk ve çokluk açısından ne gibi bir yere oturuyor? İkili bir soru, aslında: Bir yandan, şimdiki durumun kuramsal bir çalışma olanağına getirdiği kısıtlamalar; öte yandan, böyle bir çalışmanın çokluğun mücadelelerindeki etkisi/gücü. Kısacası, İmparatorluğa uygun söylem nedir ve bu söylemin İmparatorluğun mekanizmaları üzerindeki gücü nedir?

Yanıt: Değişik yazılarımda zaten benzeri şeyler var. Mücadelelerden ve bu mücadelelerin gündeme getirdiği sorunlardan

yola çıkararak, farklı toplumsal sınıfların entelektüel yapılarının bir tarihini oluşturmaya çalıştım. Sözelimi, felsefe tarihi kitaplarımda, modernite felsefesinin içinde bir alternatifin var olduğu tezi yer alır. Bir yanda, Hobbes'tan Rousseau ve Hegel'e giden çizgi; öte yanda, Machiavelli'den Spinoza'ya, Marx'a giden çizgi. *İmparatorluk*'ta, bu tezi postmoderniteyi kapsayacak şekilde genişletmeye çalışıyoruz. Bunun önemli olduğu kanısındayım, çünkü bize düşünce tarihinin birliğini kırma ve sınıf mücadelesindeki biyopolitik alternatifi açığa çıkarma olanağını veriyor.

Söylemimi oluşturan öteki öge, sermayenin uluslararası gelişimindeki kriz anlarını belirleme girişimidir. Bu, en geniş anlamıyla, bende iz bıraktığı biçimiyle Marksist deneyimin bir parçasını oluşturur. Bütün yazılarımda, 1970'li yıllarda yazdıklarımda da, sınıf mücadelesinin gelişimindeki bu güçlü dönemlendirmeler öne çıkar. Sanırım, Marksistliğimizin –benimki ve işçi hareketinde (*operaismo*) çalışmış olan bütün yoldaşlarımlıki– gelişiminden kaynaklanan bir bakış açısidir bu.

Bu iki eğilim –bir yandan, gelişime ilişkin birbirine alternatif bilinçlenmeleri belirlemeye çalışan eğilim; öte yandan, bu güçlü dönemlendirmenin ve üretimle emeğin örgütlenmesi tarzlarındaki değişimlerin belirlediği eğilim– göz önünde bulundurulursa; sanırım, bu kitaba başlangıçtaki katkımı oluşturan iki ögeye ulaşmış oluruz. Sonuçta, söz konusu olan, sermayenin dolaşımındaki değişimin ne olduğu üzerine uzun bir süre önce başlamış bir düşünmedir.

Kitap üzerine çalışırken, hem benim bu geleneğimi, hem Michael Hardt'ın özel bir önem verdiği şeyi, başka bir deyişle, hareketlerdeki bazı antropolojik dönüşümleri, birtakım yeni özellikleri, vb. belirlemeyi tartışmaya açtık. *Futur Antérieur*'de yazdıklarımıza bakılırsa, *İmparatorluk*'ta yeniden ele alınan, yeni bir düzenleme içinde bir araya getirilen pek çok şey bulunur. İnsanların anlayacağı bir nitelik verilmiş/basitleştirilmiş bir eser olduğu doğrudur belki de. Olabildiğince çok sayıda okura ulaşmak isteyen ve belirgin olarak bütün bir geçişler dizisini basitleştiren bir üslupla yazılmıştır. Ama aynı zamanda doğrudan bir sentez düzeyinde konumlanmaya çalışan bir eserdir. Son

elli yılı benim yaşadığım gibi yaşayanlar için, her şeyi tepeden tırnağa yeniden tanımlamanın söz konusu olduğu bir an olmuştur. “İmparatorlukta yaşıyoruz” demenin anlamı şudur: Bizim temel alıp üzerine bir yapı kurduğumuz, işçi hareketinin temel alıp üzerine dinamiklerini, kopma olanaklarını –ya da yalnızca reform olanaklarını– kurduğu bütün paradigmlar, insanların temel alıp üzerine örgütlenme biçimlerini kurdukları dokular ve boyutlar değişmiştir. Bütün bunlar sona ermiştir. Benim için İmparatorluk kavramı ile çokluk kavramı arasında derin bir uyum vardır. Çokluklar demek, bir tür genel taşkınlıktan, toplumsal varlıkta bir kopma olanağından söz etmek demektir; İmparatorluk demek ise, siyasal biçimlerin bu yelpaze üzerinde konumlandığını söylemek demektir. Ekonominin küreselleştğini dile getirmeye devam etmenin yararı yoktur; asıl gereken, sermayenin bilinçli olarak bu yeni gerçekliğe dayattığı siyasal ve hukuki örgütlenme biçimlerinin neler olduğunu, gelişim modellerinin neler olduğunu söylemeye başlamaktır. Öte yandan, bu perspektif içinde, kurtuluş arzusu adını verebileceğimiz şeyin büründüğü biçimlerin neler olduğunu. Gerçek sorun: “Buradayız – çokluk” demektir.

İmparatorluğun çokluğu dediğimizde, bu, şimdiye kadar çokluğun sahip olduğu bütün örgütlenme biçimlerinin yıprandığını söylemek gibidir. Çokluktan söz etme olgusu, yeni bir şey değildir. Hobbes, ondan tıpkı bizim söz ettiğimiz gibi söz ediyordu; ne var ki, Hobbes, tıpkı Rousseau gibi, çokluğun bir bedende –egemenliğin bedeni– bir araya geldiğinden emindi. Gerekli değişikliklere gidildiğinde, durum tersine çevrildiğinde, halk olarak ya da sınıf, anti devlet, parti olarak çokluğa ulaşırız. Dev boyutlu çeşitlemelerdir bunlar, ama gene de aynı akıl yürütme –yani şu: çokluktan bir beden oluşturma yetisi– söz konusudur. Bugün artık bu olanak ortadan kalkmıştır, İmparatorlukla ilişkili olarak düşünülmesi bile mümkün değildir. Öyleyse, soru şudur: Çokluğu İmparatorluk ölçeğinde nasıl düşünmeli? İmparatorluk düzeyinde bir çokluğun kendine özgü transandantalı –tamamen budalaca bir çerçevede söylüyorum bunu– nedir? Bu ana kadar yapmayı başaramadığımız bir şey. Bu söylemi geliştir-

menin, onu bir sentez –bu özel anı kuran bir sentez– düzeyine taşımanın önemi buradan kaynaklanır. Bütün söylemler bu sentez temelinde yeniden tartışmaya açılmalıdır.

Kitapta birçok dönüm noktası var. İlki, eski egemenlik biçimlerinin ve eski sentezlerin eleştirisidir: ulus devlet, parti... İkincisi, yeni gelişim dokusunun, denetim/gelişim ilişkisinin, bir başka deyişle, sosyopolitik dokunun tanımlanmasıdır. Bu bana önemli bir kuramsal geçişmiş gibi geliyor. Gerçi daha önceden elimizde bir dizi dağınık öge vardı, ama bütün bunları bir araya getirmek, düzenlemek gibi bir uğraşın içine girmek zorundaydık. Bir de, bu perspektif üzerinden söylemi yeniden tartışmaya açmaya yönelik bir girişim var.

Bu kuramsal girişimin –sentez girişiminin– mücadeleler için yararı ne? Öncelikle, artık, pratik hedeflere ulaşmanın kes-tirme yolları olabileceğine dair boş hayallere kapılmamamızı; sonra da, mevcut kurumları yararlanılabilir olarak görmemeyi ve kurumlar eleştirisini yeniden tanımlamayı sağlıyor. Emperyal boyutla birlikte, demokratik kurumların temelleri de bütününle çöktü. Artık yalnızca ihanet gerekçelerine dayalı bir çöküş değildir bu, yapısal açıdan bir çöküştür. Bugün kapitalist hükümlerlik, yukarıdan aşağıya doğru geçiş içinde, yapısını sağlamlaştırdı, artık tersi geçişi kabul etmiyor – gizemleştirici bir çerçeve içinde, kabul ediyor gibi görünmesi dışında. Sonuçta, bunlar bilinmeyen şeylerdi; çünkü bazı dönüşümleri belirleyebilmek, sonra da taktik hedefler gözeterек bunları gerçekleştirebilmek için emperyal düzenekle karşı karşıya olmak gerekiyordu.

Kesinlikle merkezi nitelikli ikinci öge, artık var olmayan büyük gizemleştirmelere –ulus devlet ya da ulusal bir çerçevede parti gibi– kapılmaksızın, İmparatorluğun yeni kurumlarının hangileri olduğunu görebilme yetisidir. Sözgelimi, emperyal kapasitenin genişleme aracı olarak Hükümet Dışı Örgütlerin (NGO'lar) ne olduğunu söylemeye başlamak, hukuki açıdan nasıl işlediklerini irdelemek gerekir. Büyük küresel örgütlerin nasıl işlediğini gözden geçirmek gerekir, “kötü” oldukları için değil, “dünyanın geri kalanına karşı Amerika'nın iradesi” değil de, küresel kapitalist irade onlar aracılığıyla biçimlendiği için.

Temel bir paradigma değişimidir bu. Öyle önemli bir şey olmuştur ki, dünyayı görme tarzımızı değiştirmek; dolayısıyla, bu gerçekliği kabul etmek zorundayız. Tam da sanki Roma İmparatorluğu'nun çöküş döneminde yaşıyormuşuz gibi – kesin tarihi nedir bilmiyorum, dördüncü yüzyıl mı, beşinci yüzyıl falan mı, pek önemi yok, Roma İmparatorluğu çok önce sona ermiş, başka bir tarih çoktan başlamıştı. Yaşam biçimleri, tarzları, özellikle de bağımsızlık tarzları çoktan değişmişti.

Sık sık betimlediğimiz bu bağımsızlık hareketleri olmasa, İmparatorluk olmazdı. Kitap, paradoksal bir kesinleme üzerine kurulmuştur: Kapitalist imparatorluğun kuruluşu, proletaryanın bir zaferidir. Ulusal model, Fordist model, refah devleti modeli yenilgiye uğramış ve işçi sınıfı hareketinin eylemi içinde bir biçimde yok olmuştur. Materyalist bir gelişmede her zaman olduğu gibi, özneler kendi yok oluşları içinde yer alırlar. Komünist hareket, sistematik olarak ve sürekli olarak özneleri yok eden ya da onları tanımlandıkları yönlerin ve ilişkilerin –dolayısıyla, kavramsal kategorilerin– ötesine taşıyan bir harekettir. Bence, kitap bu hareketin, öznelere ilişkin bu değişimin anlamını içeriyor. Ama bu nokta üzerinde daha yapılacak çok iş var ve sanırım Michael da bu söylediğime katılacaktır. Bu alanı bir kez belirledikten sonra, sorunumuz, çokluklar üzerine söylemi yeniden tartışmaya açan ikinci bir cilt yazmak olacaktır.

Çoklukların hareketinin belirlendiği boyut, küresel düzeyde, bütün okuma kurallarının, sahip olduğumuz bütün savunma tekniklerinin kullanılamaz hale geldiği bu anda saptanmalıdır. Çevrimler kuramı –ekonomik çevrimler ve mücadele çevrimleri–, tarihsel gelişimi okumamızı sağlayan bütün büyük anahtarlar, mücadele hareketlerinin az çok kapitalist kriz anlarına denk geldiği ve kapitalist kriz anlarında sınıf mücadelesini derinleştirerek daha yüksek bir düzeye taşımının ve kabul ettirmenin olanaklı olduğu kanısı, bütün bunlar, artık işe yaramıyor. Bugün, kapitalizmin kendisinin bile güçlkle denetleyebildiği finansal bir gelişime bağlı çevrimlerle karşı karşıyayız. Bu finansal modele kesin bir ontolojik modeli ve belirli bir tarihsel modeli denk düşürmek zor. Bütün çevrim anlarının yeniden düzen-

lenmesinin ve yeniden analiz edilmesinin gerektiği bir durumu yaşıyoruz. Bu yeni araştırma aşamasında, sözgelimi, Kore’den Endonezya’ya Asya krizini izleyen mücadeleler çevrimi/zinciri üzerine asgari bir tarihi ve belgeler bütününi yeniden oluşturmaya çalışıyoruz. Çünkü orada da, Fordizmin sona ermesini izleyen mücadeleler zincirinin nasıl geliştiğini irdeleyerek birçok şey öğrenebileceğimiz kanısındayım.

Ayrıntılı olarak değerlendirilmesi gereken bir başka sorun, antropolojik dönüşümün yoğunlaşmasıdır. Bugün artık maddi olmayan emeğin utku kazandığı; kişiler, yaşam tarzları, üretim tarzları arasındaki değiş tokuşların bütünüyle değiştiği –sık sık örtüşecek kadar– bu süreçlerde insanın, ortalama işçinin neye dönüştüğü hakkında pek az şey biliyoruz. Emeğe ilişkin dönüşümün, emeğin antropolojik temellerinin dönüşümüne yol açmaması olanaksızdır. Şu halde, bizim kaygımız, büyük mücadele zincirlerini belirlemenin ötesinde, yeni bir “asgari gereksinimler” tanımına ulaşabilmek için, söylemleri –gerek feministler gibi emek analistlerinin, gerek bütün bir hareketler dizisinin söylemlerini– derlemektir. Paradoksal olan nokta şudur: Bu gereksinimler tabanını belirlediğimiz gün, “söz konusu gereksinimler İmparatorluğa karşı olacaktır” diyemeyiz. Kapitalizme karşı olacaktırlar, ama her şeyden önce yeni bir dışarının tanımı olacaktırlar. Kısaca söylemek gerekirse, bu kitap, şunları kanıtlamaya yönelik bir girişimdir: Sermaye bir savaş kazanmış, bu savaşta ki zaferiyle, işçi sınıfının sahip olduğu pek çok değeri benimsemiştir; işçi sınıfı tarihsel misyonunu tamamlamıştır; ama geriye güçlü bir özne kalmaktadır: Emektir bu, canlı niteliğiyle emek. Sermayenin işçi sınıfını, fiilen, kendi bünyesi içinde kurarak ve aynı zamanda, onu kurarken, onun etkisine maruz kalarak kendi suretinde biçimlendirdiği aşama –diyalektik diyebileceğimiz bu aşama– tamamlanmıştır.

Bir başka paradoksal öge –Tarih’in sonu tezinin bu tersine çevrilmesi– burada konumlanır. Şu oradaki tarihin sona erdiği açıkça görülmektedir. Bu andan başlayarak doğabilecek olan tarih, dönemlendirmemiz 68’e kadar uzandığına göre şimdiden doğmuş olan tarih; gerçekleşmek üzere olan, 68’ten beri gerçek-

leşen ve gerçekleşecek olan her şey, doğal olarak bizi kapitalist gelişimin dışına götüren şeylerdir. Hangi yolla? Hangi biçim altında? Ancak pratik yanıtlayabilir bu soruları... Bu deneyimler zaten var, onları betimledik; ama şimdiye kadar bir dünya devrimi olanağına denk bir şeyi oluşturduklarını söylemek, kanımca abartılı olacaktır.

Hiç kuşkusuz, Berlin Duvarı'nın yıkılışı –emeğin Doğu Avrupa ülkelerinden kaçışı olarak anlaşılan yıkılışı–, yerel düzeydeki girişimler, Chiapas'taki gibi mücadeleler, zihinsel emeğin başkaldırısı, Tiananmen Meydanı'nda gerçekleşen Çin 68'i, Paris'teki 95 kışı, çok önemli şeylerdir, elbette teşvik edilmesi ve desteklenmesi gereken deneyimlerdir; şimdiden kuruluş ögelelerini oluşturmaya başlayabilecek önemli noktalar. Gene de, hiç kimse, bütün bunların tek başına kapitalist hükümlerlik, denetim ve üretim ilişkiler bütününe değiştirebileceğini düşünemez.

Paradigmanın değişiminden sonraki durumun bir ilk haritasını çıkarmak istedik. Bu durumda, yalnızca işçi sınıfının bir bozgununun değil, bir başka düzeyin de –bir sıçrama tahtası, bir ilerleme olanağı– söz konusu olduğunu açıklığa kavuşturmak gerekiyordu. Dikkatli olmak gerekir, çünkü kapitalist düzen yerleşik hale gelmiştir, dolayısıyla onun içinde hiçbir hareket etme olanağı yoktur; öte yandan, o düzenin içine çekilmiş durumdayız. Öyleyse, bir dışarının icat edilmesi söz konusudur. Bu dışarının icadı, kaçınılmaz olarak büyük hareketleri, üretim araçlarını yeniden ele geçirme hareketlerini, maaşı/ücreti toplumsal olarak yeniden ele geçirme hareketlerini, iş gücünün mutlak ve evrensel devingenliği hareketlerini örgütleme kapasitesinden geçer. Ama bu hareketlerin neler yaptığını ve neler yapacağını söylemek, şimdilik kesinlikle olanaksızdır. Bunu yapabilmeyi istesek de.

Soru: *İmparatorluk*'taki çarpıcı bir yön: Bir yandan, daha önce militan grupların düşünmesini beslemiş olan (demek ki, zaten belli bir siyasal etki içeren); öte yandan, çalışmalarının dağınık, parçalı, bütünselleştirilemez niteliğini vurgulayan

yazarlardan gelen kavram ve analizleri eklemleme kaygısı. Bu, kitabınızın biçiminde, bir *summa* ya da evrensel bir tarih (herhangi bir ironi olmaksızın söylüyoruz, 19. yüzyılın büyük metinlerini düşündüren bir şey) üretme arzusu olarak kendini gösteriyor. Bu tür *bütünselleştirme*, betimlemeye çalıştığınız mekanizmaya hangi yönden uygundur?

Ayrıca, sizce bu *bütünselleştirme* pratiğinin siyasal yararı nedir? Bu soruyu soruyoruz, çünkü sayısız yakın tarihli mücadele, aksine, bir *bütünsellikten arındırma* hareketini izleyerek işlevlerini yerine getirdiler: Bu sorunun bireylerin hiçbir biçimde etkileyemeyecekleri büyük küresel mantıkları ilgilendirdiğine karşı çıkarak, bu kurumsal pratiğin kendine özgü yapısından vazgeçerek, vb.

Kuramın bu mücadeleler karşısındaki rolü, mücadele eylemlerini, bunların önemini ve aralarındaki ilişkileri mimari olarak belirleyecek bütünsel bir plan içine yerleştirmek olabilir mi? Bu, entelektüel figürünün yeniden oluşturulmasına dönmek değil midir?

Yanıt: Kuramdan kaçmak biraz geleneğimizde var. Aynı zamanda üniversitede felsefe öğretiyorum, belli konular üzerine kurallara uyan kitaplar yazıyorum, ama siyasi yazılarımda temel olarak kuramdan kaçmaya çalışıyorum. İlle de birbirinden farklı iki düzey olmalı mı, bilemiyorum. Gezinmekte isem, durup arkama, kat ettiğim yolun tamamına bakabilirim. Ama özellikle zor bir şey yapıyorsam, sonraki adımlarımı birer birer düşünmek zorundayımdır. Birbirinden ayrı iki düzey varsa, iki değerlendirme düzeyi var demektir: Elde edileni değerlendirme ve daha yapılması gerekenleri değerlendirme. Çağdaş edebiyat ve felsefe retoriğinde, modernitenin belirlediği biçimiyle bir bütünsellik kaygısı geliştirme yetisinin kesin olarak kapandığı söyleniyor. Ben bu kanıda değilim; bence, bütünsellik arzusu, insan düşüncesinin, insan eyleminin bir parçasını oluşturur. Kanımca, bir hapishaneye dönüşmüş mevcut bir gerçekliği yok etmek söz konusu olduğunda, bu bütünselliğin sona erdiği kuramı son derece yararlı olabilir; ama yeni bir şey kurmak söz konusu ise, son derece tehlikeli de olabilir.

Ve yeniliğin, belirli deneyimlerden yola çıkarak, kimi zaman son derece katı kutuplaşmalar –söylemin onlardan yola çıkarak genişlediği, yayıldığı kutuplaşmalar– çevresinde kurulduğu doğrudur, çünkü yapılan her şeyin bu tekilliğe gereksinmesi vardır. Bu yüzden, bu tekilliklerin, elbette içine kapanılması gereken bir bütünselliği amaçlamayan (cennet ya da cehennem arayışı içinde değiliz), bir bütünü değiştirme, her şeyi değiştirme arzunu dile getiren ilişkiler açma kapasitesini sorgulamak gerekir.

Kuramın rolünün giderek daha az önemli hale geldiği kanısındayım, çünkü bugün insanlar kuramı giderek daha çok yeniden temellük edebiliyorlar. Sözelimi, emeğin giderek daha maddi olmayan bir hale gelmesi, emeğin, ama yeniden üretim koşulları bütününe de, giderek daha zihinsel hale geldiği anlamına gelir. Aynı anda hem tikel ve tümele, hem somut ve zihinsel ilişkiler olumlu ve yaratıcı bir anlam belirsizliği içinde, önümüzdeki şeyi yakalamamıza olanak sağlayan kendine özgü yapılar var. Öyleyse, aynı anda hem somut gerçeklik, hem tekillik üzerinde ısrar eden bu yapıların daha genel bir tasarıma açılması önemlidir. Ama tasarım asla önceden oluşturulmamıştır, edimsel değildir; belli ki, dikkatli olmak gerekir, çünkü daha sonra o niteliği edinebilir. Doğal olarak, insan eylemine, genel eyleme ilişkin mutlak bir kuram oluşturamayız; eylem sorununu ne diyalektik, ne işlevsel, ne kaotik olan bir çerçevede yeniden tanımlamak gerekecektir. Sözelimi, tam da krizin anlamını kavrayabilmek ve bir sonraki aşamanın verimliliğine yol açabilmek için, kaotik varoluşun –Felix Guattari ile Gilles Deleuze’ün yeniden ele aldıkları bu eski felsefi çizginin– ya da bu kaotik deneyim aşamalarının özellikle önemli olduğu anlar olabilir. Gene de, kuramın işlevi, terimin geleneksel anlamıyla, aracılık etme olamaz. Kuramı, gerçekten de onu aşan bir sürecin içinde kanıtlamak zorundayız. Çokluk, beden ya da ruh haline gelemmez, başka bir deyişle, onu aşan bir iktidar aracılığıyla böyle birleştirilemez. Öte yandan, çokluğun bir ağ olduğunu söylemeye son vermek gerekir, çünkü her şey her zaman bir ağ olmuştur, dolayısıyla bu hiçbir şeyi değiştirmemektedir. Sorun, tekil ile çokluk arasındaki ilişki sorunudur ve eylemlere dönüştürülmelidir. Demek

istediğim şu ki, halen bu sorunu ele almanın tek yolu, proletaryanın mücadeleleri ve toplumsal bileşimi düzeyinde, arabaları atların önüne koymamaktır, çoğulluğu birlik modelleri içinde, çokluğu da soyut birlik kavramı içinde eritmemektir; daha çok, çokluğun içinde, ortak eylem biçimleri aramaktır (ve mümkünse, bulmak). Öyleyse, kuramın rolü ve işlevi nedir? Kanımca, bu rol ve işlev, ancak kuramsal bir çerçevede tanımlanabilir – tekil ve ortak bir yapının tanımlanması şeklindeki kuramsal çerçevede. Ama bir kez bunu söyledikten sonra, hiçbir şey söylemiş olmuyoruz ya da hemen hemen hiçbir şey. Çünkü sonra şu sorular kalıyor geriye: Sözelimi, hareketlilik söz konusu olduğunda, bu hareketliliğin aracı ya da dolayımı olarak “belgeler” ne anlama gelir?

Soru: Kitabın ana çizgisi, bugün “küreselleşme” adını verdiğimiz ve sizin çokluğun “yurtsuzlaşma” arzusuna kapitalist bir tepki olarak betimlediğiniz şeyin bir analizidir. Yann Moulier-Boutang’ın, Millau’daki Bové davasını ele aldığı yakınlardaki bir yazısında yazdığı gibi: “Liberal küreselleşme, ondan önce gelen bir bağımsızlık hareketine kapitalist bir yanıttır.” Ya da sizin yazdığınız gibi: “*İmparatorluğun oluşumu, proleter Enternasyonalizmine bir yanıttır.*”

İnsanlar tarihi yaparlar ve temel olan, çokluğun arzusudur (“proletaryanın mücadeleleri –sözcüğün ontolojik anlamıyla– kapitalist gelişimin motor gücünü oluşturur”). Siz, kapitalizmin herhangi girişiminin ya da herhangi bir özerk gelişiminin olduğunu yadsıyorsunuz, gerek kapitalizmin yaratı kapasitesini yadsıyarak, gerek onun gelişiminde döngüsel bir düzenlilik fikrini bir yana iterek. Kitaptaki bu merkezi işçi hareketi şemasının genelleştirilmiş ve dünyanın bütününe uygulanmış olması bir sorun yaratmıyor mu? (İktidar düzenlemelerinin belli bir olumluluk ve yaratıcılığına yer veren daha karma bir küreselleşme kuramı hayal edilemez miydi?)

Yanıt: Michael’la benim benimsediğimiz açıklama, işçi mücadelelerinin –ve genel olarak proleter hareketlerin–, ge-

lişimin anahtarını oluşturduğudur. Kapitalist idare biçimleri, değeri çekip alma biçimleri, hiç kuşku yok ki proletaryanın mücadele hareketlerinin bir sonucudur. Söylemimizi geliştirmek için yola çıktığımız temel tezdır bu. Bir yandan sermayenin, öte yandan işçi sınıfının öneminin vurgulandığı karma bir tezi savunmak, bence mümkün değildir. Bu temel tez, 1950’li ve 1960’lı yıllarda İtalya’da yoldaşların Marksizme ilişkin yorumunun temelini oluşturur. Bu Marksizm, işçi hareketi Marksizmi olarak adlandırılır ve artık uluslararası düzeyde oldukça yaygındır. Ve bu tez, büyük bir olasılıkla, işçi hareketine ilişkin büyük açıklamalardan biridir: Aynı anda hem tarihyazımsal bir açıklama, hem ontolojik bir açıklama –“mücadelelerin olduğu yerde, değerın varlığı kabul edilir” anlamında–, hem etik ve siyasal bir açıklama. Bunu biraz anlayabilmek için, öznenin Fordist dönemde tanımlanabildiği dar anlamıyla işçi sınıfı olmadığını kabul etmek gerekir. Tarihsel sürecin (ve aynı zamanda kapitalist tarihsel sürecin) üreticisi olarak emekten söz ettiğimizde; ondan canlı emek –başka bir deyişle, üretim olmakla kalmayıp, yeniden üretime, zekâya, duygulara, vb. müdahale edebilme kapasitesi de olan bir güç– çerçevesinde söz ediyoruz. Burada hiçbir mekanikleştirme yoktur. Aksine, bilgi ve eylemin bu son derece başına buyruk yenilenmesinde, tarihin belki biraz idealist olmakla (ama elbette mekanik değil) suçlanabilecek olağanüstü yaratıcı bir kaynağını görüyorum.

İşçi mücadeleleri, iş gücü de dahil olmak üzere, gerçek bir uluslararasılaşma yaratmışlardır. Bu uluslararasılaşma, elbette arzu etmiş olduğumuz, komünizmin kuruluşunun temelini oluşturan şey değil; ama gene de ileriye doğru dev bir adım, çünkü sosyalist ve komünist siyasal düşüncesinin bütün klasik kategorilerini yok ediyor. Bugün İmparatorluğun içinde bulunuyoruz. İmparatorlukta yaşamak ne demektir? İmparatorluğun, olgunluk noktasına ulaşmış İmparatorluğun kuruluşu belirlenirken, daha önce tanımlandığı biçimiyle işçi sınıfı paradigması –hayal edilmekle kalınmayıp, daha önce kurulup yaşanmış bu paradigma– kullanılamaz hale gelir.

Sermayenin bir tepki gücü vardır, ama yaratı gücü yoktur. Kapitalist işleyişin giderek daha asalak hale geldiği gerçeği üzerinde ısrar etmemizin nedeni budur. Çünkü salt yaşamın, inandırıcılığın, deneyimin yeniden üretimi açısından da, kapitalist işleyiş bize artık hiçbir şey sunmamaktadır.

Paradigmanın kuruluşu, ancak çevrimin sonunda mümkün ve bunun, direniş mücadelesinden kurucu bir mücadeleye geçişi içermesi anlamında, çok büyük sonuçları var. Kesinlikle çok önemlidir bu: artık yalnızca direnmek söz konusu değil. Aksine, mümkün olduğunca, direniş mücadelelerinden kaçınmak gerekir. Kaçmamız, firar etmemiz, kaçış hatları oluşturmamız; aynı zamanda da, artık dışarıda olduğumuzda, olumlu şeyler yaratma yetimizi geliştirmemiz gerekir. Aziz Augustinus'un Şehri bize bunu hatırlatır. Bu yeni işçi sınıfını, temsili reddetmeye başlayan, temsile karşı anlatımı seçen, emek üzerinde doğrudan herhangi bir hükümlanlık türünü kabul etmeyen, sürekli olarak yer değiştiren, gerçekten de dışarıda kavimler kurmaya başlayan kişiler olarak düşünmeye başlamamız gerekir... o zaman neler olduğunu göreceğiz.

Ama proletaryanın bu yeni hareketlerini göstermeye ve tanımlamaya başlamak zorundayız. Kuşatan, dönen, dışarı çıkan, tamamen olağandışı bir biçimde yer değiştiren hareketlerdir bunlar; bütün bunlar ana bir noktaya dokunur, çünkü sermayenin artık etik, kuramsal hiçbir şeyi yoktur ve yavaş yavaş bu hareketleri izlemek zorunda kalacaktır.

Bu çevrimin sona ermesinden önce, bir diyalektik vardı. Şimdi, diyalektiğin sona erdiği göz önünde bulundurulabilir. Diyalektiğin sonu, işte bu, İmparatorluğu kavramak anlamına gelir. Kitabın önemli bir bölümü, İmparatorluğun yapılandırılması koşullarının neler olduğunu, dolayısıyla, İmparatorluğun fiziksel güçle, parayla ilişkisinin ne olduğunu göstermekten oluşur. Bugün para ne demektir, emperyal anlamda para basmak ne demektir? Kültür, dil ya da diller üretmek ne demektir? Beni ilgilendiren şeyler bunlar; keza Amerikan Anayasası ve bu anayasanın emperyal hareketlere ilişkin yeni bir anayasalaştırma ya da yargı yetkisi biçimi şemasını temsil etme kapasitesi ilgilendi-

riyor beni. Sürekli olarak bunun örneklerini görüyoruz: Sözge-
limi, Microsoft’u mahkûm etmek için açılan, saçma denecek ka-
dar olağanüstü dava. Ulusal planda, Microsoft, Amerikan ulusal
iktidarını, kendi girişiminin emperyal işleyişine tabi kılmaya,
emperyal işleyişi Amerikan ulusundan gasp etmeye çalışmak-
la suçlanıyor. İkinci olarak, bir tekel politikası oluşturmakla,
dünya pazarı üzerindeki sanayi aristokrasisiyle ihtilafa düştüğü
yüzüne vuruluyor. Son olarak, programlar bütününü farklı bi-
çimde geliştirme olanağını kullanıcıların elinden almakla itham
ediliyor. Bu metinler, aynı anda İmparatorluk monarşisine, aris-
tokrasisine ve demokrasisine saldırıyorlar; kitapta betimlediği-
miz, iktidarın üç düzeyi şemasını yeniden üretiyorlar. Kararda
da yazılı bu.

Soru: Fordist üretim modelinin kitle işçisinden, Fordizm
sonrası çağımızdaki üretimin yeni öznesi olması gereken top-
lumsal işçiye geçişin altını çiziyorsunuz. Ama sınıf mücadelesini
adlandırma sorunları çevresinde kalmak gerekirse, kitabınızda
İmparatorluğa karşı koyan bu olumlu gücü adlandırma konu-
sunda bir tür kararsızlık var ve kimi zaman, “proleter” sözcüğü-
nü çok sık kullanmamak için Spinoza’nın “çokluk” kavramına
gönderme yaptığınız izlenimini ediniyor insan. Siz bu terimleri
eşanlamlı olarak mı görüyorsunuz? Her ikisinin kuramsal işlev-
leri nelerdir?

Yanıt: Aslında, ele aldığımız bir sorun bu; çünkü eski işçi sı-
nıfı kavramının içsel çözülmesinin yol açtığı bu hareket ile sana-
yideki emeğin üretici çokluklar kavramını, kategorisini, gücünü
bünyesine katması arasında bir bağdaşmazlık ve büyük bir ola-
sılıkla bir çelişki var. Açıkçası, bu bizi, “işçi sınıfı” gibi görkemli
bir terimin sonunu ilan etme sorunuyla karşı karşıya bırakıyor;
öte yandan, çokluğu, çelişkili bir mücadeleler, devrimler süreci-
nin “kapanışı” olarak düşünmek de biraz gülünç... Her durumda,
bana öyle geliyor ki, analiz açısından, kitle işçisinden toplumsal
işçiye, başka bir deyişle, kitle işçisinden halihazırdaki hareketli,
esnek, postmodern işçiye belli bir sürekliliğin olduğu söylenebilir.

Değer üretimine bağlı bir süreklilik; bu, “çokluk” teriminde belli olmuyordu. Öte yandan, “çokluk” kavramının kökenini daha uzakta, siyasal düşüncenin, siyasal kavramın tarihinde aramak gerekir. Şu halde, bu çözülme, ama aynı zamanda proleterin dönüşümü sürecinin sona ermesi imgesi ile çokluk kavramının yan yana koyulması, henüz tanımı yapılmamış bir şeydir – bugün emeğin, emeğin işlevinin bir tekilleştirilmesine tanık olduğumuz açıksa da. Toplumsal işçiden söz ettiğimizde, gerçekten de bir tekillikten, aktif bir tekillikten söz ediyoruz. Bu açıdan, kanımca, iş gücünün canlı emek olarak tekilliği, gerçekten de çokluk kavramının sınırını zorluyor; ama tek başına çokluk kavramında proletarya üzerine söylemin karmaşıklığı ve gücü yok.

Çokluk kavramında, hukuki-siyasal bir kavram ile ekonomik-siyasal bir kavram arasındaki bu tamamlanmamış, düzensiz örtüşme var, yeni proletaryanın oluşumu sürecinde emeğin tekilleşmesi elbette çok ilerlemiş olsa da.

Çokluk kavramını proletaryanın, sonra da bugün emeğin kendini sunduğu biçim içinde canlı emeğin özellikleriyle donatmak gerekecek. Farklı kavramların melezliğine çok inanıyorum, ilerleyebilmenin tek yolu bu. Bütün hukuk kuramı, haklı olarak kavramların saflaştırılması girişimi üzerine kurulmuştur; tam tersine, onları kirletmeli, melezleştirmeliyiz, çünkü bu dönüşüm aşamasında, yapacak başka bir şey yok. Ve bence, her şeye rağmen, epistemolojik açıdan, bu çokluk kavramını benimsemek yararsız değil, çünkü emeğin toplumsal ve siyasalın kurucu işlevi olarak evrenselliğini açığa çıkarıp, bize söylemde yol alma olanağını sağlıyor. İncelikli ayrımı yok ettiği ya da engellediği olgusuna gelince, sözgelimi, emeğin özgül olarak geçici ya da maddi olmayan özelliğiyle ilgili olarak, öyle olduğunu sanmıyorum; aksine, bu söylemlerin ortak siyasal zeminini belirleme olanağını veriyor. Çokluk terimini kullanmak, işçi soruşturmasında da –sözgelimi, halen üzerinde çalıştığımız soruşturmada– son derece yararlı; çünkü hemen farklı biçimlerden söz edildiği, sınıfın artık kendi üzerine odaklanan bir şey olmadığı, değişik toplumsal katmanlaşmalar aracılığıyla genişleyen, patlayan, çokluk haline gelen bir şey olduğu anlaşılıyor.

Soru: Siz liberal “küreselleşme”ye muhalif belli bir solun nostaljisiyle savaşılmaya çalışıyorsunuz. Daha çok, ulusun büyüklüğüne ya da devletin büyüklüğüne gönderme yapan, ulus devletin yararlarına ilişkin söylem (devletin “Fransız tarzı kamu hizmeti”nin olası tek güvencesi olarak savunulması), burada [Fransa’da] özellikle yaygın, Chevènement’den Troçkist örgütlere kadar. Dolayısıyla, siz “sol milliyetçiliği”ni, aynı zamanda da neo-sosyal demokrat dediğimiz grubun devlet tapınmasını –ilginç bir biçimde, Fransız aşırı sol ortamlarında çok revaçta olan bir şey– eleştiriyorsunuz. Ulus devletin ana özelliklerini, bir yandan özcü ve kimliğe dayalı sentezler olarak, öte yandan “kollektif kapitalist”in nesnel müttefiki olarak belirliyorsunuz. Sizin söylediğiniz, sonuçta, onlarınkine karşı bizim küreselleşmemizdir; bir Karşı-İmparatorluk kurmalı ve Roma İmparatorluğu’na tek gerçek yanıtın, evrenselci olduğu kadar ulus-ötesi olan Hıristiyanlık olduğunu anımsamalıyız. Küreselleşme, ulus devleti göre daha iyidir; nitekim Marx da kapitalizmi feodal sisteme yeğliyordu. Bu yüzden, geçmişe ve ulus devletin “geçmişteki güzel günleri”ne yönelik söylemler oluşturunun yanlış olduğunu ve en azından İmparatorluğun bütünselliğiyle aynı düzeyde konuşulmanın acil bir sorun teşkil ettiğini sürekli olarak yineliyorsunuz. Bu bağlamda, kitabınızda Avrupa bütünleşme süreci üzerine, tek para birimi üzerine, federal bir Avrupa ya da bir Avrupa anayasası üzerine düşünceler bulamamak bizi şaşırtıyor. İmparatorlukta Avrupa’nın rolü nedir?

Yanıt: Önerdiğimiz izlekler bütünü çerçevesinde, ulus ya da bir uluslar federasyonu olarak herhangi bir egemenlik biçimi artık bütünüyle aşılmıştır. Elbette, aslında işçi hareketinin ve siyasal örgütlenmelerin tarihine bağlı, Leninist klasik bir itiraz var: Dayanak alınması gereken bir nokta. Avrupa, fiili olarak, bu dayanak olarak görülebilir mi? Soruyu tamamıyla açık bırakıyorum. Güncel durumda, siyasal mücadeleyi İmparatorluk düzeyini kapsayacak şekilde genişletmeye ilgi duyanların Avrupa üzerinde buluşabileceklerini sanmıyorum. Fransa ya da Almanya üzerinde buluşabileceklerini sanmadığım gibi. Aksine, izlenimim

o ki, Avrupa Birliği'nin oluşum dinamiği, emperyal merkezin çıkarlarına, dünyanın çok gelişmiş bazı bölgelerinin aşamalı olarak emperyal merkezce soğurulmasına tamamen bağlıdır. Kanımca, bugün Avrupa'nın işlevi, kendi üzerine odaklanmış, dolayısıyla, emperyal mekanizmalara göre fiilen alternatifler getirebilen bir iktidar oluşturmaktan çok; büyük bir emperyal modernleşme bölgesi kurabilmek için, Doğu Avrupa'yı, Rusya'yı ya da Akdeniz bölgelerini de soğurmaktır. Bence, emperyal mekanizma ancak içeriden yıkılabilir. İçeriden yola çıkarak, dışarıya doğru giderek. Bir başka deyişle, yasaları, gerekçeleri reddederek, İmparatorluğu çepçevre kuşatarak. Ama bir bütünlüğün çevresini kuşatmak ne anlama gelir?

Bir yıl içinde Avrupa üzerine iki yazı yazdım. İlkinde, Avrupa'da sürmekte olan –ABD'de biraz gecikmeli– bu büyük dönüşüm, bu çok şiddetli post-fordistleşme süreci, hiç kuşkusuz kutupları belirlemiştir gibi geliyordu bana. Emperyal projede bir kopma anı oluşturmayı hedefleyen –onu genel bir boyuta dönüştürmek, komünist anlamda bir dönüşüm savaşı açmak için– belli bir emek türü var: Maddi olmayan emek – Avrupa bu tür emek açısından çok zengindir. Avrupa'da, bunu yapabilecek güçler var olabilir. Öyleyse, niçin denemeyelim? Bununla birlikte, birkaç yıl sonra, kendimizi Yugoslavya'daki savaşın karşısında bulduk; gerçekten de, hedefe ulaşmanın bütün olanaklarını Avrupa'nın elinden almaya yönelik klasik emperyal bir operasyon oldu bu. Avrupa'nın rolünün açtığı değişim olanaklarıyla ilgili olarak umut edebileceğimiz her şey silinip gitti. Tartışmanın açık kalması gerektiği kanısındayım. Ama net olması gereken şey, bunun ABD ya da Avrupa arasındaki alternatifi oluşturmadığıdır; belirleyici olan, dolar ya da avro üzerindeki savaş değildir. Savaş, yeni bir gelişim, ama aynı zamanda demokrasi modeline ilişkin bir savaştır.

Sanki gerçek anlamıyla Machiavelli'ye özgü bir durumda bulunuyormuşuz gibi geliyor bana. İtalya, 16. yüzyılın başında, bir modeli temsil etmiyordu artık. Mutlakıyetçi devlet, Fransa ve İngiltere'de kendini kabul ettiriyordu. Machiavelli kendine şu soruyu sorar: Hangi Prens, İtalya'nın birliğini –Rönesans'ın

üretim kapasitesine bağlı bir şey- sağlayabilir ve modernliğin mutlak devletine bir alternatif olarak kendini sunabilir? İmparatorluğa karşı Prens kim olacaktır?

Soru: Siz geleneksel iki fikirden yola çıkıyorsunuz: “Siyasalın bozguna uğraması” (size göre, siyasal egemenliğin değil, ulus devletin siyasal egemenliğinin krizi yalnızca) ve “Amerikan emperyalizmi” (aslında bir emperyalizm değil, ötekilerin yanı sıra yeni bir siyasal egemenlik biçiminin, emperyal egemenliğin bir ögesi). “Emperyal egemenlik” kavramı, güncel durum ile geçmişin emperyalizmleri arasındaki farkların altını çizmenize olanak sağlıyor. Amerika Birleşik Devletleri, dünyanın hali hazırda düzeninde belirleyici bir rol oynasa da, ona “emperyalist güç” rolünü –bu terimin 19. yüzyılda İngiltere ya da Fransa için taşıdığı anlamda– nasıl yükleyebileceğimizi bilemiyoruz. İmparatorluk, emperyalizm değil artık, çünkü bir metropol ile sömürgeleri arasında, bir merkez ile periferisi arasında basit ilişkiler yok artık. Ama küreselleşme süreçlerinde, merkez her yerdeyse ve hiçbir yerde değilse, küreselleşmeyi betimlemek için, öylesine güçlü bir biçimde Roma İmparatorluğu’nu çağrıştıran İmparatorluk terimini seçmek niye? Hangi açıdan Roma hâlâ *işlerliği olan* bir paradigmadır?

Yanıt: İmparatorluk teriminin seçilmesi, “Roma hukukundaki” anlamıyla çok yakından bağlantılıdır. Ama genel olarak, Batı’nın bütün hukuki ve siyasal tematığının temel özellikleri bu Roma İmparatorluğu geleneğince belirlenmiştir. Öyleyse, kanımca, bu terimin seçilmesi, belli bir kavramsal rejimin sürekliliği içinde, pek de aşırı değildir. Kitabın ilk sayfasında, söylemimizi kurmak için öteki emperyal biçimleri değerlendiremediğimiz için özür diliyoruz. Yalnızca sonradan modernleşmeyle kendini kabul ettiren bir hukuk geleneğini ele aldık. İmparatorluk teriminde bizi ilgilendiren bir başka yön de, sömürgecilik sonrası tematikleri merkezi bir biçimde ele alabilmektir. Bu tematikler, 68 çevresinde oluşan paradigma değişiminde merkezi bir rol üstlenmişlerdi. Bu, eski sömürgecilikle aynı çeşnide ve aynı

anlamda bir sömürgecilik sonrasının olduğu anlamına gelmez. Bugün sömürgecilik sonrasından söz etmek, derinden dönüşmüş bir durumdan söz etmek demektir. Bu dönüşmüş durumda, eski sömürgeci ülkelerden bir bölümü İmparatorluğa katılıyor, ötekiler İmparatorluktan dışlanıyorlar ya da normal olarak en uzaktaki ülkelerin “seçkinleri”ni de aynı İmparatorluğun merkezine katan uluslararası yeni bir iş bölümünde en azından bir rol üstleniyorlar.

Söz konusu olan, Batı’nın siyasal düşünce geleneğini, Gibbon ve Montesquieu’nün ve Roma İmparatorluğu’nun bunalımı ve çöküşü üzerine yazmış olan herkesin koyduğu biçimiyle sorunları yeniden ele almaktır; çünkü yönetim biçimlerini değerlendirmek için klasik şemalardı bunlar. Bu şemada gülünç olan, Roma İmparatorluğu sorunuyla ilgili bütün Aydınlanma geleneğinde, Hristiyanlığın olumsuz, yıkıcı bir güç olarak değerlendirilmesidir. Bizim için sorun, aksine, tamamıyla tanrıtanıma ve materyalist yeni bir dinin kendini kabul ettirmesidir: Tanrı’nın şehrinin dinine karşı insanlar şehrinin dini. Dışarıya bu geçişi yerine getirmesi gereken, gücün ufkudur. Bu nasıl gerçekleşebilir, tam olarak bilemiyorum. Yalnızca yapıçözüm kuramı, her zaman sınıra gidebilmeyi gerektiren bu süreci yeterince iyi tanımlamıştır. Agamben’in deyim yerindeyse çok daha materyalist olan bazı konum almaları da böyledir; gene de, bu konum almalar, ancak sonradan içeriye doğru geri taşınmak koşuluyla, sınıra/kıyıya ulaşmaktadır. Sınıra kadar gitmek ve dışarıdan kuşatmak, dışarıda yürümek mümkün müdür, görmek isterdik. Nereye gittiklerini bilmiyorum, gene de şöyle diyen bir sınır kavrayışıdır bu: Ne yazık ki, her şey içeride, sınıra dokunmak dışında, sınıra doğru yapısöküm dışında yenilik olanakları yok artık.

Sorun, sınıra doğru bu yapısökümün iktidarın alanını, çapını peyderpey azalttığını anlamayı başarmaktır. Dil haline gelen, dilin, paranın, değiştokuşların hükmettiği bir iktidar. İktidarın tahakkümünü dışarıdan sınırlayarak (ta ki bu tahakküm yok oluncaya dek), dilden ve güçten bağımsız bölgeler yaratmanın olanaklı olup olmadığını görmek gerekir. Dışarıdan içeri-

ye kurma, yani mücadele etme, farklı yaşam tarzları yaratma, biyo-iktidara karşı biyopolitikayı kullanma olanağına gereksinmemiz var. Bu anlamda, çokluk teriminin bu anda nasıl yararlı hale geldiği görülüyor. Yeni anlamlar, yeni adlar, işçi sınıfının reddettiği, bir yana bıraktığı, ama şimdi yeni bir proje için yavaş yavaş ele geçirilebilecek tanımlar ediniyor.

AVRUPA, BİLİNMEYEN NESNE (2000)

Avrupa hakkındaki tartışma, İtalyan solunda Yasa sorunu üzerinde, Avrupa solunda ise, toplumsal güvenceler sorunu üzerinde odaklanmış durumda. Bu bağlamda, öyle görünüyor ki, belli koşullarda, herkes Avrupa'yı kurmakla ilgileniyor. Ama tartışma şimdiye kadar ana sorunu gölgede bıraktı: Kurulmak istenen Avrupa'nın hangisi olduğu. Bir varsayım olarak, siyasal Avrupa'dan ya da Avrupa uzamı üzerinde etki eden, Avrupa toplumunu ve pazarını uygun siyasal, hukuki ve idari biçimler içinde yapılandıran siyasal bir iktidardan söz ettiğimizi varsayıyoruz. Bu Avrupa birliği biçimi, dış politika ve savunma yetkileriyle donanmıştır ve federal yapılar aracılığıyla Avrupa'nın siyasal ve idari bir merkezini ve onu oluşturan farklı bölgelerle anayasal bir ilişkiyi oluşturur. Ama bir şey daha var: Siyasal Avrupa'dan aslında aşağıdan gelen yeni bir siyasal meşrulaştırma süreci de anlaşılmaktadır, yani demokratik ve federal bir süreç. Pekâlâ, biçimsel bir anayasanın kuruluşunu epeyce tartıştıktan sonra (sakın önemli olmadığını düşündüğüm sanılmasın!), bu malzemeyi tartışmaya başlayalım mı, ne dersiniz?

Başlamak için, gerçekçi okulun gereklerine uygun olarak, kendimize soralım: Anayasal, somut, siyasal, yakın vadeli bir Birleşmiş Avrupa perspektifi varsa, bu Avrupa'nın oluşmaması kimin çıkarınadır?

Her şeyden önce emperyal ABD iktidarının. Burada varsayımlar oluşturmak söz konusu değil, kesin veriler var elimizde. Endüstriyel, finansal ve kültürel bir nüfuz alanı oluşturan bir Avrupa ortak pazarını desteklemek söz konusu olduğu sürece, ABD için sorun yoktur. Ama Avrupalılar başka her konuda yerlerinde durmalıdırlar; buna bağlı olarak, her ülke Nato yapısı içinde kesin bir yere oturtulmuştur ve iki yanlı bir dizi anlaşmayla tek olarak muhatap alınır. Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra, Nato'nun stratejik işlevinin azalmasıyla, Avrupa Amerikan politikasının kaygısı haline gelmiştir. Rita Di Leo, *Il primato americano* (Amerika'nın Önceliği) adlı kitabında, Amerikalı seçkinlerin nasıl giderek daha sık ve daha yoğun biçimde siyasal Avrupa'nın oluşumuna karşı çıktıklarını açıkça ortaya koymuştur.

Ama bu tutum, Avrupa'da yankılanacağı bir kıyı bulmasaydı, kendi içinde o kadar ciddi olmazdı. Ulusal rengi, devletin kendine özgü idari yapılarıyla bütünleşme biçimi ya da iş gördüğü ticari sektörler ne olursa olsun, Avrupa'nın çokuluslu büyük sermayesini oluşturan kıyıdır bu. Burada, su yüzüne çıkan ve yasasını dayatan, küresel kolektif sermayenin çıkarıdır. Avrupa sermayesinin çokuluslu merkezleri şöyle diyorlar: Amerika Birleşik Devletleri bize dünya pazarının idaresini garanti ediyor, niçin Washington'un bize sağladığı güvenlik işlevlerine (iletişimde, finasta ya da polis etkinliğinde) alternatifler yaratma sorumluluğunu üzerimize alalım ki? Elbette, Amerikalı rakiplerimiz nazik değiller ve uluslararası düzeyde rekabet çoğu zaman çok zor. Gene de, finans piyasaları açık, İmparatorluğun kültür ve iletişim sistemi de öyle; Amerikan politikası da her geçen gün çıkarlarımıza ve bu çıkarların temsiline daha açık hale geliyor. Öyleyse, dünya pazarı üzerinde etkisi olan Avrupalı kapitalistler olarak, Amerikan süper gücünün yasasına niçin karşı koyalım? Niçin çok geçmeden devletin ve Amerikan ulusunun çıkarıyla çatışacak bir siyasal Avrupa oluşturalım? Elbette –diye ekliyorlar Avrupalı çokuluslu kapitalistler– çıkarlarımıza dolaysız, doğrudan yardım edecek bir Avrupa devletimizin olması bi-

zim de işimize gelirdi: Son yüzyılda, ulus devletlerde patronlar ile politikacılar arasındaki ilişkilerin her zaman tipik özelliğini oluşturan o ayrıcalıklı ilişkileri ve *pantouflage*'i* Avrupa zeminine de taşımak güzel olurdu. Ama devir değişti artık...

Buna karşılık, siyasal Avrupa'nın oluşması kimin çıkarına-dır? Bu durumda da, görüşler farklı, ama kanımca, özellikle göz önünde bulundurulması gereken iki konum var.

Her şeyden önce, proleter bakış açısı. Avrupa'da bugün proletaryanın iki temel katmandan oluştuğu biliniyor: İlki, büyük sanayide ve büyük kamusal altyapılarda çalışan, hâlâ sendikaların temsil ettiği ve son otuz yılda çok büyük yenilgilere uğrayan geleneksel proletaryadır. İkinci katmanı, toplumsal işçiler çoğunluğu temsil eder, yani maddi olmayan, teknolojik açıdan yüksek nitelikli iş gücü. Bu iş gücü son yirmi yılda oluşmuş, genel eğilim haline gelmiş ve bütün topluma kendi yaşam özelliklerinin damgasını vurmuştur. Şu var ki, ilk katmana kulak verecek olursak, orada dünya pazarı yapılarının yayılmasına karşı mutlak ve şiddetli bir muhalefetten başka bir şey göremeyiz; iş alanı, refah devleti güvenceleri ve siyasal temsil olanağındaki artan güvensizliğin bütün sorumluluğu bu yapıların üzerine yıkılır. İkinci katmana gelince, aksine, bir zamanların sanayi proletaryasının tutumuyla zıtlık gösteren bir uluslararası hareketliliğe açık oluş ve kozmopolit kültüre bir yatkınlık karşısında buluruz kendimizi.

Peki Avrupa? Avrupa, proletaryanın bu katmanları arasında bilinmeyen bir nesne oluşturur sanki. Gerçekten de, iki katman da, Avrupa'ya göre kendini ancak dolaylı yoldan, sanki üretim ilişkilerindeki küresel gelişimin yan ürünüymiş gibi konumlandırır... Dolayısıyla, bir katman, küreselleşmenin bir çehresi olarak gördüğü için Avrupa'ya karşıdır; öteki katman ise, gönülsüz olarak ve büyük bir kuşkuyla, aynı gerekçeden ötürü Avrupa'dan (neredeyse) yanadır.

* Devlet kesiminden ayrılıp özel kurumlarda bol paralı bir işe girme. (ç.n.)

Bununla birlikte, Avrupa'nın oluşmasından çıkar elde edecek olan çok önemli bir toplumsal grup var: Değişik Avrupa ülkelerinde teknokratik entelektüel burjuvaziyi oluşturan kadınlarla erkekler. Bu burjuvazi, devlet yapılarında, siyasal-idari ve toplumsal yapılarda birincil konumda yer alır; tek tek ulus devletlerin yönetimlerinde, toplumsal yeniden üretim sistemlerini ve kendi profilini oluşturmuştur. Bu burjuva entelektüelleri grubunun Avrupa'dan çıkarı vardır; Avrupa'yı işlevsel bir rol üstlenebilecekleri ve kendi yazgılarıyla özdeşleştirebilecekleri yeni bir devlet olarak, hatta belki de yeni bir ulus olarak hayal etmektedirler. İnsanların anayasal Avrupa'nın yakın geleceğini belirlemek için bel bağladıkları, birbiriyle rekabet halindeki iki mekanizma (ilki, hukuki-bürokratik bir yapı ve onun merkeziyetçi uygulanmasından; öteki, anayasal bir Sözleşme'den doğan iki mekanizma), bu teknokratik entelektüel burjuvazinin büyük bir kararlılıkla kullandığı iki aracı temsil eder. Bu burjuvaziye harekete geçmeye teşvik eden, sevk eden şey, küreselleşmede, İmparatorlukta bağımlı ve marjinal idari personelden başka bir şey olamayacakları bilincidir. Sanayi seçkinleri, çocuklarını Harvard'a gönderebilir ve paralarını Wall Street'e yatırabilirler; günümüzde Amerikan seçim kampanyalarının finansmanına yatırım yapmaya da başlıyorlar... Buna karşılık, Avrupalı sanayi teknokratlarının oluşturduğu burjuvaziye Avrupa'nın idari yapılarını kurmak ve bunlarla bütünleşmekten başka seçenek kalmıyor.

Öyleyse, halihazırda siyasal Avrupa'nın oluşum süreci, temel olarak, çok güçlü bir çelişkiler yumağıdır. İnsan siyasal Avrupa'nın doğuşuna ilişkin haberleri izlediğinde, sanki dev bir hokkabazlık gösterisi karşısında; ya da, daha bilimsel bir dille söylemek gerekirse, "hedefler ve/veya amaçlar yaderkliği"nin egemen olduğu bir dinamiğin başarısı karşısında olduğunu sanıyor. Bu, her zaman, beklediğimiz tersinin olduğu ve ileri atılmış tek tek her adımın aynı zamanda geriye doğru bir adım olduğu anlamına gelir. Kahramanlar değişiyor, onlarla birlikte bahisler de. Kesin olan nokta, Avrupa'nın bu yolla kurulamayacağıdır, çünkü ileri gittiğimizi sanırken, aslında tehlikeli açmazlar oluşturu-

yoruz; kurucu gerilimler de tersine dönüyor ve bütün Avrupalı yurttaşlar için zararlara yol açıyor. Avrupa kuşkuculuğu, zayıf bünyelilere özgü bir hastalık değil, güncel gelişime bakmasını bilen kişinin gerçekçi bir konum alışıdır.

Gene de, Avrupa'ya gereksinmemiz var. Siyasal Avrupa'nın oluşmasından en büyük çıkarı olan grubun, Avrupa proletaryası olduğunu savunmak istiyorum. Doğal olarak, bu çıkar görülmüyorsa, hatta Avrupa proletaryasının milliyetçilik ile kozmopolitizm, sabit yer ile uluslararası hareketlilik şeklindeki iki eğilim arasında bölünmüş olduğu görülüyorsa, bu yalnızca ortak bir çıkarın oluşturulması gerektiği anlamına gelir. Aynı zamanda, büyük bir olasılıkla, ancak Avrupa'daki proletaryanın bu çıkarını oluşturmak yoluyla Avrupa'nın kurulabileceği anlamına gelir.

Daha önceki analizimizin bizi ulaştırdığı ipuçlarına dönelim. Bir yanda, giderek önemini yitiren, sendikalarıyla kendi çıkarını korumaya yönelen, çıkarını yalnızca ulusal uzlaşmaların eski yapısında gören bir sanayi proletaryası saptamıştık. Bu proletarya katmanı, Avrupa siyasal sistemi bütününde gerçek anlamıyla gerici, faşist ve şovenist bir konumlandırmadan uzak durmak istiyorsa, bugün proletaryada hegemonyayı kitle entelektüelleri katmanlarının temsil ettiği bilincine kendini açmak zorunda kalacaktır. Eski proletaryanın bu sonuncusuna göre konumu, yüzyıl önce köylülerin fabrika işçileri karşısındaki konumu gibidir. Kanımca, fabrikaları işçilerin idare etmesi parolası bugün yeniden ele alınabilir, alınmalıdır da – bunun hiçbir biçimde devrimci bir olayı temsil etmeyeceğinin tamamen bilincinde olarak. Gene de, bu, işçilerin, üretime yön veren bir tür faşist rejim dışında, fabrikalar sisteminin çözülüşünü, geleceğe bakarak, özerk bir biçimde idare etmeleri olanağını pekiştirmeyi sağlayacaktır. Şimdiden kitle entelektüellerinin yaşadığı ve önerdiği bir gelecek. Üretimi hareketlilik ve emeğin zihinsel niteliği açısından yenileme taleplerine, ülkenin en gerici güçleriyle birlik halinde (elbette, bütün Avrupa'da, ama özellikle İtalya'da), işçi kuruluşlarının baskısının karşılık verdiği 1970'li yıllardaki hatayı yinelememek zorundayız. Bugün, yirmi yıl önce sendikalar-

da örgütlenmiş işçilerin gelecek için önceden hazırlayamadıkları proleter cephe birliğini yeniden kurmak –ama bunu kitle entelektüellerinin hegemonyası çevresinde yapmak– söz konusudur.

Ama bu bir ütopya, deneyecektir! Elbette öyle, sanayideki proletarya katmanlarının direnme ve kitle entelektüellerinin örgütlenme konusundaki mevcut güçlüklerini göz önünde bulundurursak. Bununla birlikte, benim varsayımım tam da bu güçlüğü temel alır: Bu varsayım, ütopyanın bir gerçekleşme alanı bulmasını; Avrupa'nın, proletaryanın birleşmesinin ve örgütlenmesinin yeni yeri olmasını önerir. Etmenler düzenini tersine çevirmek gerekir: Öncelik taşıyan, Avrupa'nın oluşumu değildir; daha çok, kendi merkezinde Avrupa fikrini bulacak olan proletaryanın yeniden örgütlenmesidir. Avrupa'yı istiyorsak, onu yeni bir devlet olarak ya da daha kötüsü, yeni bir ulus olarak isteyemeyiz. Onu ancak bir öznellik üretim düzeneği olarak, Avrupa'da uygun uzamını bulan bir bağımsızlık programı olarak görebiliriz; daha doğrusu, çok önemli bir deneyimin uygun alanı olarak. Bu sürecin dayanağı, ancak kitle entelektüelleri ya da bugün toplumsal üretime ve kamu hizmetlerine yayılmış proletarya olabilir. Bu proletarya, ayrıcalıklı bir biçimde, dünya pazarına kendi öznelliğini gerçekleştireceği alan olarak bakar. Ama o alan üzerinde bunun kabul ettirilmesi olanaksızdır. Buna karşılık, ütopyanın gerçekleşmesine uygun alan Avrupa mıdır? Ben öyle olduğundan eminim.

Burada, söylemin, bu sorunun ortaya çıkardığı sorunları içine alacak şekilde yeniden biçimlendirilmesi gerekecektir. Bununla birlikte, bu konu üzerine düşünmeyi bir başka yazıda sürdürmek üzere, burada sorunu yüzyıl önce işçi hareketini kuşatan bir polemğin anısıyla kaynaştırmak yeterli benim için: Anti-kapitalist başkaldırı stratejisinin oluşumunda ulusal hareketin rolü konusunda Rosa Luxemburg ile Lenin arasındaki polemigi kastediyorum. Luxemburg'un enternasyonalist ve kozmopolit konumunun, ulusu devrimci alternatifin hazırlanması için ayrıcalıklı yer olarak gören Bolşeviklerin konumuyla nasıl ters düştüğü bilinir. Şu var ki, sorun artık bu değildir, her ne kadar

gerekli değişikliklere gitmek koşuluyla, koşutluklar olanaklı ise de. Bizi ilgilendiren nokta, her ikisi –Luxemburg ve Lenin– için de, merkezi sorunun, dayanak noktasını bulmak olmasıdır. En zayıf noktayı belirlemek: Bu, doğal olarak, işçi sınıfının en güçlü olduğu yerde harekete geçmektir. Bugün, Avrupa sorununu, mad-di olmayan proletaryanın güçlerinin yer ve güç bulabileceği an olarak koymak, biraz, proletaryanın en güçlü olduğu yerde zayıf noktayı saptamaya çalışmaktır. Avrupa’yı solun yeniden kurulu-şu söyleminin merkezi yapmak, bu yola koyulmak demektir.

AVRUPA İÇİN SİYASAL STRATEJİLER: AVRUPA ZORUNLU, AMA OLANAKLI MI? (EYLÜL 2001)

Avrupa'nın halihazırdaki anayasa sürecini belirleyen gerekçeler de –Avrupa'yı oluşturan uluslar arasında barış, ortak ekonomik alan, ortak kültürel belirlenim, vb. arayışı– açıkça gösteriyor ki, siyasal Avrupa gereklidir. Ama Avrupa'nın gerekliliği, yalnızca statik değil dinamik, yalnızca tarihsel değil siyasal ve güncel başka gerekçelerden ötürü de büyük bir güçle belirginlik kazanıyor gibidir. Avrupa'nın gerekliliği, küresel pazarın biçim kazanmasıyla yüz yüze gelmeden, yani gerçekleşmekte olan emperyal oluşum süreciyle yüz yüze gelmeden kaynaklanıyor.

Gerçekten de, İmparatorlukta mutlak demokrasi (bir insan eşittir bir oy) düşünülemez olduğu; katışıksız bir gizemleştirme ya da yanılsama söz konusu değilse, küresel bir sivil toplum imgesi de aynı derecede kuşkulu olduğu için; çokluğun demokratik görüş bildirme ve karar almasına, ayrıca siyasal örgütlenmesine elverişli bir alan belirlemek gerekli olacaktır.

Şu var ki, (uzun ve benzersiz bir kültürel süreklilik ve kendine özgü bir anayasal dinamik üzerine kurulu) Avrupa siyasal uzamı, bu gerekli alan belirlemeye karşılık geliyor gibi görünüyor. Bu alanda İmparatorluğun boyutlarına uygun bir siyasal özneyi düşünmenin olanaklı olup olmadığını bilemiyorum. Kesin olan nokta şudur: Bu alanın dışında ve uygun bir özne olmadan, Avrupa için artık demokrasi yoktur.

İçinde hareket etmemiz gereken koşullar bunlarsa, burada kendimize arka arkaya birkaç soru soralım.

Bu alanı kurmak mümkün müdür? Bu alanda, İmparatorluktaki öteki öznelerle muhatap olacak bir siyasal özneyi kurmak mümkün müdür? Ya da, daha doğrusu, emperyal hegemonya konusunda ötekilerle muhatap olacak bir özneyi? Kurmaya degecek bir siyasal birlik mümkün müdür?

Bugün Avrupa'ya ilişkin siyasal tartışmada öne çıkan konumlar kabul edilirse, bu sorulara olumlu karşılık verilebileceğini sanıyoruz. Bu konumlardan bazıları, Avrupa Birliği tartışmasıyla ilgili-
dir (1), bazıları da Birlik üzerindeki siyasal tartışmayla ilgili (2).

Şimdi, Avrupa Birliği tartışmasıyla ilgili konumlar, bu alternatifin iki ucunda yer alırlar:

1.1 Salt pazar alanı ve bu alanın düzenlenmesi olarak Avrupa Birliği;

1.2 Egemen ulus devletler konfederasyonu olarak Avrupa Birliği.

Her iki durumda da, Avrupa Birliği'nin İmparatorluğun bir alt örgütlenmesi olarak ya da emperyal piramitte merkezi olmayan örgütlenmelerden biri olarak tasarlandığı açıktır. Bu durumda, İmparatorluk içinde siyasi birlik ne demokrasi üretir, ne yeni bir öznellik.

Bununla birlikte, bazı seslerden bir itiraz yükseliyor: "Askeri unsur" ekonomik unsurdan daha önemli kabul edilirse, Avrupa İmparatorluğun onu mahkûm ettiği bağımlı işlevden kurtarılabilir. Gene de, bu, ancak açıkça yanlış olan şu koşulda gerçekleşecektir: Avrupa'nın doğrudan, bir bütün olarak, askeri güç şeklinde kendini ortaya koyabilmesi. Ama Avrupa kendini böyle ortaya koymuyor: Halen ülkelerin askeri örgütlenmesi birbirinden ayrıdır, tek tek ulus devletlerin idaresi altındadır. Dolayısıyla, tam da askeri unsura gönderme yapıldığında, Avrupa'yı emperyal ortamda her tür belirleyici konumlandırmanın ya da rolün dışında bırakmayla karşı karşıya kalırız. Kaldı ki, askeri unsur üzerindeki ısrar, ulus devletin Avrupa gerçekliğinde ve uluslararası gerçeklikte yeniden onaylanması için bir hileden ibaretse, o zaman itirazın etkisi bütünüyle ortadan kalkacaktır.

Birlik üzerine siyasal tartışmayla ilgili konular gözden geçirildiğinde, bir başka alternatif belirginlik kazanır:

2.1 Siyasal Avrupa Birliği, bu perspektifte, bir yandan, hukuki-idari bir süper devlet (kısacası, İmparatorluk içinde bir İmparatorluk) olarak kabul edilir;

2.2 öte yandan, Avrupa Birliği, devletsiz bir anayasa olarak ya da merkezi bir hükümlerin hareketine geçirmesinden çok, sayısız örgütlenme düzeylerinin belirlediği bir devlet yapısı olarak da hayal edilebilir (güncel tartışmada sık sık olduğu gibi).

Her iki durumda da, sahte bir anayasal görünüm ya da zayıf bir kurucu iktidar düzeneği söz konusudur. Bu son görünümle-
rin ikisinin de karakteristik özellikleri, son derece ağır bir demokratik açıktır. 2.1’de Avrupa Birliği, işlevselci bir dinamiğin sonucu olarak kurumları üreten bürokratik bir yöneticiler topluluğuna emanet edilmiş gibi görünüyor. 2.2’de Avrupa Birliği, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu idaresini ayakta tutan düzeneklere oldukça benzeyen ve Pufendorf’a özgü bir mimari ile Romantizmin gerici imgelemine birleşimine geri götürülebilecek siyasal-hukuki düzeneklere teslim ediliyor.

Gene de, bazı hukukçulara göre, Avrupa Birliği’nin mevcut hukuki düzenlemelerine güvenmek gerekir. Bunlar, bir kez harekete geçirildiklerinde, yeni bir Avrupa egemenliğinin “kurucu gücü” işlevini görebileceklerdir. Hukukçulara bakılırsa, bu “sözde” kurucu gücü, gerek içsel bir kurumsal etkinlik (Avrupa mahkemeleri), gerek Avrupa kurumlarıyla konfedere devletlerin ortak desteğinin etkisi yaratabilir. Böylece, birliğin içindeki bürokrasiler, yalnızca anayasal boşluğu doldurmakla kalmayıp, onun aşılmasını hazırlayan *deux ex machina* [yapay çözüm] haline gelirler. Bu varsayımlar inandırıcı görünmüyor; gerçekten de, bunlar, karakteristik özellikleri a) temeldeki demokratik boşluğun ötesinde, b) Avrupa seçkinleri arasındaki belli ihtilaflar, c) emperyal, Amerikan, Rus, vb. seçkinlerinin yürüttüğü karşıt ve/veya yıkıcı baskılar olan bir durumda, varsayılması neredeyse olanaksız bir tür kurucu yönetişi öngörüyorlar.

Her durumda, siyasal ve kurucu tartışmanın bu çerçevede sürmesi halinde, belki de bir Avrupa Birliği’imiz olacak... Ama

buna değmeyecek, çünkü bu birlik, yöneticiler açısından tamamıyla emperyal hükme tabi; yönetilenler açısından da, engellenmiş, yalnızca boş kaçış, başkaldırı ya da baskı yolları bulabilen bir pasifliğe hapsedilmiş olacak.

Öyleyse, başka hangi koşullarda, kurmaya değecek bir siyasal Avrupa mümkündür?

Bu Avrupa, ancak Birlik projesi ile Avrupa çokluğunun demokratik harekete geçirilmesi projesi bir arada var olur ve bir bütün olarak İmparatorluk düzeyinde ve boyutlarında yıkıcı bir güçle hareket ederlerse, mümkündür. Demek istediğim şudur: (Kurmaya değecek) siyasal bir Avrupa, Avrupa çokluğu, (gerek mal üretiminde, gerek değerlerin dile getirilmesinde) güçlü toplumsal tabakaların –bir başka deyişle, Avrupa’yla birlikte, burada [Avrupa’da] ve dünyada daha fazla özgürlük isteyen toplumsal tabakaların– harekete geçirilmesi aracılığıyla siyasal birliğin oluşumuna yönlendirilirse, mümkündür.

Öyleyse, belki de burada altını çizmemiz gerek: Siyasal bir Avrupa isteyenleri ilgilendirmesi gereken şey, bir halkın oluşturulmasından çok, siyasal bir öznenin üretilmesidir. Ama özgürlük değerleri bölüşümü, mücadelesi, kararı yoksa; çokluktan siyasal bir özne çıkarmak, dolayısıyla kurmaya değecek bir siyasal Avrupa kurmak, mümkün olmayacaktır.

İzninizle, kısa bir parantez açalım. Avrupa, yüzyıllık kardeş kavgalarından sonra, yirminci yüzyılın ortasında, eski kozmopolit ütopya yeniden önerildiğinde ve birleşik Avrupa siyasal projesi şeklinde yeniden biçimlendirildiğinde, yorgun düşmüştü. Bu kararın paradoksu, onu, etkili bir siyasal birlik, ekonomik dayanışma ve anayasal yeniden oluşum arayışının değil; daha çok, Sovyet komünizmine karşı mücadeledeki stratejik gerekliliklerin harekete geçirmesi oldu. Avrupalı federalistler uzun süre bu yetersizliklere karşı savaştılar, ama her zaman, önceden oluşturulmuş stratejik çerçevenin tutsağı oldular. Bu çerçeve, özellikle solu ve proleter kitleleri Avrupa projesinden dışlıyordu. Demek ki, Avrupa projesini bir sınıf bölünmesi belirler ve bu bölünme onun güncelliğinden önce gelir. Öyleyse, bu tarihöncesinde bir kazı çalışması yapılmazsa ve sonuçta o

derin bölünmeler –mümkün olduğu yerde onları aşmak amacıyla– gerçekçi bir biçimde yeniden işler hale getirilmezse, bir Avrupa halkını kurmak mümkün olmayacaktır. Her durumda, ihtilafları (geçmişteki ve güncel) göz önünde bulundurma söz konusudur, çünkü ancak bu göz önünde bulundurma, şimdi, olası siyasal örtüşmeleri eklemleme olanağını sağlayabilmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, tek başına hiçbir şeyi çözmez – o zamanın uluslararası ihtilafının bir biçimde sınıf çatışmasını içerdiği düşünülmüyorsa eğer. Buna karşılık, 1990'lı yıllarda emperyal eğilimlerin gelişimi, artık görülmeye başlandığı gibi, Avrupa birliğinin kuruluşunda ulus devletlerin lehine son derece karakteristik alternatiflerin vurgulanması riskini getiriyor. İngiltere, Avrupa-kuşkucu silah olarak, ABD'nin mali ve askeri politikasında kendi ayrıcalıklı müttefik rolünü ağırlıklı olarak oynuyor. Öteki Avrupalı güçler, birleşen Almanya'nın kıtasal üstünlüğüne kuşkuyla bakıyorlar, vesaire, vesaire. Bu durum aşılmak isteniyorsa, Avrupa tartışması ve Avrupa'yı onu oluşturan halkların kuracağına kabulü; yüzleşme, alternatif değer, seçenek ve eğilimlerin dile getirilmesi gibi yeni aşamalardan geçmek zorunda kalacaktır. Bu acil yaşamsal ve kökensel/soyla ilgili yükümlülükler yerine getirilmeden, Avrupa tartışmasında yol almak zor olacaktır...

Öyleyse, birleşmiş siyasal Avrupa kimin çıkarınadır? Avrupalı özne kimdir? İmparatorluk düzeyinde mutlak bir demokrasi kurmak isteyen, kendini Karşı-İmparatorluk olarak sunan halklar ve toplum tabakalarıdır.

Kısacası, zorunlu olarak (üretici güçlerinin doğasının dikte ettiği gerekçelerden ötürü) şunları talep eden üretici (az çok proleter) katmanlar söz konusudur:

a) giderek daha evrensel bir yurttaşlık konumu ya da kendileri ve başkaları için en kapsamlı hareketlilik;

b) çokluklar için, zenginliğin üretiminde ve yaşamın yeniden üretiminde esnekliği sağlayan güvenceli gelir ya da maddi olanak;

c) üretim araçlarının ortak mülkiyeti: yeni üretim araçlarının, demek istiyoruz. Gerçekten de, zihinsel işçi, kendi çalışma

aracının, yani beynin mülkiyetine sahip değilse, o zaman bir proleter bile değil, bir köledir. Öyleyse, özgürlük istiyoruz.

Yeni kapitalist üretim tarzının yarattığı yeni bir proleter vardır. Postmodernitede, en değişik üretim yerlerinde bir araya gelip yeniden oluşan bir çokluktur bu – aslında, kapitalist üretimin yeri bir yok-yer haline geldiğinden beri, Fordist fabrika Postfordist toplum halinde çözüldüğünden beri, her etkinlik bir yer haline gelmiştir. Maddi olmayan ve yerleşik olmayan bir proleterin, küreselleşme çerçevesi içinde, kendini sergilediği ve İmparatorlukla karşı karşıya geldiği kalıcı ve alternatif bir çıkış/toplu göçtür [esodo] bu. Bu Avrupalı proletaryaya, çıkış/toplu göç hattı olarak, Avrupa projesini teslim etmek; kısacası, Avrupa'yı büyük bir egemen güç, kapitalist bir süper iktidar, bir tutucu güçler (ister yeşil ya da sarı, ister kara ya da kırmızı olsun) bloğu yapmaya yönelik bütün girişimlerin karşısına onu koymak mümkün olacak mıdır? Kısacası, burada, kurulmuş her iktidar düzenini sarsacak zeki ve yoksul, eğlendirici ve hareketli insanların oluşturduğu bir Avrupa talep ediliyor. Avrupa yoluyla entelektüel iş gücünün Zapatist bir yürüyüşü başlayabilir mi? Bölgeler Avrupa'sı, Uluslar Avrupa'sı, İmparatorluk eyaleti olarak Avrupa, vb., vb. Ya, bunun tersine, Avrupa'dan İmparatorluktaki devrimci yok-yer olarak söz etmeye başlarsak?

Burada sergilenen koşulların, birleşik Avrupa'nın yalnızca siyasal değil, biyopolitik oluşumunda bir diyagramı temsil ettiğinin altını çizmek yerinde olur. "Biyopolitik" diyorum, çünkü bugün evrensel hukuk koşulları (yurttaşlığa, gelire, ortak mülkiyete ilişkin koşullar), özgürlüğün uygulanmasının önkoşulunu ya da ontolojik alt katmanını oluşturur. Politika, yaşamı belirler olmuştur, yaşamın siyasal olanı belirlediği gibi: Birleşik Avrupa'nın oluşumunda bu ilişki temel ve geri döndürülemez kabul edilmelidir.

Öyleyse, geçici bir sonuca ulaşmak için, şunların söylenmesi gerektiği kanısındayım:

Avrupalı bir özne (ve onunla birlikte, kurmaya geçecek bir Avrupa Birliği), ancak yeni bir Avrupa solu tarafından biçimlendirilebilir. Avrupa birliğinin kuruluşu sorunu ile yeni bir solun oluşumu sorunu eşzamanlıdır.

Demek ki, yeni Avrupalı özne küreselleşmeyi reddetmez; aksine, siyasal Avrupa'yı, küreselleşme içinde, küreselleşmeye karşı konuşulabilecek yer olarak kurar, kendini (Avrupa uzamından yola çıkarak) İmparatorluktaki kapitalist hegemonyaya göre karşı-iktidar şeklinde niteler.

Tartışmayı canlandırmak için, belki de burada, Avrupa'yı emperyal tahakküm zincirindeki "zayıf halka" olarak, dolaşısıyla, birleşik Avrupa'nın oluşumunu da İmparatorluğun içinde gerçek bir "iç savaş"ın ürünü olarak hayal ettiğimizde, "kurucu iktidar"ın ne olacağını ve nasıl hareket edebileceğini anımsatmak yararlı olur. Bu varsayımları gerçekçi bir temele oturtabilmek amacıyla, emperyal hükümlerinin, hiçbir gerekçeyle, birleşmiş (üstelik, yeni muhalif toplumsal güçlerden yola çıkarak birleşmiş) Avrupa'yı küreselleşmede "karşı-iktidar" olarak benimsemeye hazır olmadığını kabul etmek gerekir. Küresel sermayenin önemli kesimlerinin örgütleyip temsil ettiği bu ret, temelini Amerikan sağının tutuculuğunda ve küresel liberalizm düşüncesinde bulur. Amerikan "tek yanlılık anlayışı", yalnızca "Amerikan" değil, kapitalist, tutucu ve gericidir. Büyük emperyal başkalaşım, siyaset biliminin ve kamu hukukunun geleneksel parametrelerini altüst etmiş ve kolektif (küresel) sermayenin önemli kesimlerini keskin bir tutuculuğa doğru itmiştir. "Tek yanlılık anlayışı," çoklukların her hareketini durdurmaya ve değişmez koşullar üzerinden büyük sermayenin İmparatorluk üzerindeki tahakkümünü sabitleştirmeye yönelik bir girişimdir. Bu açıdan, üretim tarzındaki devrimin yarattığı yeni toplumsal güçlere alan tanımasını bilen birleşik bir Avrupa (çünkü aksi takdirde birleşik hale gelemezdi) önerisini; işte, bunu, İmparatorluğun patronları, sağ hükümetler ve kolektif sermaye istemektedir. Öyleyse, bu alternatifler konusunda amansız bir savaş açıp, onun çevresinde bir köklü dönüşümler programını gerçekleştirme taahhüdüne girmek gerekiyor. Ancak bu durumda, Avrupa gerçek hale gelebilir: Ve gerçek hale gelerek, emperyal oluşumun "zayıf halka"sı, dolaşısıyla, çokluklar için yeni özgürlük olanağı şeklinde kendini sunabilir.

Ama tartışmamızın siyasal merkezine geri dönüp öteki itirazları tartışalım.

I) İmparatorluğa bağlı/bağımlı bir Avrupa kurma yönündeki kapitalist (neo-liberal) girişimin, bu önceleme her hangi bir karşılık veremeyeceğimiz kadar ilerlediği (yani, tek olanağın, ulus devletlerin savunulması olduğu) itirazına karşı,

II) şu yanıt verilebilir: Ulusal direniş artık mümkün değildir, ulus devlet (konfedere olanı da), bütünüyle emperyal dinamiklerin içinde erimiştir... Bu yüzden, yalnızca İmparatorlukta mücadeleyi yeniden başlatma olanağı vardır. “Gerçekçilik”in kabulü, Kutuzov usulü geri çekilmeye değil, “Avrupa kuşkuculuğu” pratiklerinde de değil; aksine, kopma olaylarına yer verebilecek küresel alternatiflerin kuruluşu üzerindeki ısrarda (gicikme, yenilgi durumlarında da...) yatar.

III) Öyleyse, şöyle diyoruz biz: Başka her tür hedeften çok, Avrupa düzeyinde (yeni) bir solun kurulmasını hedefleyelim. Bunun (ve Avrupa’nın) kuruluşu yolunda, yıkıcı biçimde, emperyal yok-yeri oluşturabilmek, oluşturmak zorundayız.

IV) Avrupa’nın yoksul olduğu, hammadde ve petrolden yoksun bulunduğu, tamamıyla dünya pazarına bağımlı bir mali ve para yapısının olduğu, savaşa karar verecek ne bombasının, ne de gücünün olduğu, vb. itirazına,

V) Avrupa’nın yaratı gücü ve yaşam biçimleri açısından zengin olduğu karşılığı verilmelidir. Hammaddeden yoksunluk, mali ve parasal zaaf, aşırı derecedeki askeri güçsüzlük içinde, telif edici olan yön, “halk”ın (*demos*) ya da antik (demotik) bir dayanışmanın yeniden yaratılması değil; daha çok, işçilerin ve yoksulların yeryüzü çapındaki devingenliğiyle ve yeni beyinlerin harekete geçirilmesiyle ilişki içinde, modernitenin ekonomik ve politik biçimlerinin sefilliğinden çıkışı sağlayan yeni bir biyopolitik imgelemdir.

VI) Bunu belirttikten sonra, bir noktanın altını çizmek gerekir: 1970’li yılların başından beri, ne zaman Avrupa belirleyici kurumsal bir geçişi gerçekleştirmeye çalışsa, hep tam zamanında keskin kriz durumları belirir. Bu krizlerin kaynağı, İmparatorluğun yumuşak karnı –Avrupa’nın temel mallarından

birinin, petrolün fiyatının belirlendiği ve dünyanın en gerici hükümetlerinin egemen olduğu Ortadoğu- olmuştur. Avrupalı bir sol bu örtüşmeyi göz önünde bulundurmazlık edemez. Avrupalı sol, Avrupa'yı kurmanın, hem petrolün fiyatını belirleyenlere karşı, hem de Ortadoğu'nun gerici hükümetlerine, doların Talibanlar'ıyla petrolün Talibanları'na karşı mücadele etmek demek olduğunu fark etmek zorundadır.

Yazıya Ek

Buraya kadar geliştirdiğimiz bütün kanıtlamaları derinleştirmek ve sonuçlarını ("birleşik siyasal Avrupa, egemenliğin yeni bir görünümünden çok, yeni temel hakların İmparatorluğun uyruklarına yayılması için bir 'savaş makinesi' olmak zorunda kalacaktır") pekiştirmek için, Avrupa toplumsal dayanışma modeli üzerine ya da, gelenekte ve gelecekte, iş hukuku ile Avrupa Anayasası arasında var olan ilişki üzerine birkaç gözlemi eklemek yerinde olacaktır.

Bu konuyu ele almak için, kanımca, her şeyden önce, bir Avrupa toplumsal dayanışma modeline gönderme yapmanın anlamca ne kadar belirsiz olduğunu anımsatmak zorundayız: Kökleri Bismarck'ın "otoriter devlet"inde (*Obrigkeitsstaat*) ya da Fransız Üçüncü Cumhuriyeti'nin (*III République*) kaba sosyolojizminde olduğu için; her zaman, temel özellikleri, (hukuki açıdan) bağımlılık biçimi, (ekonomik açıdan) iş biçiminin yeniden üretim maliyetinin hesaplanması (farklı ücret-maaş), (siyasal açıdan) toplumsal barışı ve devlet otoritesini pekiştirme olan ve sık sık emperyalist ya da savaş temelli dayanışmaya dönüşen bir modeldir bu... Yirminci yüzyıl savaşlarının büyük bölümünü Ulusal Sosyal Sigorta Kurumları finanse etmiştir. Bunlarda, ulus devletin biyopolitik disiplini –sonunda, nasyonal sosyalizmle sonuçlanan disiplin– yüceltilmiştir.

Bunu belirttikten sonra, gene de şunu eklemek gerekir: Avrupa refah devleti modeli ve onun içine yerleşen iş hukuku, yavaş yavaş iş gücünün muhalif hareketlerini ortaya çıkarmıştır.

Avrupa'da refah devleti ve iş hukuku, onları kuşatan korporatif, popülist, sömürgeci, emperyalist belirlenimlerden işçi mücadeleleri temelinde yavaş yavaş kurtulmuştur.

Bu yolla, 1960'lar ile 1970'ler arasında, Avrupa modelinin başlangıç koşullarından kurtulduğu, yani Sinzheimer'in kazandığı ve Avrupa dayanışma modelindeki anlam belirsizliğinin kesin olarak demokrasi üzerine kurulabileceği –ve onu besleyebileceği– yanılsamasına kapıldığımız bir âna vardık.

Öyle olmadı...

1970'li yıllardan başlayarak, Avrupa refah devletinin demokratik kazanımlarının karşısına yeni serbest piyasacılık ve onun çoğu zaman köreltici etkileri çıkmıştır. Baskı yöntemleri, başka türlü karşı durulması olanaksız güçleri yok etmiş ve onları siyaseten özerk bir güç gibi kabul edilen küresel pazarın üst-belirlenimine tabi kılmıştır.

Öte yandan, "Avrupa usulü" iş hukuku etkinliği epey tacize uğramış – yer yer temel ilkeleri saldırıya uğramıştır. Çünkü, gerçekten de, geçmişte ilerleyişi ihtilafı, (anayasaca tanınma olanağını elde etmiş) bir iş gücü öznesinin mücadelelerine bağlı iken; şimdi bu özne (sendika), yalnızca kurumsal, temsili görünümü altında saldırıya uğramakla kalmıyor, varoluş koşulları da elinden alınıyordu. Sanayi çatışmasının ontolojik temeli (işçi sınıfı) ile siyasal görünümünün (sendika) artık merkezi aktör olarak var olmadıkları duruma Postfordizm adını veriyoruz.

Fordizm sonrasında, (farklılıklar üzerinde ısrar etmeksizin, ama homojenliği varsayarak) süreklilik koşullarının artık olması görünmediği bir zamanda, bir Avrupa toplumsal dayanışma modelinden (geleneğinden) söz etmenin anlamı nedir?

Güçlü bir muhalif öznenin yokluğunda, üretici iş gücünün artık kesin olarak belirlenmiş esnekliği ve hareketliliği koşullarında, kıta ölçeğinde bir iş hukukunu yeniden güncelleştirmenin ya da yeniden yaratmanın anlamı nedir?

Ve pazarların küreselleşmesinde, Labour Law [İş Hukuku] ile European Constitution'u [Avrupa Anayasası] yan yana koymanın anlamı nedir? Kimi zaman, *New Deal*'in başında Roosevelt'in yaptığını yapmak gerektiği izlenimine kapılıyorum: Yeni bir refah programının biçimlendirilmesine olanak sağlamak için yeni bir sendika öznesini kararname yoluyla kabul ettirmek. Ama bugün böyle bir tasarım nasıl düşünülebilir?

Bu sorulara yanıt vermenin güçlüklerini artıracak başka bir tema/sorun beliriyor: göç sorunu.

Piyasaların küreselliği koşullarında, bu sorun (belirtmekte yarar var) yerli iş gücünün düzenlenmesi (hukuki ya da siyasal) sorununa “eklenmez”; aksine, onunla “tözdeş”tir:

— gerek sanayi ekonomisi (emeğin sonsuz ulaşılabilirliği ve “sıfır sınır” maliyeti) açısından

— gerek bütçe politikaları (emeklilik, sosyal yardım, okul ve eğitim, genel olarak toplum...) açısından.

Burada, Balibar’ın –son yazılarında– artık “ulus devlet”ten daha kapsamlı kabul ettiği “sınır” kategorisine gönderme yapmak, bu kategoriyi açmaya çalışmak; her durumda, bir insanın yaşamı ve çalışma gereksinmesi için artık gülünç uzamlar üzerinde donup kalmış güncel yurttaşlık kavramı hakkında atıp tutmak ilginç olurdu...

Buradan, göç sorununun önümüze koyduğu, ama bu perspektif dışında da önemli olan öteki iki soruya geçiyoruz. İlki: Postfordist, hareketli ve esnek, yerli ya da göçebe iş gücü üzerindeki biyopolitik denetim nasıl biçimleniyor?

Ve sonra: Bir iş hukuku (Avrupa ölçeğinde), iş gücünün biyopolitik denetimi ve emperyal hiyerarşikleştirilmesine karşı, bir istisnayı (küresel ölçekte) nasıl belirleyebilecek?

SAVAŞ DÜZENİ

(2002)

Emperyal savaş sürüyor, gelişiyor, süreklilik ve içsel tutarlılıkla yayılıyor. Savaşın motor gücünü oluşturan Amerikan girişimi, yavaş yavaş, yeryüzünün öteki efendilerinin koyduğu koşullara uyum sağlıyor. Birleşmiş Milletler'in rolü değişip İmparatorluğun Senatosu haline gelmeye başlıyor. Demek ki, meşru luğun küresel temeli olarak ve emperyal yönetim uygulamasının önde gelen görünümü olarak savaş, bütün biçimleriyle kendini gösterip emperyal iktidarın yayıldığı ölçüde yayılıyor. Amerikan yönetiminin 20 Eylül 2002'de kamuya açıkladığı yeni askeri doktrin, Bush grubunun iktidara geldiği andan başlayarak, yani İkiz Kuleler'in yıkılmasından epey önce açıklamış olduğu stratejik tasarımı tamamlıyor: ABD'nin eşsiz askeri iktidarının kesinlenmesi, bunun sonucu olarak nükleer karşılıklılık anlaşmalarının geçersiz sayılması ve uzay kalkanının kuruluşunda tek yanlı hareket. 11 Eylül 2001'den sonra, Afganistan kampanyası, küresel düzeyde terörizmle savaşın ilk aşamasını oluşturdu; bu savaş, konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan savaşı, yüksek ve düşük yoğunluklu polis denetimini birleştirmektedir. Bugün yeni askeri doktrin, İmparatorluğun tehdit gerçekleşmeden önce olası düşmanlara müdahale etme hakkını, sağduyu ve kendini savunma gibi temel bir ilke bağlamında gündeme taşıtmaktadır. Önleyici savaş kuramıdır bu.

Önleyici savaş doktrini, İmparatorluğun yalnızca askeri bir doktrini değil, kurucu bir stratejisidir. Amerikan yönetiminin 20 Eylül tarihli belgesi, bunu açıkça dile getirir: Terörist ve zorbalara karşı özgürlük ve adaleti, demokrasiyi ve ekonomik büyümeyi savunmak için, önleyici savaş gerekli ve uygun bir araçtır. Ve belge ekler: Önleyici savaş, üç “alçak devlete” karşı güncel kabul edilmelidir: Irak, İran ve Kuzey Kore. Kamuoyunun bazı kesimlerinde ve bazı ülkelerin dış işlerinde, “Şer Ekseni”nin ilanı ve Beyaz Saray temsilcileriyle bekçi köpeklerinin buna eşlik eden tek yanlı aşırı açıklamaları, İmparatorluğun askeri doktrini ile kurucu stratejisi arasındaki bağı askıya alıyormuş ya da kesin olarak kesintiye uğratiyormuş izlenimini uyandırdı. Aslında, bu söz konusu değildi: Aksine, bu açıklamalar, daha çok, çevresinde küresel iktidarlar arasında gerçek bir kurucu tartışmanın açıldığı “gündem”i temsil ediyordu. Gerçekten de, aklı başında hiç kimse, Irak, İran ve Kuzey Kore’nin, uluslararası komünizme karşı zaferden sonra ölçüsüz bir askeri güç olarak kendini kabul ettirmekte olan ABD gibi bir güç için temel ya da önlem alınması gereken sorunları temsil ettiğini asla düşünemezdi. Şu var ki, kesinlikle asimetric olan Amerikan askeri gücü, geçişsiz hale gelmek, yani mutlak süper güç olarak kalmak zorundadır, üç “Şer gücü”ne karşı değil, daha çok öteki dünya güçlerine karşı: Şer Ekseni, Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra, Amerika Birleşik Devletleri’nin monarşik gücünün üç stratejik alanda karşı karşıya kaldığı büyük sorunlar için bir eğretilerdir. Aslında, yeni küresel düzenin sorunsal kutuplarını temsil edenler, Avrupa, Rusya ve Çin’dir. Şu var ki, Irak, enerji kaynağı görünümü altında beliren Avrupa (ve ona bağlı olarak, Japonya) sorununun bir göstergesidir: Enerji kaynağı güvence altına alınmaksızın, Avrupa ekonomisi yoktur ve enerji kaynağını denetleyen, Avrupa düzeyinde iktidarın biyopolitik işlevler yelpazesini denetimi altında tutar. İran’a gelince (yani Hazar Gölü havzasına), o, Rus gelişiminin yumuşak karnını temsil eder. Sonra, Kuzey Kore, Çin Denizi’nin ortasındadır. Bugün İmparatorluk, Amerikan askeri süper gücünün huzurunda, bu üç temel bölgede –gelecekteki maddi oluşumunun üç sacayağı– nasıl örgütleniyor? Monarşik

gücün yeni emperyal düzen üzerindeki askeri üstünlüğünü önceden nasıl güvence altına almak gerekir?

İmparatorlukta, yalnızca askeri güç kullanımının (daha doğrusu, yalnızca monarşik işlevin), küresel iktidarı uygulamada merkeziliği ve istikrarı sağlamak açısından kesinlikle yeterli olmayacağı bilinir. Ayrıca, tam da 11 Eylül 2001, ABD'nin hiçbir yönden bir ada olmadığını göstermiştir (hem de ne korkunç bir kanıttı!). Bunu izleyen ekonomik kriz –yalnızca üretime ilişkin yönleriyle değil, özellikle finansal ve parasal yönleriyle– İmparatorlukta monarşinin ancak küresel aristokraziyle anlaşarak yaşayabileceğini katı bir biçimde göstermiştir. Öyleyse, sürmekte olan savaş, emperyal oluşuma ilişkin, özellikle de, Avrupa'yla ilgili olarak, bu oluşumda Avrupa aristokrasilerinin boyutlarının ve rollerinin ne olacağına ilişkin tartışmayı içinde barındırır. Chirac'la Schröder ne barışseverdir, ne savaş çıkırtkanı: Onlar Avrupa kapitalizmini emperyal oluşumun içine yerleştirmeyi tartışıyorlar Bush'la. Büyük seçimlerin/tercihlerin konusu, terörizmle savaş ya da zorbalara karşı konvansiyonel savaş değil; hegemonya biçimleri ve Amerikalı ve/veya Avrupalı kapitalist seçkinlerin yeni dünya düzeni örgütlenmesinde sahip olacakları iktidarın görece dereceleridir. Önleyici seçimler, yalnız savaşla değil, öncelikle, pazarlar üzerindeki ve emperyal örgütlenmenin alt bölgeleri üzerindeki hâkimiyetle ilgilidir.

Çokluğun bakış açısından bu duruma nasıl tepki vermeli? Totaliter ve savaşçı bir hal alan bu emperyal oyunun karşısına demokratik gücü ve arzuyu nasıl çıkarmalı? Savaşı nasıl önlemeli, her durumda küresel düzeyde ona karşı nasıl savaşmalı? (Ona karşı savaşmak, demokrasi uğruna, çoklukların gerçek demokrasisi uğruna mücadele etmek demektir.)

Şimdiden iki olası yön kendini gösteriyor. İlki, mücadele edilecek alanın seçilmesidir. Bu, açıkça bellidir: küresel alan. Küresel düzeyde hareket etmeksizin, İmparatorluğun oluşumuna karşı mücadele etme olanağı yoktur. Emperyal iktidar, ulus devletler ile kapitalist iktidarın bölgesel sistemleri arasındaki ilişkilerin küreselliği üzerinden yayılmaktadır: Bu temalar, az çok çelişkili, ama sonunda her zaman tutarlı ve uyumlu bir

biçimde, kapitalist sömürü sisteminin bir parçasını oluştururlar. Şu var ki, emperyal savaşa direniş, ancak ulusal ve bölgesel çıkmazlar aşılırsa, dolayısıyla ancak direniş ağlarının küresel zemini üzerinden olanaklıdır. Milliyetçilikler, özellikle de sol milliyetçilikler (özellikle eski sömürge ülkelerinde ya da Latin Amerika'da olduğu gibi önemli ölçüde bağımlı ülkelerde sık sık görülen bir şey), bugün ulus devlet düzeyinde, kapitalist sömürüye dayalı emperyal tahakküme etki edilebileceği ya da onunla savaşılabileceği yanılımasını yaratarak, büyük bir tehlikeyi temsil ediyorlar. Aslında, küresel düzeyde hareket eden her güç, ancak posmodern tarzda, enlemesine ve her yerde harekete geçilmesi koşuluyla etkili olacaktır. Sözgelimi, köktendinci iki ana gücün hareket etme tarzını düşünün: Siyonist güç ile İslamcı güç. Bunlar, elbette belirli topraklar üzerinde mevcut olan ağlardır; ama özellikle büyük, merkezi kapitalist ülkelerin kamuoyunda ve seçmenler topluluğunda, haber ve finans ağlarında, vb. aktiftirler. Bizi ilgilendiren zeminler bunlar değildir, biz köktendinci değiliz... Ama ancak küresel alanın uygun bir mücadele ve örgütlenme zeminini oluşturduğunu öğrendikten sonra, ikinci bir eylem çizgisini de belirleyebiliriz: anti-kapitalist çizgi. Bu zemin üzerinde, engel ve direnilmesi gereken gizemleştirme olarak sosyal demokrasi kendini göstermektedir. Ama direniş çıkışla/toplu göçle, demek ki (bağımlı kılınmış halklar ya da korporatist kitleler olarak) yeni emperyal oluşuma katılmama; (proletaryanın zihinsel ve etik üretiminin artışına dayalı) çokluğun demokrasisini sermayenin küresel oluşumunun, önleyici savaş üzerine kurulu emperyal oluşumun karşısına çıkarma yetisiyle birlikte yürümelidir. Peki, ama çokluğun demokrasisi nedir? Örgütlenmiş yeni öznelliğin gücü nedir? Yeni üretici kuşaklarımızın "bilgisayarlı danışma"sı nedir?

MUTLAK DEMOKRASİ KİTASI

(2003)

Avrupa kıtasındaki ulusların en tutucu liderlerinin istediği ve Amerikalıların taviz vermeksizin desteklediği Avrupa Birliği genişlemesinin bir fiyasko olacağını bilmek için kâhin olmak gerekmiyordu. Avrupa'nın en gerici güçleri, hemen Türkiye'ye açılmayı da hızlandırmış ve Amerikalı ortakları, Nato'nun yeniden yapılandırılmasında Avrupa'nın yeni görünümünün ne olacağını önceden belirlemişti. Avrupa'nın, ancak stratejik müttefiki ABD'nin onayıyla doğabileceği, Avrupa'daki her kurumsal tartışmada yinelenip duran bir nakarattır, daha doğrusu bugüne kadar öyleydi. Ne var ki, bu nakaratın dile getirdiği kulak okşayıcı aşk niyetleri, yalnızca Avrupa açısından geçerliydi: ABD ise, 1960'lı yılların başından beri, Avrupa birliğinin her genişlemesine, Atlas Okyanusu'nun iki kıyısı arasındaki kucaklaşmanın giderek daha boğucu hale geldiğini açığa vuran bir tepkiyle karşılık verdi. Amerikalıların Ortadoğu'yu ve petrolün denetimini siyasal olarak kullanması, daima Avrupa birleşmesinin zamanlarını ve biçimlerini düzene sokan yapı olmuş; 1960'lı yıllardan bu yana, doğrudan bir şantaj aracı haline gelmiştir.

Avrupa Birliği'nin genişlemesinin bir fiyaskodan başka bir şey olamayacağını hepimiz biliyorduk. Eski Sovyet uydu-su Doğu Avrupa ülkeleri, demokratik bir toplum modeline doğru zorlu bir evrim sürecinden geçmekte olan ülkelerdir;

öncelikle de, halihazırdaki aşamada, serbest piyasacılık okyanusunda macerayı göze almış zayıf, küçük teknelerdir. Bu ülkelerin yönetici sınıfları, büyük bölümüyle, sosyalist kadronun son unsurları olup, az çok tekelleri özel mülkiyet rejimlerinin yerleşmesine çalışan iş adamları ve mafyalarla iç içe geçmişlerdir. Genişlemenin olsa olsa bir fiyasko olabileceğini, Avrupa Birliği'nin zayıf düşürülmesine yönelik siyasi projelerin hizmetindeki büyük ulusal basın kusursuz bir biçimde gizliyordu.

Bununla birlikte, yalnızca genişleme fiyaskosu üzerinde durup, dar anlamıyla Avrupa dinamiklerindeki, "Eski Avrupa"nın kurucu etkinliğine özgü çelişkili itkilerdeki içsel zaafı dikkate almamak tamamıyla yersiz olurdu. Tuhaf, gene de her zaman açık uçlu bir siyasal kriz: Tuhaf, çünkü Birlik'in kuruluşundaki sağlam ileri adımlara –Merkez Bankası'nın kurulması ve Avro'nun çıkarılması gibi büyük bir başarıya varıncaya kadar– bu kriz eşlik ediyordu. Ama aynı zamanda sürekli [açık uçlu] bir kriz, çünkü kuruluşun her ânı, giderek daha büyük ölçüde, uluslararası –dolayısıyla, olası hasımlar (önce sosyalist dünya, sonra büyük Asya rekabeti) karşısında değil; müttefikler, daha doğrusu, baş müttefik Amerika Birleşik Devletleri karşısında denge-siz– güç ilişkilerindeki çatışmaya açık görünüyordu.

Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği'ni eşiti gibi görür; elbette, askeri açıdan değil, daha çok ekonomik ve kültürel açıdan. Ama bugün askeri açı, bir zamanlar olabileceğinden çok daha önemsizdir: Atlas Okyanusu'nun iki yanı arasında askeri bir çatışma, nükleer bir çarpışma nasıl hayal edilebilir? Asıl önemli olan, daha çok, ekonomik ve kültürel çatışmadır. Avrupa Birliği'nin sinerjileri ve bunların devreye sokabileceği yeni üretici güçler, paranın gücüyle birleştiğinde, ABD'nin küresel iktidarına karşı etkili bir alternatif oluşturabilirler: Avrupalıların korumayı, daha doğrusu, Avrupa'daki çalışan sınıfların savunmayı bildikleri gelişme modeli ne kadar siyasal ve ekonomik ise, bu da o kadar siyasal ve ekonomik bir alternatiftir. Şu var ki, Amerikan gelişimiyle bu sürekli yüzleşme, liberal model ile Avrupa'daki işçi sınıflarının direnişi arasındaki bu çatışma, Birlik'in oluşumunun maddi eklemlenmeleri üzerinde her za-

man etkisini göstermiştir. Amerikan yönetiminin daima sağlam dostu olan ulusal sağcılar, artık özgürlük savunusu kılıfı ardındaki ekonomik çıkarı saklayamıyorlar. Burjuvazileri işçi sınıfı hareketleri karşısında daha bencil (İtalya, İspanya, vb.) ve gelişim kavrayışında asalak (İtalya, İspanya, vb.) olan ülkeler, aynı zamanda Avrupa modelinin tekilliğine saldırının en güçlü olduğu ülkelerdir.

Avrupa Birliği, aslında, bir gelişim modeli öngörür. Avrupa anayasasının hükümleri, bu sorunla maddi olarak yüzleşmezlik edemeyecektir. Şu var ki, Avrupa'nın ancak Amerikan liberalizminin aşırılık yanlısı dürtülerini yenilgiye uğratarak bir birlik haline gelebileceğini biliyoruz. Irak krizinin, kıta Avrupa'sının en güçlü iki ülkesini, Fransa'yla Almanya'yı, Avrupa birliğine yönelik dürtü ile Avrupa toplumunun tekilliğinin savunusu arasında yeniden bağlantı kurma sorunuyla yüzleşmeye sevk etmesi olumlu olmuştur. Avrupa, ancak bu temel üzerinde ve Almanya'yla Fransa'nın küresel düzene liberalizm karşıtı bir ekonomik gelişme modelini ve üretici güçleri geliştirmeye yönelik, serbest piyasacılık karşıtı bir kültürü yerleştirmek için verdikleri teşvikten yola çıkarak kurulabilir. Burjuvazilerin daha bencil ve direnişin daha güçlü olduğu ülkelerde (İspanya, İtalya, vb.) Amerikan kapitalizminden yana olan hükümetlerin devrilmesi söz konusudur. Bu savaş, tutarlılıkla, ittifakları olabildiğince genişleterek ve bu sürecin Avrupa'nın oluşmasına ilişkin başka her yol karşısında merkeziliğini kesinleyerek yürütülmelidir.

Ama Avrupa Birliği anayasası, dünya ekonomisi ve oluşmakta olan küresel egemenlik biçimleri içinde ne anlama gelecektir? Yoksa Avrupa, ekonominin ve dünya politikasının küresel gelişimi içinde bir süper güç rolünü mü hedeflemektedir? Yanıtımızın ancak olumsuz olabileceği açıktır. Avrupa'nın en canlı güçleri, Avrupa'nın üretici çoklukları, yalnızca dünya düzeyinde gelişen ekonomik ve siyasal bir demokrasi modeli önermek istiyorlar. Amerikan tek yanlılığı, bu niteliğiyle, bozguna uğratılmalıdır, çünkü *Ancien Régime* [Eski Rejim] emperyalizminin kokuşmuş ve tehlikeli bir yeniden üretimidir, çünkü yolsuzluğa bulaşmış ve, evet, gerçekten de yaşlı bir yönetici sınıfın şiddete dayalı

iktidarıdır. Bush yönetiminin tek yanlılığı, en eski ekonominin çıkarlarıyla, demir-çelik ve petrol sanayisinin, zırhlı araç ve ağır silah yapımcılarının güçleriyle sıkı sıkıya bağlıdır... Genç Amerika'nın *Old Europe*'tan ["Yaşlı Avrupa"] çok daha yaşlı olduğuna tanıklık eden tuhaf bir ironidir bu! Buna karşılık, Avrupa birliğine yönelik ilginin baskısı, üretimin toplum-sallaşmasının ve elektronik ortamda aktarılmasının Avrupalı çokluklara sağladığı yeni üretici güç temeli üzerinde gelişir. Sınıf mücadelesi, Avrupa'da, güç ilişkileri bütününe kuşatmaya ve özgürlük umudu oluşturmaya devam etmektedir.

Avrupa Birliği'nin, iki ülkeyle (Fransa ve Almanya) sınırlı kalsa da, ABD'nin tek yanlı emperyalizmine karşı sunmak zorunda olacağı şey, bu siyasal ve üretici piramittir. Öyleyse, Amerika'ya karşı koymaktan çok, siyasal bir kurtuluş ve umut parolası geliştirmek, emperyal *çok yanlılığı* kesin olarak emperyalist *tek yanlılığa* üstün ilan etmek, ABD'nin 19. ve 20. yüzyıl Avrupa'sından miras aldığı büyük güç bencilliğine karşı küresel bir dayanışma projesi oluşturmak söz konusudur.

Bu yönde hareket eden yegâne kişiler değiliz. Bugünkü durumda, dünyanın değişik kesimlerindeki farklı güçlerin benzeri bir hedefe doğru –çok yanlılığın kabulü– stratejik yönelimini gözlüyoruz. Latin Amerika'da özellikle solun güçlerinin kıta zemininde birlik içindeki yeniden bileşimi, ABD'nin ekonomik politikaları tekbiçimli hale getirme iradesine ve iş gücünün doların tahakkümü altında yönetimine karşı Avrupa Birliği'ninki denli etkili olmasa da, o denli güçlü bir meydan okumayı başlatıyor gibi görünüyor. Öyleyse, emperyal gelişimin içinde Bush kliğinin emperyalist tek yanlılığına karşı ve küresel yönetimin çok yanlı olarak oluşturulması perspektifi içinde ikinci bir piramit öneriliyor gibi.

Son bir gözlem. Biz de, sınıf mücadelesini unutmakla, gelişimi siyasal temsillerin karşı karşıya gelmesinin sonucu olarak temsil etmekle eleştirilebiliriz. Aslında, bu âna kadar söylediklerimiz hepsinde, bu eleştiri gerçeğe yakın gibi görünebilir. Ama öyle değil... Aslında, George W. Bush'un hükümet darbesinin bizi bu analiz düzeyine zorladığı gerçektir, tıpkı Louis Bonaparte'ın

18 Brumaire Darbesi karşısında Marx'ın başına geldiği gibi. Ama bir gerçeklik düzeyi de olan bu analiz düzeyini benimsememiz, bir tek şu nokta üzerinde ısrar etmemize yarar: Emperyalizme karşı mücadelemiz ve savaş radikaldir. Küresel aristokrasilerin de (sözelimi, Alman ve Fransız, ama belki Rus ve Çin aristokrasisinin de) bugün demokrasi uğruna mücadele eden kişilerle ittifaka girmelerinin altını çizmek, yalnızca olumlu bir taktik koşulu temsil eder. Bush kliği yeniden akla yönlendirilir yönlendirilmez, hiçbir boş hayal söz konusu olmaksızın, çoklukların mücadelesinde mutlak bir demokrasi projesi yeniden gün yüzüne çıkarılacaktır; çünkü ancak çoklukların demokrasisi, kalıcı barışı kurabilir ve savaşı tarihin dışına atabilir.

CACCIARI PARADOKSU*

(2003)

Sanırım, Cacciari'nin hemen bütün kitaplarını okumuşumdur. Konu doğrudan siyasal –Avrupa ve oluşumu– olsa da, bu da ötekiler gibi güç bir kitap. Cacciari bize pek yardım etmiyor, ama biraz çabayla kitabın içine girmeyi başarıyoruz. Şu da var: Nasıl olabilirdi ki? Güçlük, varsayımlardan kaynaklanıyor. Aslında, Cacciari *Krisis* [kriz] düşüncesini –yani, modernite kültürünü, toplumumuzu ve ruhlarımızı kuşatan çözümsüz çelişkileri– benimsediğini belirtir ve sürekli olarak, değişik biçimlerde dile getirir: Metafizik açıdan, kültür eleştirisi açısından, etik ve siyasal açıdan. Kriz düşüncesi, bütünüyle gerçekçi ve kötümser bir kavrayış olma amacını güder, çünkü çelişki her yeredir ve tedirgin edicidir; gene de, der Cacciari kendi kendine, bir kurtuluş varsayımı her zaman olanaklıdır. Ama nedir bu kurtuluş? Kararın ta kendisidir. Kurtuluşun ne olduğuna karar verilmelidir. Aslında, çözülmesi gereken bir muamma, bir Delphoi kehaneti değildir bu; daha çok, Tanrı'nın öldüğü ve bir yandan onun ölümüne yas tutarken, bir yandan da işlevini yeniden yorumladığımız bir dünyanın saptanmasıdır. Öyleyse, krizin içinde aldığımız karar, bir vaat olabilir.

* Massimo Cacciari'nin *Geofilosofia dell'Europa* (Avrupa'nın Jeofelsefesi) adlı kitabının (Adelphi: Milano, 2003) dördüncü basımına ilişkin değerlendirme yazısı.

Okuduğumuz kitapta, *Geofilosofia dell'Europa*'da, kriz ile vaat arasındaki ilişki, bir yurt umudu ve bir değerler bütünü (her şeyden önce barış) olarak belirir, ne var ki bunlar mevcut değildir. Kitapta alternatifler gözden geçirilir: savaş/barış, Doğu/Batı, kara/deniz, yasa/köksüzlük. Platon'un *Devlet*'i ve Aziz Augustinus'un *De Civitate Dei*'si (Tanrı'nın Şehri), Nicolaus Cusanus'un *De Pace Fidei*'i (İnancın Huzuru) ve Machiavelli'nin *Prens*'i, Simone Weil'in *Venise sauvée*'si (Kurtarılmış Venedik) ve kaçınılmaz olarak Schmitt ile Heidegger, tartışmanın ritmini belirleyen seslerdir. Avrupa, bir değerler yokluğuna, daha doğrusu günbatımına, değerlerin eşikte bir görünüp yok oluşuna ilişkin kardardır (Cacciari'nin, burada, Derrida'yla Deleuze'den kaynaklanan ve Agamben'e kadar uzanan postyapısalcı düşünceye ne kadar yakın olduğunu –bu yazarlardan uzaklığına dair sık sık dile getirdiği, yinelediği iradeye rağmen– fark etmek tuhaftır). Aslında, bütün bu yazarların düşüncesinin çevresinde birleştiği eşik deneyimi, farklı biçimlerde ifade edilir: Derrida'da yeni bir sayfa, ancak farklılık içinde yiten bir eylemle açılabilir, Deleuze çılgınlığı yüceltir, Agamben ise giderek daha uzak hale gelen bir öte yer arar. Buna karşılık, Cacciari yer değiştirmez, oradadır ve orada kalır: Onun gerçekçiliği, gerçek olduğu kadar, acı vericidir. Demek ki, Avrupa bir boşluğa ve aşılma bir sınıra açılan bir günbatımı, bir sınır, bir kıyıdır... öyleyse, bir hudut değildir, ne de bir göç umudu. Bir yurdun yokluğunu dile getirme, Avrupa'yı konu edinen Cacciari'de asla bir varlık yanılsaması haline gelmez. Kalma kararı ne kadar güçlü ise, felaketi yukarıdan seyretme de o kadar güçlüdür.

Burada bana ters gelen bir şey var: bütün olayın yukarıdan seyredilmesi. Cacciari düşüncesinin, sunumunun felsefi biçimiyle öylesine uyumsuz görünen gerçekçiliği, olayı yansıtmakla yetindiği için daha az gerçek hale gelir. Ama olay, bu durumda, biyopolitiktir, onu yaşadığımız için risklidir. Yukarıdan bakmakla yetinirsek, o zaman Avrupa riskini, Foucault'nun biyopolitiği yukarıdan etkilemek isteyen her tür girişimi eleştirirken kullandığı bir sözü kullanmak gerekirse, sigortalının değil, sigortacının bakış açısından üstlenmiş oluruz. Oysa, kıyıda ola-

nın gereksindiği, biyopolitik olanın içinden yaşanmış bir yaşam, keskin bir bakış açısı, bir direniş ve bir başkaldırı değil midir?

Ama Avrupa'ya geri dönelim. Onun bir günbatımı yeri olduğunu daha önce gördük. Gene de, yalnızca bundan daha fazla bir şeydir: Bugün Amerikalıların ona kötü davranmaları bir rastlantı değildir. Baudrillard'ın yaptığı gibi, savaşın bir yanılsama olduğunu söyleyerek işin içinden sıyrılmayız: Derrida, cesetleri bir yanılsama olmayan ölümlerle karşı çıkıyor Baudrillard'a. Öyleyse, *Realpolitiker* [reel politikacı] olarak Cacciari'den, yalnızca yanılsamanın dile getirilmesini değil, cesedin belirlenmesini de beklerdik. Avrupa'nın kendisi mi acaba, yoksa ufukta beliriyor gibi duran o küçücük vaat mi? Öyleyse, Cacciari'nin kitabı, yöneticilerimizin bizi içine soktuğu karışıklıktan çıkmamıza yardımcı oluyor mu? Kitabının yeni basımını gözden geçirip genişlettiği doğruysa, herhalde Cacciari öyle olduğunu düşünüyor. Gene de, onun olanları anlamamıza yardımı, tek yanlı ve kısmi gibi geliyor bana. Kitabı tekrar tekrar okuyorum ve sürekli olarak çelişik anlamlar, felce uğraticı tanımlar, etkisizleştirilmiş değerler karşısında buluyorum kendimi; bunların hakikati –öyle söyleniyor bana– kökende, başlangıçtaymış; ama o başlangıç bana bir çıkış noktası sunmuyor. *Realpolitiker* aslında bir *Old European Man* [“Yaşlı Avrupalı Adam”], Kagan'ın (Bush'un “yücelik”inin son kâhinlerinden biri) belirttiği gibi, kararı yücelttikten sonra, paradoksal olarak karar veremeyen birisi olmasın?

Elbette, Cacciari'nin günbatımının kadercilikle, döngüsel belirlenimcilikle hiçbir ilgisi yok... Gene de, yer yer insanı umutsuzluğa düşürüyor. Şu var: *Krisis*'in her durumda açık tuttuğu o umut, bir toplu göçün asla yorumlamayı başaramadığı o vaat, yalnızca her iyi niyetli insanı umutsuzluğa düşüren filolojik eklemeler ve retorik dolayimler yığınının (saydam olmayan bir örtü) değil, siyasal iktidarsızlıktan da, kitabın sonunda bile kurtulamıyor. Bütün bunlarla alay etmek kolay olurdu. Ama buna değmezdi, çünkü Cacciari burada, somut olarak umut haline gelemese de, her durumda açık olan bir gerçekçilik ve mistisizm, etkililik ve çilecilik birleşimini yorumluyor. Cacciari'nin söyleminin paradoksal niteliği, burada ve başka yerde, budur,

onun bu açıklığında ve aynı zamanda, çelişkinin ve eylem kararının saptanmasındaki bu aşırı uzaklıktadır. Avrupa’da ve Avrupa’nın dışında, günbatımı fikri acaba bugün bile, o uzaklığın içinden de olsa, bir şafak fikri olamaz mı?

Akıl yürütmeyi baştan alıp, olanaksız karar alanına girmeye çalışalım. Cacciari’nin, “İmparatorluk Üzerine Arasözler ve Üç Roma”dan (2002) başlamak üzere, modernliğin ufkunun (dolayısıyla, *Krisis*’in ve onun temsil ettiği aşılma çelişkilerinin) nasıl yitip gitmekte olduğunu algılamaya başladığı son dönem metinleri var. Modernliğin kategorileri kriz içindedir. Ama değerlendirmekte olduğum bu kitapta da, “Değerbilmez Konuk” başlıklı bir bölümde (en beğendiğim bölüm diyebilirim), modern devletin, modern Avrupa’nın yazgısı ötesinde, nereye gittiğimizi bilemesek de, bir dönüşümün koşullarının önerildiğine ilişkin eksiksiz bilinç bulunabilir. Avrupa’nın tarihi, ruhunun ele geçirdiği şeye bir tepki üretebiliyor hâlâ: Kabul edebileceğimiz tek bir mucize var, o da ölüme karşı yaşam mucizesidir ve bugün bu alternatif üzerine, Avrupa’nın bu tepkisi üzerine, yalnızca bahse ve riske girebileceğimiz değil, riske girip karar verebileceğimiz izlenimindeyiz. Cacciari’nin son yazılarında ve belki bu “değerbilmez konuk”tan önce, bu karara bel bağlayabiliriz gibi görünüyor.

Öte yandan, olsa olsa karar Bir’in ışığında görüldüğünde, *Krisis* kaçınılmaz olur: Olanaksız olan, Bir’le yaşar/beslenir ve karar, çözümsüz bir giysi ve gerilim olarak biçim kazanır. Buna karşılık, yaşamın çok yönlülüğüne zorlandığımızda ve tekilliklerin çoğulluğuyla yüzleştığımızda, karar ilerici ve olanaklıdır, Bir’den korkmaz, deyim yerindeyse, onu alaya alır. Bugün bana çokluğun özellikle Avrupa’da ele geçirebileceğimiz bir gülümsemesi varmış gibi geliyor. Bush, savaşı sürdürecektir parası olmadan savaşmak istediğinde, Amerika kendini evrensel bir katkının kırılabilirliği üzerinde duran bir güç oyununun içinde bulduğunda, Avrupa’nın jeopolitiği İmparatorluğun jeofelsefesinin içindeki bir alan haline geldiğinde, büyük bir olasılıkla, tepkinin zamanı ve yeri burasıdır. Dolayısıyla, kararımızın. Yokluğu sorgulayarak belki burada tarihi bulabiliriz; savaşı sorgulayarak belki barışı,

hoşgörüsüzlüğe karşı hoşgörüyü, şiddete karşı uyumu kestirebiliriz. Biz günbatımını kabul ettik, onda ısrar ettik, bu yüzden çökmüyoruz: Belki de, Avrupa'nın, kendisini bir gelecek değil, özgürlük olarak düşünmesinin zamanı geldi.

Buraya kadar kısmen Cacciari'yi açışladım, metnindeki kararsızlığı çözerek. Sözlerime son verirken, kanımca, artık yalnızca bir tepkiyi değil, söylemin kategorilerinin radikal bir dönüşümünü önermek gerek: Bir krizin değil, bir çağın bitişinin tepkisi olan bir dönüşüm. Büyük bir olasılıkla, evrensel olmadığı için değil, artık gerçekliği adlandırmadığı için anlaşılmasız olan bir dil konuşuyoruz. Büyük bir olasılıkla, dilimizi değiştirdiğimizde ve modernlik krizinin karşısına ondan sonra gelen dönemin –ister postmodern deyin ona, ister bilişsel edim çağı, ister daha iyisi canlı emek zamanı– projesini koyduğumuzda, yeniden birbirimizi anlamaya başlayacağız. Özellikle, bunun üzerinde karar vermekteyiz ve Avrupa'nın yeni bir jeofelsefesi bunun üzerinden anlamını bulacaktır.

YOK OLAN ARACILIK*

(2003)

Balibar'ın kitabı dört kısımdan oluşuyor. İlki, Balibar'ın Kasım 2002'de Berlin Humboldt Üniversitesi'nde, saygın "Mosse Konferansları"nın açılışında yaptığı bir konuşmanın metni. "Avrupa, Yok Olan Aracı," kitabın merkezini oluşturuyor. İkinci kısım, yazarın, Avrupa için olası bir siyaset çevresinde Bertrand Ogilvie'yle tartışmasının metni: bir "İktidar-sızlık Politikası mı?" Üçüncü kısmı, son yıllarda Amerikan İmparatorluğu ile demokratik Avrupa arasındaki karşıtlığı belirlemiş olan Amerikan ve Avrupalı bazı eserler ve kuramlar konusunda "dokuz açıklama" temsil ediyor: Güncel tartışmalara ilişkin gerçekten de son derece kapsamlı bir değerlendirmenin yalnızca uç noktalarını belirlemek için, Kagan'dan Sloterdijk'e, Huntington'dan *Europa politica. Ragioni di una necessità* (Siyasal Avrupa. Bir Zorunluluğun Gerekçeleri, Manifestolibri: Roma, 2002) yazarlarının -Galli, Cacciari, Friese, Wagner, Mezzadra, Dal Lago, vb.-dile getirdiği tezlere. Bu tartışma notları, kesinlikleriyle, insanın tutkulu bir siyasetçi olmanın yanı sıra, nasıl olağanüstü bir profesör olabileceğinin bir örneğini oluşturuyor. Dördüncü bir kısım da, Balibar'ın yerel aracılıklar ile uluslararası kurumlar

* Etienne Balibar'ın *L'Europe, l'Amerique, la guerre. Réflexion sur la médiation européenne* (Avrupa, Amerika, Savaş. Avrupa'nın Aracılığı Üzerine Düşünme) adlı kitabına (La découverte, 2003) ilişkin değerlendirme yazısı.

arasındaki olası çelişkiler konusunda John Carlos Rowe'a yazdığı bir mektuptan ve Rowe'un yanıtından oluşuyor.

Kitap, özü itibarıyla, Avrupalı entelektüelleri mevcut Amerikan hükümetinin ideolojisine ve uygulamasına tepki vermeye teşvik eden bir dizi Amerikalı demokrat entelektüelin (Ackerman, Garth ve diğerleri) talebine karşılık veriyormuş gibi ortaya çıkmış. Amerika Birleşik Devletleri'nin evrensel egemenlik iddiası: (a) Doların bütün uluslararası piyasa kurallarının dışında tutulduğu andan başlayarak, para ve finans politikasıyla ilgilidir; (b) ABD, yargılanmaksızın yargılama talebinde bulunduğu noktada, uluslararası hukukun yargı kurumları ve bunlarla bağlantılı güvencelerle ilgilidir; (c) ABD'nin, kendi silahsızlanmasını tartışmaya açmaksızın, öteki ülkeleri silahsızlandırdığı yerde, dünya ölçeğinde şiddet tekeliyle ilgilidir; (d) ABD'nin otoritesini denetlemek istediği uluslararası kurumlarla –onlar tarafından denetlenmeksizin– ilişkisiyle ilgilidir. Son olarak, ABD'nin küresel egemenlik iddiasının biçimi –elbette, kesinlikten yoksun, ama çok etkili bir biçim–, uluslararası kamuoyuna aldırmamadır: Amerikan kültür emperyalizmi, biçimlenmeksizin biçimlendirmektedir. Öyleyse, Amerikan emperyal stratejisine karşı nasıl davranmak gerekir? Balibar'a göre, öne çıkarılması gereken yüzde yüz gerçekçi bir ön kabul vardır: Avrupa'nın Amerikan girişimine siyasal olarak hiçbir tepki verme olanağı yoktur. Avrupa, kendi sorunlarını bile çözememektedir. Avrupa, Amerikan süper gücüne karşı bir karşı koyma stratejisi geliştiremez.

Öyleyse, ne yapmak gerekir? Balibar, gerçekçi ön kabul temelinde, paradoksal olarak, Avrupalı bir "anti-strateji"den, bir "iktidar-sızlık politikası"ndan yanadır. Göz alıcı retorik bir el çabukluğu söz konusu değildir burada: Balibar'ın anti-stratejisi, küresel düzenin tanımlanmasında son derece önemli bazı koşulları temel alır. Birinci açıklama, küresel düzenin biyopolitik özellikleriyle, dolayısıyla, evrensel bir egemenliğin yürütülmesindeki karmaşık koşullara göre askeri egemenliğin radikal yetersizliğiyle ilgilidir. Askeri egemenlik, kendi başına kendi yeniden üretiminin araçlarından yoksundur ve hükmettiği dünyanın biyopolitik karmaşıklığını yönetecek güçte değildir. Bu ilk

açıklama, bizi ikinci açıklamaya götürür: Dünya düzeni, ancak emperyal hiyerarşinin uzamsal ve iletişimsel boyutları üzerinden, her şeyin bağlantısını belirleyen geçişleri ve düğümleri, sınırları ve hudutları izleyerek, denetleyerek ve dönüştürerek gerçekleştirilebilir. Balibar, bu koşulları getirerek, son derece etkili bir postyapısalcı ve postmodern gerçekçiliği harekete geçirir: Althusser'in öğrencisi ve Derrida'nın dostu olması bir rastlantı değildir. Avrupa anti-stratejisi, bu uygulama koşullarından yola çıkarak doğar: Bu strateji, sınırın gücü olarak ve sınırlar arasındaki geçişi denetleme gücü olarak sunar kendini. Anti-strateji kavramı zaman zaman "distopya" olarak veya gerçekliğe ilişkin çarpıtma ve yozlaştırmalar karşısında bir akıl idealini geliştirme gücü olarak da sunulur. İmparatorluğun anti-strateji ya da distopya çerçevesinde anayasallaştırılması ya da demokratikleştirilmesi böyle olacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri'ne, bu süper gücün dayattığı küresel düzenle ilgili çarpıtmalara ve tam oluşma aşamasında İmparatorluğa soktuğu yolsuzluğa karşı, Balibar karşı-güç çerçevesinde karşı koymayı önermez; Avrupa'ya ABD karşısında kendini bir süper devlet olarak sunmasını önermez; kendini güç olarak düşünmesini bile önermez; daha çok iktidar-sızlık çerçevesinde düşünmesini önerir. İşte bu anda ve bu geçişte Avrupa'nın işlevini tanımlamak için, Jameson'ın yazınsal kullanımından ödünç alınan "yok olan aracı" terimi buradan kaynaklanır: Avrupa, dünyanın dönüştürülmesi stratejisini, kesin olarak, kimlik/özdeşlik ya da kapalı devlet ve/veya kültür belirlenimleri çerçevesinde değil; aksine, çeviri ve kültürel alışverişler, bir özgür olma tarzını anlatan yorumlar çerçevesinde geçerli kılabilir. Kimliklere/özdeşliklere (bunlar ne kadar büyük ve güçlü olurlarsa olsunlar) karşı ve kendine özgü, uygun bir "ortak nokta"nın kurulmasından (Avrupa için bu, Akdeniz'in iki kıyısı arasındaki iletişim ve birlik çerçevesinde gerçekleştirilebilir) yana değerler aracılığı ya da çevirisi: Demek ki, bu, yeni bir dünya düzenini, ideal düzenlenmesi ne olursa olsun, dönüştürdüğü anda kurabilecek, yok olduğu anda kesinleyebilecek büyük aracılıktır.

Balibar'ın söyleminin özü budur. Bu varsayımın önemi üzerinde ısrar etmek yersiz: İtalya'da, Carlo Galli ve Massimo Cacciari göç sorunlarıyla ilgili olarak benzeri tezleri savunmuş, Alessandro Dal Lago ve Sandro Mezzadra bunları tekrar gündeme getirmişti; keza Heidrun Friese ve Peter Wagner de, doğmakta olan Avrupa'nın kültürel belirlenimleri ile siyasal belirlenimleri arasındaki ilişki üzerine analizlerinde benzeri tezleri sürmüşlerdi. Bunu belirttikten sonra, şunu da belirtelim ki, Balibar'ın kitabında bile, "yok olan aracı" mecazına bazı eleştiriler getiriliyor: Bertrand Ogilvie, Balibar'ın tezinin, Avrupa modelinin toplumsal özelliklerini ve Avrupa'daki üretici emeğin yeni zihinsel doğasını apaçık bir biçimde göz ardı ettiği için, başarısızlığa uğrayacağı kuşkusunu dile getiriyor. Bu eleştiriler önemsiz değildir. Gerçekten de, Balibar'ın postyapısalcı modeli, her aracılık işlevinin etkililiği için gerekli olan öznelliği hesaba katmıyor: Aracılık, stratejik olarak yok olsa da, gene de siyasal olarak somut, aktif, belirli olmak zorunda. Şu var ki, Avrupalı çevirmen, "ortak olan"a ilişkin bir anlamdan –Avrupa toplumu, değerler ve tarihini, mücadeleler ve güvenliğini oluşturan şeyden– yola çıkarak kendini dile getirir. Bu da, Amerikan İmparatorluğu'nun küresel tasarımının neo-liberalizmiyle tam bir zıtlık oluşturur. Oysa, zihinsel emeğin biyopolitik özgürlüğü ve izdüşümü, iktidarın emperyal idaresinde her militarist ve tek iktidara dayalı iddiayı radikal olarak yadsır. Balibar söyleminin postmodern boyutları içinde de olsa, emperyal tahakkümün küresel ufku çerçevesinde de, kesinlenmesi gereken, bu özneliktir: İmparatorlukta "dışarı" yoksa, orada hareket eden öznellik, her durumda (izdüşümünün küresel yok oluşu ötesinde), kendini dile getirmesinden kaynaklanan oluşturucu bir fazlalık barındırır içinde.

Ve sonra: savaş! Balibar'ın yok olan aracısı, savaş sorunundan kaçınır. ABD'nin evrenselci iddiaları ve emperyal iktidar figürünün kendisi, artık savaş üzerinden örgütlenmektedir: Savaş, yalnızca son bir an değildir, bu egemenlik iddasının totaliter düzenlenmesidir. Balibar'ın Avrupa entelektüelleri için önerdiği çıkış, savaşı göz önünde bulundurmaktan kaçınarak, direnişin

gerekli örgütlenmesini ihmal eden ya da hiç kuşkusuz unutan bir çıkıştır. Bu Balibar'da barış sevdalısı bir yön var, tam da belki çıkışı savunmak gerektiğini ve gerçek bir demokrasinin iktidarsız kuruluşunun meleklerle özgü olamayacağını anımsatmanın gerekli olduğu anda.

KÜRESEL ÇERÇEVEDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YÖNETİMİ VE DIŞ POLİTİKASI (2003)

Kanımca, Avrupa Birliği Anayasası üzerine tartışmanın bugünkü aşamasında, dış politikanın yönetimi konusu hiçbir biçimde bir yana bırakılamaz ya da önemsiz görülemez: Gerçekten de, dış politikanın yönetimi, çok basit bir saptamadan yola çıkarak merkeziliğini kabul ettirir: Avrupa Birliği'nin bölünmesi, dış politika –Irak sorunu– çevresinde oldu, ama aynı anda irkilip kendine gelmesi de. Gerçekten de, Avrupa Birliği, belki küresel düzeyde varlığının ağırlığını hissettirme gereğini duymuyordu; gene de, tek yanlı her iddiayı etkili bir biçimde boşa çıkarmanın birleşme kutbu, kısıksı olarak kendini göstermek zorundaydı. Öyleyse, bugün Avrupa için bir dış politika yönetiminin tanımlanması, küreselliğin emperyal yönetiminin oluşma biçimi ve Avrupa öznesinin bu oluşum süreci içinde kendini nasıl konumlandığı sorununun da gündeme getirilmesi anlamını taşıyacaktır.

Bu konuları burada ele almak için, ilk olarak, *yukarıdan*, Avrupa Anayasası'nın hukuki kuruluş şemalarından yola çıkacak; sonra, ikinci bir aşamada, anayasal taktik ve harekete ilişkin, *aşağıdan* yaklaştığımız birkaç soruna –kısacası, çevresinde hemen Avrupa'yı ve onunla birlikte toplumsal ve siyasal hareketi *oluşturmanın* olanaklı olduğu sorunlara– geleceğiz.

Öyleyse, ilk olarak, yukarıdan başlayalım. Genel olarak Avrupa anayasasını ilgilendiren birçok sorun; bir de, [anayasa] kurucu çalışmada yol almak üzere önerilmiş olan bazı yapısal göstergeler var. Bu kurucu metodolojinin temel ögesi, “çok-düzeyle” düzenlemenin benimsenmesi olsa gerektir. “Çok-düzeyle” bir yapı içine yerleştirilmiş “dış politika yönetimi” ne anlama gelir? Bu, sormamız gereken ilk sorudur. İkinci olarak, şunu soracağız kendimize: “Çok-düzeyle” bir Avrupa anayasası kurma süreci, küresel düzenin siyasal, normatif oluşum süreçleriyle hangi biçimsel ve/veya yapısal benzerlikler gösterebilir? Bu anayasa, küresel düzenin “tek yanlı” kuruluşuyla bağdaşacak mıdır, yoksa yalnızca “çok yanlı” bir oluşumla mı bağdaşabilir?

Burada, çözümler sunmak iddiasıyla değil, yalnızca varsayımlar oluşturmak amacıyla, bu konular çevresinde ilerlemeye çalışacağım.

1. Avrupa Birliği: Çoğul Düzeyler ve Emperyal Çok Yanlılık

BM’nin kuruluşunun temelini oluşturan hukuki kuram, kuruluşundan bugüne, hiç kuşku yok ki çok yanlı olmuştur; bir başka deyişle, ulus devletlerin katılımının evrenselliğini öne çıkarmıştır, her ne kadar bu çok yanlı evrenselcilik, Güvenlik Konseyi’nin faaliyeti üzerinde odaklanan karar teknikleriyle çok zayıflatılmış olsa da. Bununla birlikte, San Francisco Konferansı’nın kuruluş projesi, Aydınlanmacı ve çok yanlıdır. Şu var ki, pazarların bütünleşmesi giderek küresel bir nitelik kazanınca, dolayısıyla, egemen bir düzenleme gücü gereği belirince, BM’nin çok yanlılık şeması birçok eleştiriye uğramış ve çatışmalara yol açmış ya da yalnızca giderek sıklaşan güç, kimi zaman aşılmaz engellerle karşı karşıya kalmıştır. Çok yanlılık kuramının, temel olarak Avrupalı bir yapısı olduğunu yinelemekte yarar var: Gerçekten de, BM, ulus devletlerin klasik uluslararası hukukunun –Vestfalya’ya özgü ve modern– son yetkinleştirilmesi (ve içsel güvencesi) olarak doğar.

Avrupa anayasasının düzenlenmesine gelince, gene hem ulus devleti meşruluk kaynağı olarak gören modern ideolojinin, hem sözleşmeye dayalı uluslararası hukukun etkisinin kalıcı varlığı,

oldukça güçlü bir biçimde kendini gösterir. Aslında, Avrupa'nın kuruluşundaki gerçek ilerlemeler, modern hükümdarların mutlaklığı zayıflayıp, bu mutlaklık "çok-düzeyle" anayasal düzenleme biçimlerine dönüştüğünde gerçekleşmiştir. Kestirmeden söylemek gerekirse: Ulus devletlerin egemen bağımsızlığı, burada, motor gücü "bağımlılık" olan "çok-düzeyle" bir süreç içinde, uluslarüstü birliğe doğru zayıflatılıp aracı konumuna indirgenir. Bu işlem bir ölçüde başarılıdır, ama yalnızca, deyim yerindeyse, Birlik'in nihai hukuki yapısına giriş niteliğindeki bir zeminde. Sözelimi, şurası açıktır: "Çok-düzeyle" anayasa bir biçimde uç noktaya götürülmezse, dolayısıyla dönüştürülmezse; içsel, ama diyalektik olmayan bir *Aufhebung*'a uğramazsa, ortak bir Birlik dış politikası düzenlemesi oluşturulamayacaktır.

Öte yandan, BM'nin yorumladığı biçimiyle küresel çok yanlılık anlayışına gelince, bu anlayışın ne noktada krize geçeceğinin şimdiden iyice sınındığı açıktır. Irak olayı çevresinde olanlar, ABD'nin tek yanlı iradesinin hiçbir biçimde BM'nin çok yanlılık anlayışına uymak niyetinde olmadığını gösteriyor. (Bush yönetimi iktidara geldiğinden beri, BM çok yanlılığına karşı alınan kararlar ve bu amaçla devreye sokulan düzenlemeler çoğaldı – Kyoto Anlaşması'na imza atmamaktan Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne katılmayı reddetmeye kadar. Bazı yorumcular, aslında, ABD dış politikasının ilk biçimlenmesinden beri "istisnai" bir çizgi izlediği görüşünü öne sürmüşlerdir; dolayısıyla, bu yorumculara göre, Birleşmiş Milletler Örgütü'ne katılımın kendisi, Amerikan politikasının gelişiminde bir istisna olarak görülmelidir.)

Ama şimdi Avrupa'nın sorunlarına dönelim. Küresel çok yanlılık anlayışı krizdeyse, Avrupa'nın "çok-düzeyle" modellerinin de ciddi uygulama güçlükleri içinde olduğu apaçık ortadadır, çünkü bu modellerin içinde ulusal egemenlik hayaleti güçlü bir biçimde varlığını sürdürmektedir. Öyleyse, gerek küresel anayasa, gerek Avrupa anayasasıyla ilgili olarak, sık sık, bize ulusal egemenlik modelleriyle sıkı ve güçlü bir *içsel benzerlik* içinde hareket etmemizi, kurumlar ve politikalar oluşturmamızı önermeleri bir rastlantı değildir. Deyim yerindeyse, aynı anda, hem ulus

devlet özlemi, hem küresel ya da kıtasal bir süper devlet tasarımı var; insanlar farklı bir şey hayal edemiyorlar. Gerçekten kurucu bir zemine nasıl ulaşılacağı bilinmiyor.

Bu durumda, Avrupa Birliği'nin dış politikasının yönetimi her zaman güç olacaktır, olanaksız değilse. Bir dış politika belirlenirse, bu, yenilik geliştirecek güçte olmak yerine; zaman zaman, halen egemen durumdaki ulus devletin politikasına bağımlı, çeşitli etkilerle iğreti hale getirilmiş, daha doğarken iktidarsız kılınmış bir dış politika olarak kendini gösterecektir.

2. Egemen Tek Yanlılık

Bush yönetiminin güncel politikasının, küresel düzen ölçeğinde, tek yanlı egemen bir iradenin dışavurumunu amaçlayan politikalar dile getirdiği açıktır. Özel olarak, Irak savaşı konusundaki kararda, başka bir yerde savunduğum gibi, Bush yönetiminin küresel düzeyde gerçekleştirdiği gerçek bir "hükümet darbesi" söz konusu olmuştur. Emperyal oluşum süreçlerini, Amerikan ulus devletinin emperyalist iradesine uygun hale getirme girişimi söz konusudur. Bush yönetimi, BM'nin çok yanlılık anlayışına karşı, Bizans'a özgü bir egemenlik ilişkisi, bir başka deyişle, simgesel ve bürokratik bir tahakküm ilişkisi oluşturmak; dünya düzeyinde keskin bölünmelere ve yeni hiyerarşilere yol açmak amacıyla sürekli olarak devreye soktuğu diplomatik ve askeri bir yapıyı dayatmaktadır. George W. Bush'un, emperyalist bir perspektif içinde, modern egemenliğin siyasal koşullarını güncel şeyler gibi teşvik etmesi –bunları, kuramsal temelleri ne olursa olsun, bütünüyle yeniden önermek suretiyle– paradoksal bir noktadır. (Yalnızca günümüzde özellikle etkin olan geleneklerden söz etmek gerekirse, neo-liberal ya da neo-muhafazakâr ya da Schmittçi-organik kuruluşun, Hristiyan-otoriter ya da İslamcı-şeriatçı meşrulaştırmanın oldukça farklı yoğunlukları ve yaygınlıkları olduğu açıktır; bununla birlikte, etkileri, aynı ölçüde totaliter ve tek yanlıdır.)

Ne var ki, tek yanlılık anlayışının zorluğu, iktidar paradigmasının kendisinin, modernden postmoderne, Fordist üretimden Postfordist üretime geçiş ve ulusal gelişme koşullarının ta-

mamlanıp aşılması sürecinde, bütünüyle dönüşmüş olmasından kaynaklanır. Biyo-iktidar, biyopolitik bir bağlamla karşı karşıyadır; gücün kullanımı, yalnızca kendi kuruluş koşullarıyla ilişkili olarak değil, halkların ve ulusların küresel birlikte yaşamına özgü biyopolitik belirlenimlerle ilişkili olarak meşruluk kazanır. Meşruluk bağlamının köklü olarak değiştiği anlaşılmazsa, yeni (zorunlu olarak küresel) bir düzen kurulamayacaktır. Sözcüğümü, ekonomi politik eleştirisi çerçevesinde bakıldığında, savaşın –savaş, egemen meşruluğun yeni, saltık temeli olarak anlaşılsa da– maliyeti, henüz savaşın uzun vadede etkili olmasını sağlayabilecek finansman biçimleri ya da vergilendirme yöntemleriyle ilişki içine sokulmamıştır: Anayasal demokrasinin değişik biçimlerinin gelişimini ve çoğalmasını sağlayan şeyin, bu sorunla yüzleşme ve onu tartışma olduğunu anımsatalım. Üstelik, nükleer patlamalar, salgın hastalıklar ya da kimyasal zehirlenmeler, zorlayıcı egemenlik kapasitesini azaltıp dizginlemektedir – onun geniş ölçüde küresel onaya gereksinmesi olduğunu açığa çıkararak. Kısacası, küresel iktidar, yolunun üzerinde olası küresel bir kamuoyunun irili ufaklı tuzaklarını –her durumda, giderek daha kapsayıcı bir kültürel, toplumsal, ekonomik, iletişimsel, biyopolitik bütünleşmeden kaynaklanan tuzakları– keşfetmektedir. Dolayısıyla, biyopolitik durumda, tek yanlı bir biyo-iktidarın, çok korkunç felaketler ya da siyasal düzende olağanüstü karışıklıklar üretmek dışında, pek de kendini gerçekleştirme olanakları yoktur.

Bu belirlenimler üzerinde ısrar ederken, kaçak güreşmek, Amerikan iktidarının dünya çapında sergilediği şeytani görünümü açığa vurup duyurmanın zevkini çıkarmak gibi bir amaç gütmüyoruz: Aksine, amacımız, tek yanlılık anlayışının güçlüklerini –olanaksızlığını değilse eğer– göstermek; dolayısıyla, Avrupa Birliği için bir dış politika yönetimi oluştururken daha baştan her türlü tek yanlı belirlenimi, Birlik'i oluşturan ulus devletlerin dış politikasıyla koşutluk kurmaya (dış politikanın oluşumunda) yönelik her ayartıyı dışlamak gerektiğinin altını çizmektir. Bununla birlikte, şu da var ki, “çok-düzeyli” kavrayışı (özellikle, olası bir çok yanlılığın yanına koyuluyorsa), çok

güçlü sınırlar getirir: Özellikle, “çok-düzeyle” bir sistem aracılığıyla oluşturulması gereken, ama halihazırdaki koşullarda ancak tek yanlı bir güç olarak etkili olabilen bir dış politika yönetiminin etkililiği sorunu nasıl çözülmelidir?

3. Çok Yanlılığı Açık Zihinle Düşünmek

Çok yönlü olduğu kadar etkili de olan kozmopolit bir dış politika perspektifini dile getirebilecek –yalnızca bağımlılık gibi güçsüz bir çözüm aracılığıyla değil, yalnızca “çok-düzeyle” biçimcilikler aracılığıyla değil– bir özneler çoğulluğu nasıl hayal edilebilir? Şimdiye kadar ön gereklilik olarak sözünü ettiğimiz koşulları kabul edersek, Avrupa Birliği’nin dış politika yönetim düzeni nasıl belirlenebilecektir?

Bu sorunu konumlandırmanın temel koşulu, bize siyasal karar ânını kökensel bir iktidar tözünün (bu töz nasıl örgütlense örgütlensin: ister tekil, ister çoğul ama birleşik) yayılması olarak değil, demokratik taban ya da yurttaşlar ile hükümet arasında, çokluk ile onun siyasal dışavurumu arasında bir dinamiğin ürünü olarak değerlendirme olanağını verecek bir bakış açısı değişiminde yatar. Egemenlik bir doğa değildir, bir öz değildir, Bizans’a özgü bir öz hiç değildir; yönetim ile çokluklar arasında bir ilişkidir.

Avrupa Birliği dış politikası yönetiminin yapısı, ancak bu yönetim kendini toplumsal hareketlerin sonucu olarak, Avrupa kıtasındaki kamuoyuyla sürekli iletişim olarak, çokluklar arasındaki buluşma olarak sunduğunda, belirginlik kazanmaya başlayabilir.

Bize bu süreci kurma olanağını verecek bir kuramsal çerçeve belirlemek istiyorsak, şunu kabul ederek işe başlamak zorundayız: İki çokluk birbiriyle karşılaştığında, tamamlanmış özneler birbiriyle karşılaşmaz, her çokluğu oluşturan tekillikler (bireyler ya da gruplar) karşı karşıya gelir. Bu varsayımı açıklığa kavuşturmak için, Avrupa Birliği’nde anayasal düzeyde meşruluk kazandırılacak olası her kararın (özellikle de, dış politika yönetiminin aldığı her kararın) hiçbir durumda hükümdarlara özgü, mutlak güce dayalı, ezici üniter etki gücü olan bir karar

şeklinde nitelendirilemeyeceğini belirtelim: Bunun yerine, her kararın (dış politika kararlarının da), çoklukların siyasal öznelliklerini oluşturan görüşlerin, gereksinmelerin ve arzuların karşılaşmasına ve çoğalmasına izin verecek prosedürler aracılığıyla formüle edilmesi gerekecektir. Böyle demokratik bir karar süreci şeklinin acil durumlara ve genel olarak dış politikayla ilgili olağanüstü durumlara karşılık veremeyeceği itirazına, şu karşılık verilebilir: Son/nihai güç edimi (aynı zamanda, yeni emperyal topluluğun ilk kurucu edimi), *dış politikadaki karar prosedürlerini, içerideki anayasal yapıya dönüştürülebilmeleri için, evrensel olarak tekbiçimleştirme* olmalıdır. Gerçekten de, emperyal anayasanın adım adım oluşmasında ve küresel pazarların anayasal bir yapıya bağlanmasında, artık “dış politika” ne anlama gelecektir? (Halihazırdaki barış kampanyası sürecinde olanlar, daha önceki barış yanlısı deneyimlere göre herhalde çok önemliydi, çünkü kamuoyunda ve onun militan dışavurumlarında, artık barış sorununun bu dönüşümünü okumamız mümkün oldu).

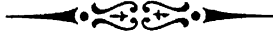
Söylediklerim, salt metodolojiktir, doğru olamayacak kadar soyuttur, hukuki kategorilerin oluşturulması açısından haki-katen sinir bozucudur. Gene de, soyut sunum yoluyla, Avrupa Birliği dış politika yönetiminin en az iki temel noktasını belirleyebiliriz.

A. Dış politika yönetimi, küresel düzeyde çoklukların bu-luşmasına kendini açmak zorundadır. Avrupa Birliği bir ada, imparatorluk içinde bir imparatorluk (*imperium in imperio*) de-ğil, küreselliğin oluşturucu bir ögesidir. Öyleyse, Avrupa Bir-liği’nin dış politikası, çoklukların iletişimsel ve işbirliğine dayalı kesişme noktalarından geçmeli ve onları yorumlamalıdır; başka bir deyişle, kozmopolit ve evrensel bir ruhla hareket etmelidir. Avrupa Birliği’nin merkezi güçlerinin Irak krizindeki davranış-ları, ne kadar beklenmedik olsa da, bu açıdan örnek davranışlar olmuştur.

B. Avrupa Birliği’nin dış politikasının oluşumu, temel bir sorun konusunda etki gücünü göstermesi gereken bir işlemdir: Ulusal egemenliğin çözülüşü (Avrupa anayasası sürecinde bizi ilgilendirdiği kadarıyla) ve küresel ve/veya kıtasal düzeyde

kendini dayatmak isteyen her yeni tek yanlı iktidar ya da her süper devlet karşısında ulusal egemenlik kavramının kendisinin ortadan kalkışı.

Ulusal egemenliğin parçalanıp dağılması, sonunda yok olması, küreselleşme içindeki demokratik herhangi bir projenin temelini oluşturur. Avrupa Birliği'nin dış politikası, bu düzeyde koyulursa/varsayılırsa, belki de çoklukların bir *demiurgos*'u kabul etmelerini sağlayacaktır.

Irak savaşı sonrasında tartışmayı yeniden ele alırken, yeni açıklamalar getirmemiz ve Avrupa Birliği'nin dış politikası için birkaç yeni perspektif noktası belirlememiz gerekiyor.

Şu var ki, küresel gündemde, ABD'nin askeri, finansal ve ticari politikaları ile Avrupa'nın aynı zeminlerdeki perspektifleri arasında, kısa dönemli olmayan, rastlantısal ya da yüzeysel olmayan bir çatışma ya da her durumda önemli bir sürtüşme meydana geldi. Bunun üzerine düşünürsek, yani Amerikan hükümet darbesine karşı Avrupa Birliği'nin merkezi hükümetlerinin direnişini (büyük bir olasılıkla, çokuluslu kapitalizmin seçkinleriyle, yani başka bir yerde "emperyal aristokrasi" adını verdiğimiz küresel düzenin aktörleriyle uyum içinde) benimsersek; bunun bir sonucu olarak, Birlik dış politikasının hangi özgün perspektifleri kabul edebileceğini araştırabiliriz. Özellikle, bu yeni perspektifleri Birlik'in dış politikasının yerine getirmek zorunda olduğu değişik işlevlerle (*bir*: üye devletler arasındaki ilişkiler; *iki*: gerçek anlamıyla dış politikalar) ilişkili olarak gözden geçirebiliriz.

Öyleyse, alışılmış yapıya uyarak, iki düşünme ve öneri planı kabul edelim: Üye devletler arasındaki ilişkilerle ilgili olan birincisine *a*; tam anlamıyla dış politikayla ilgili olan ikincisine ise *b* adını verelim. Bu iki bakış açısından birkaç sorunu ele alacağız.

Birlik'in Anayasa'sıyla ilgili bir ilk sorun:

a-1. Birliğin Genişlemesi Konusunda.

Baştan beri, Birlik'in genişlemesi olanağının bir tuzak oldu-

ğu, yani Avrupa anayasası sürecine, tam Avrupa kesin bir nitelik sıçrayışını gerçekleştirdiği anda, çözümsüz dengesizlik unsurları sokmak için girişilmiş bir hile ya da oyun olduğu büyük bir güçle dile getirildi. Avrupa Birliği sorumluları bu itiraza, başka alternatifin bulunmadığı, eski sosyalist devletler bütününe Birlik'in dışında tutmanın mümkün olmadığı ve her durumda bu güçlüğün bir kaynağa/kazanıma dönüşebileceği karşılığını verdiler. Ne var ki, tam zamanında çıkagelen Irak savaşı, sorunun gerçek çehresini açığa çıkardı: Avrupa Birliği, genişleme konusunda, aday ülkelere özgü bir siyasal durumla yüzleşmek zorundaydı: Bu ülkelerdeki siyasal durum elbette çeşitlilik gösteriyordu, ama genellikle iğreti idi, etkin bir özerklikten yoksundu ve askeri güvenlik açısından temel olarak ABD'nin şantajı altındaydı. Bu ülkelerde, eski Stalinci bürokrasi seve seve Amerika'nın uydusu olmayı kabulleniyor; demek ki, Amerikalılar istemezse, Avrupa'ya bağlanmaktan –ve bu bağlanma yoluyla, Uluslararası Ceza Mahkemesi antlaşmasına ya da Avrupa havacılık projelerine katılmaktan– söz etmiyordu... İki Almanya'nın birleşmesiyle farklılık bundan daha güçlü olamazdı! Öte yandan, Amerikan yönetiminin “eski” Avrupa ile “yeni” Avrupa arasındaki anlaşmazlığı artırma girişimi durmak bilmedi. Umarız, bu konuda, Avrupa'nın dış politika perspektifi, *genişlemeyi yeni ülkelerin temel ilkelere –bağımsızlık ve/veya Avrupa'nın dünya pazarına ve onun yönetim yapılarına özerk katılımı– uyması koşuluna bağlamak ve bağımlı kılmak* amacıyla düzenlenir.

b-1. Nato Konusunda.

Bu konuda da büyük bir sorun var: Avrupa Birliği, Nato yapısının öngördüğü gibi hayal edilemez. Buna karşılık, bu, İngiltere'nin Atlantik bağına başka her değer üzerinde tutma yönündeki yeni ısrarının yanı sıra, Doğu Avrupa ülkelerinin birliğe katılmasını belirleyen eğilim olmuştur. Gerçekten de, Avrupa Birliği-Nato ilişkisi, her açıdan krizdedir. Batı'yı iki kutuplu bir karşıtlık ilişkisi içinde bütünleştirecek ortak düşman olarak Sovyetler Birliği yoktur artık. Öte yandan, Amerikan yönetiminin kendisi, hegemonya iddiasını zayıflatabilecek anlaşmalara karşı

belli bir tahammülsüzlük göstermiş; dolayısıyla, rastlantısal ve geçici olarak belirlenmiş “gönüllü koalisyonlar” kuramını geliştirmiştir. Ayrıca, Avrupa’nın bilimsel yenilik ve girişimciliğinin gelişmesine bağlı gereklilikler ile bağlantılandırılması gereken ekonomik, teknolojik ve bilimsel zorunluluklar vardır; bunları, tek yanlı olarak ABD’yle ilişki belirleyemez, aksine küresel pazarın öteki aktörleri söz konusu zorunlulukları farklı biçimlerde ve çoğu zaman rakiplik ilişkisi içinde yüceltmektedir. Öyleyse, *Avrupa Birliği’nin gelişiminin, Nato örgütlenmesi ve stratejilerinin izdüşümü çerçevesinde gerçekleşmemesi mutlak olarak gereklidir.*

Hemen kendini gösteren ikinci bir sorun, Birlik’in egemen kuruluşa/anayasa sisteminin maddi yönüyle ilgilidir.

a-2. Toplumsal Değerler Konusunda.

Kuşku yoktur ki, Avrupa’nın merkezi ülkelerinde demokratik meşruluk, *anayasa açısından maddi önemi* olan bir dayanışma değerleri sistemi çevresinde az çok genel nitelikli bir konsensüse dayanır. Birçok yazarın açıklığa kavuşturduğu ve güncel kurucu tartışmanın gösterdiği gibi, Avrupa doğuşu ve bütünlüklü siyasal varlığıyla, Amerika İmparatorluğu’nun küresel tasarımının radikal yeni serbest piyasacılığına karşı durarak dayanışma değerlerine ortak anlam yükleyen bir toplumdur. Ayrıca, Avrupa’daki üretime yönelik ve biyopolitik işbirliği, toplumun idaresinde tek iktidara dayalı her iddiaya (küresel düzenin tek yanlı idaresine yönelik her tür militarist iddiaya daha da çok) karşı koyan nitelikleri ve değerleri ifade eder. Bu koşul, Avrupa Anayasası’na götüren süreçte, halen yürürlüğe sokulan ihlaller ne olursa olsun, belirgin kılınmalıdır. *Bu, toplumsal mücadelesinin temel olarak üstün geldiği bir alandır.*

b-2. Avrupa Parası Konusunda.

Avro’yla, Avrupa Birliği’nin değerler sistemleri kurma, aktarma, iletme olanağı vardır. Para her zaman değer düzenlerini temsil etme ve oluşturma kapasitesine sahipse, Fordizm sonrası toplumda (yani maddi olmayan emeğin hegemonyasının kendi-

ni kesin olarak kabul ettirdiği yerde) para etmeni yalnızca iktidar sistemlerini değil, aynı zamanda işbirliği gücü düzenlemelerini açığa vurur. “Washington konsensüsü”yle, yani ABD’nin para yönetimi çıkarlarına uygun bir neo-liberal değerler sistemi üzerine odaklanmış kapitalist kararları dolaştıran para politikalarıyla kopuş, Avro’nun özerk değerinin koşulu olarak belirir. Bu koşul, yalnızca Avrupa’yı değil, küresel düzeyde başka bölgesel sistemleri de (Latin Amerika’da Brezilya çevresinde oluşmakta olan sistemden başlamak üzere) ilgilendirir ya da çok kısa bir süre sonra ilgilendirecektir.

Avrupa dış politikasının başka konular çevresinde ve başka alanlarda maddi beklentilerini ayrıntılı olarak irdelemeyi sürdürebiliriz; ne var ki, şimdi, bu politikaların toplumsal hareketlere nasıl eklenilebileceğine ya da eklenmek zorunda olduğuna değinmeyi yeğliyoruz. Sorunu bu çerçevede koymak, yalnızca hareketlerin oluşturucu etkisi üzerinde ısrar etmek anlamına gelmez, yalnızca *emperyalizm karşıtı ve liberalizm karşıtı kısıklı niteliğiyle* Avrupa’dan yola çıkarak gerçek bir kozmopolit demokrasiyi kurmayı hayal etmek anlamına gelmez; toplumsal hareketlerin, gündelik eylemleri içinde, gerek yerel, gerek küresel düzeyde, “*strateji-taktik*” ilişkisi’ni nasıl geliştirebileceklerini anlamak da söz konusudur.

Bir ilk değerlendirme. Bu anda, ABD’nin tek yanlı girişimi karşısında, iki temel güçlük belirmiştir. Birincisi, hiç kuşkusuz, kapitalist gelişmede, güç ilişkilerinin yatay düzeyinde, merkezi ülkeler arasındaki kopuştur. Bu kopuşun çokuluslu aristokratik seçkinlerin krizini temsil ettiğine kuşku yoktur: Bu seçkinler, ABD hükümetinin dile getirdiği askeri boyutu, elbette ürkütücü, ama dünya düzeninin kurulmasında yetersiz; sistemin ekonomik üretim ve yeniden üretiminin biyopolitik ölçülerine ve yapılarına göre oransız; denetimsiz ve denetlenemeyen tepkilerle yol açabildiği için tehlikeli görmektedirler. Askeri asimetri, daha çok simetriklerin utku kazandığı biyopolitik zeminde karşılık bulamamaktadır. Küresel hareketin kendisine sorması gereken ilk soru şudur: Amerika’nın tek yanlılık anlayışına karşı

aristokratik güçler ile çokluk güçleri arasında taktik ittifak olanaklarını düşünmek yararlı mıdır? Biyopolitik bağlamda ittifaklar kurmak üretken midir ya da öyle olacak mıdır?

İkinci bir değerlendirme. Bu, devletler sisteminin ve küresel politikaların “bölgesel” ya da “kıtasal” biçimlere bürünme eğilimidir (giderek daha belirgin hale gelen bir eğilim). Sözgelimi, Avrupa ekonomik birliği sürecinin ve Birlik’in anayasasının, Latin Amerika, Güneydoğu Asya ve özellikle Çin gibi bölgesel olarak birleşmiş ve son derece önemli durumlar üzerinde güçlü izdüşümleri vardır. Bu bölgesel gerçeklerden yola çıkarak şimdiden açılmış bir tanınma savaşı söz konusudur. Hareketin kendine sorması gereken soru şudur: Demokratik, küresel ve kozmopolit olması istenen stratejik bir projeye karşılık gelecek şekilde, bölgesel gruplaşmalarda yeni serbest piyasacılığa karşı direniş ve mücadelenin taktik ittifak koşullarını bulmak nasıl mümkündür?

Öyleyse, Avrupa tartışmasına dönmek gerekirse, aşağıdaki iki noktayı belirleyebiliriz; küresel siyasal olaylar ile toplumsal karşıtlık hareketleri arasındaki ilişkinin “stratejik-taktik” alternatiflerini c ile göstereceğiz. Öyleyse, Avrupa’yla ilgili olarak:

c-1. “Ulusal egemenlikçiler” ile “birlikçiler” arasında halen sürmekte olan tartışma, onları bölen ihtilaf, davranışlarının özelliklerini belirleyen kurumsal ve bürokratik çatışma; öyle görünüyor ki, aristokratik unsurlar ile Amerikan ve neo-liberalist tek yanlılık anlayışına direnen çokluk aktörleri arasında tartışmayı başlatacak ve ittifaklara olanak sağlayacak güçte değildir, hatta iki yanın da güçlerini etkisizleştirmektedir. Bu yönde hareket etmeye olarak sağlayacak bir taktiğin tanımı alanında, *Avrupa demokratik federalizmi*’ni yeniden gündeme getirmek gereklidir: Bu ancak açık bir tartışma, işbirliği, mücadele ve hepsinden önemlisi toplumsal tabakaların yeniden bileşimi alanı olarak var olabilir, gerek egemenlikçilerin istedikleri özcü iktidar projesini (ulusal süper devlet olarak Avrupa), gerek birlikçilerin işlevsel ve bürokratik Avrupa Birliği kavrayışını reddederek. Hareketlere uygun tek bir taktik vardır: Ortak olanın kurulması stratejisinde

duraklar ve/veya ilerlemeler, karşı düşünceler ve/veya buluşlar taktiği. *Avrupa'nın kuruluşu/anayasası, taşınması gereken değerlerden ayrı tutulamaz.* Demokratik bir yapı, ancak federalist çerçevede kurulabilir, pekiştirilebilir (ya da fiilen korunabilir).

c-2. Avrupa, küresel neo-liberal darbecilere karşı ideolojik ve siyasal direniş işlevini görebilir mi? Demokratik önerilerin ve küresel dayanışmanın filiz verdiği bir tür başkaldırının hareket ettiği nokta olabilir mi? Yüzyıllardır kapitalizmin ve Avrupa ulus devletlerinin yürüttüğü modernitenin dışa yayılmasını eleştirerek, şimdi özgürlüğün ve dayanışmanın dışa yayılması sorununu gündeme getiren Avrupacı, postmodern stratejik bir çizgi olanaklı mı? Hareketler, siyasal Avrupa'nın kuruluşunu demokratik küresel düzenin kurucu stratejisinde taktik bir geçiş olarak gören demokratik ve federalist bir seçimi bu bilgi çevresinde yapmak zorundadırlar.

Ek

MOUNIER’NİN AVRUPA

İNANÇ BİLDİRGESİ

(1955)

“Biz ve hiç kuşkusuz Avrupa’nın büyük bir bölümü, sosyalist bir Avrupa istiyoruz. Ama sosyalizmle ve onun sert ve zorunlu disiplinleriyle, demokratik ruhun en iyi mirasını bütünleştirmek istiyoruz.”

Emmanuel Mounier’nin bu sözleri, onun Avrupa düşüncesinin bir sentezi gibidir: Bu sözlerde, Avrupa ideolojisine ilişkin salt biçimsel bir sorunsalın örtük reddi; bu ideali tarihsel olarak çözümleme, dolayısıyla onu bir biçimde uluslararası bloklar politikası düzlemine yerleştirme; onu, sosyalizm ve liberal demokrasiye özgü üretken diyalektik aracılığıyla, insanlığın tarihsel gelişiminin büyük krizi ışığında görme gereksinmesi vardır. Böylece, Mounier’nin bütün siyasal çabasını ayakta tutan düşünce, yani bizi komünizm-kapitalizm ikileminden kurtaracak gerçek bir siyasal “üçüncü güç” bulma zorunluluğu, deyim yerindeyse doğal olarak Avrupalı zemin üzerinde bir gelişim çizgisi bulur.

Bu konum, Mounier’nin siyasal düşüncesinde belirleyicidir.

Bununla birlikte, Mounier’nin *Esprit*’de, Avrupa’ya ilişkin sorunlar belirdikçe, yayımladığı yazılarda bu konumun doğuşunun izi sürülebilir. Bu açıdan, özellikle, İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesinden önce yazılmış yazılar önemlidir: Mounier, bu savaşa hazırlık ikliminde, Fransa’nın yaşamakta olduğu

“*bulanjist*” kriz içinde, Versailles statükosunu korumak için faşist rejimlerle de uzlaşmalara hazır olan tutucu akımlar karşısında, “bir Avrupa kamu esenliği ve faşizmlere yapıcı direniş politikasıyla birlikte radikal bir yeniden doğuş girişimi” öneriyordu. Mounier, Nazi yayılması, Avrupa demokrasilerinin tutucu biçimlere doğru sürekli gerilemesi karşısında, ulusal şemaların aşıldığını, hegemonyalar politikasının kesin olarak sona ermesi gerektiğini düşünüyor; bu da onu daha derin bir gerçekliği düşünmeye, Avrupa’nın varlığının işlevine götürüyordu. “Artık Berlin hegemonyasına karşı savunmamız gereken, yalnızca Fransa, bazı varsayımlara göre Orsay Rıhtımı değil, Avrupa’nın federal gerçekliğidir” (“Hegemonyalara Karşı Avrupa,” Kasım 1938).

Savaş sona erdikten, Direniş’in soylu yanlısamları aşıldıktan sonra, Avrupa sorunu yeniden gündeme getiriliyordu, ama yeni siyasal durumun ışığında eskisinden bambaşka bir biçimde. Ve bu noktada, Mounier düşüncesi, federal bir Avrupa’nın salt biçimsel ve avangardist ideallerine karşı olduğunu açıkça ortaya koyar: “Bazıları şöyle diyorlar bugün: ‘Her şeyden önce Avrupa, hangisi olduğu önemli değil’. Tam tersine, biz şöyle diyeceğiz: Şu şu tür insan ilişkileri ve kamusal örgütlenme, hangi çerçevede olduğu da önemli, yeter ki yaşam onun sürdürülebilir olduğunu gösterebilir” (“Birkaç Avrupalı Arkadaşa Mektup,” *Aussprache* içinde, Şubat 1950). Böyle bir plan, her ne kadar özel olarak Fransa’yı ilgilendirse de, herhangi bir siyasal oluşumdan önce bir kültür devrimini imliyor; ama bu devrim açısından ve daha somut olarak “Fransız ulusal bilincinin yeniden canlandırılması gerekliliği”ni gösteriyordu. Gerçekten de, “Fransa, Avrupa’nın köşe taşı değil”se de, “onun ana dayanaklarından biri olmaya devam etmektedir.” Benzeri bir söylem, bütün Avrupa kültürlerine aktarılabilir. Ulusal bir bilinci yeniden canlandırma demek, kendine özgü bir sorunsal konum, gerçek gelişme perspektiflerini değerlendirme, tarihsel olarak belirlenmiş çözümler sistemi demektir.

Ancak bu yolla, devletler, kendi kültürleri düzleminde, kendi Avrupa misyonlarına, enerjileri harekete geçirebilecek, körü

körüne milliyetçi, totaliter ya da muhafazakâr inanışlardan daha derin uygarlık güçlerini geliştirme eğilimine kavuşacaklardır.

Mounier'nin düşüncesine göre, Atlantik Paktı'na karşı eleştirel konum da ("Atlantik Paktı," Mayıs 1949), sahici birlikte yaşam koşullarının yeniden keşfedilmesi için eski savunma şemalarının, hegemonyacı politikanın, "güçlülerin barışseverliği"nin aşılması gerekliliğini dile getiriyordu. Atlantik Paktı, Avrupa'yı bir bloğa bağlayacak, onun yeni bir uygarlık biçimine doğru barışçı evrimini engelleyecekti. Son olarak, toplumsal deneyim ve ideolojilere aracılık etme gibi doğal bir işlevi Avrupa'nın elinden alacaktı.

Avrupa'nın aracılık işlevi fikrine Mounier'de daha sonra da rastlarız. Avrupa, eğer doğacaksa, değişik toplumsal deneyimlerin sınıandığı zemin olmak zorunda kalacaktır. Siyasetin bütün alanları kuşattığı, diplomatik üslupla dile getirilmiş formülleri reddeden Mounier'nin siyasal anlayışı, bu kavramı açımlayıp derinleştirir: Yirminci yüzyıl uygarlığının krizinin analizinden, sosyalist ve demokratik, kolektivist ve Hristiyan bir Avrupa'nın gerekliliği doğar. Yeni bir Avrupa, ancak yeni değerlerin taşıyıcısı olursa, doğabilecektir; Avrupa, tarihsel olarak zaten yaşıyor olması koşuluyla, siyasal gerçeklikte bir yer edinecektir. Avrupa'ya bir gerçeklik verebilecek olanlar, zihinlerin karışıklığı ya da kurumların çağdışılığı olmayacaktır.

Mounier, siyasal düzlemden ahlaki düzleme geçer. Belirli bir kültürün doğması bütün devrimlerin ortak ilkesidir; aktif her kültürün ilkesi de, kişiyi temel almasıdır. Avrupa doğmak istiyorsa, onu kişiyi temel alan bir kültür, daha doğrusu bir kişiler kültürü ayakta tutmak zorundadır. Avrupa, olabildiğince, kişiye dayalı ve Hristiyan bir ortak ânı, Avrupa kültürlerinin yeni toplumsal ve demokratik değerleri fethini taçlandırarak olan idealdir. Avrupa, başlı başına coğrafi bir varlıktan; tarihsel olarak, bugün büyük ölçüde aralarında krizin yaşandığı halklar bütününden ibarettir: Avrupa, ancak seçkinleri ve kitleleri, aynı anda hem aracı, hem devrimci yeni bir kültür geliştirdiklerinde –ya da kültürel an, ahlaki bir yükümlülük niteliği edindiğinde– geçerliliğe kavuşacaktır. "Fransa'dan müze hümanizmini, ayrıca

sonsuz dek yanıltıcı sonsuz gerçekçiliği bir yana bırakmasını, Hıristiyan uygarlığının ona aktardığı yakıcı değerleri canlandırabilmesini bekliyorum, bu değerlerle Avrupa'nın çürümüşlüklerini süslemesi için değil, o çürümüşlüklerin tamamını yok etmesi ve hâlâ Batı'ya olduğu kadar Doğu'ya da söyleyecek pek çok şeyi olan bir uygarlığın alevini yeniden tutuşturması için" ("Birkaç Avrupalı Arkadaşa Mektup," *Aussprache* içinde, Şubat 1950).

Antonio Negri

YAZILAR KAYNAKÇASI

1. "Contre l'Empire," *Futur antérieur*, Sayı 27, 1996/1, s. 1-3.
2. "La crisi dello spazio politico," *Derive e Approdi*, Yıl III, Sayı 8, Yaz 1995. Roma, s. 68-70.
3. "Il nuvo proletariato europeo ha interesse all'Europa unita," *Futuro Anteriore*, Sayı 6, 1998, s. 155-162.
4. "Europa Europa," *La Fohla*, 2 Ağustos 1998 (Sao Paulo, Brezilya).
5. "Fra la meteo e la pubblicità: l'Impero contrattacca," Haziran 1999 basımı, 17 Rue Dieu 75010, Paris.
6. "Europa, una burla per i sudditi dell'Impero," *Il Manifesto*, Roma 21 Ağustos 1999 Cumartesi, s. 21-22 (*Il futuro del Novecento. Come il XX secolo ha pensato il tempo a venire*, Manifestolibri, 1999, s. 81-90'da yeniden yayımlanmıştır).
7. "Italy/Europe," *Posse*, Sayı 1, Nisan 2000, s. 88-90.
8. "Le contre-Empire attaque. Entretien avec Toni Negri," yay. haz. I Bonnaud, S. Grelet, M. Potte-Bouneville ve Jeanne Revel, *Vacarme*, Güz 2000, Sayı 13, Paris, s. 4-12.
9. "Europa, l'oggetto sconosciuto," *Il Manifesto*, 15 Aralık 2000 Cuma, Roma, s. 18.
10. "Strategie politiche per l'Europa: Europa necessaria, ma possibile?," *Europa politica, ragioni di una necessità* içinde, yay. haz. H. Frieze, A. Negri, P. Wagner, Manifestolibri, Roma, 2002, s. 275-283.
11. "L'ordine della guerra," *Global*, Sayı 0, Kasım 2002, s. 6-8.
12. "Il continente della democrazia assoluta," *Global*, Sayı 1, Nisan 2003, s. 38-39.
13. "Il paradosso Cacciari" (M. Cacciari'nin *Geofilosofia dell'Europa*'sının ikinci basımı için değerlendirme yazısı), *Alias*, Talpa libri, Sayı 11, 15 Mart 2003, s. 17-18.

14. “La mediazione evanescente” (Balibar’ın *L’Europe, l’Amerique et la guerre*’i için değerlendirme yazısı), *Il Manifesto*, Roma, 3 Mayıs 2003 Cumar-tesi, s. 13.

15. “Il governo e le prospettive della politica esterna dell’Unione Europea, nel quadro globale,” Floransa Sempozyumu, Üniversite Avrupa Enstitüsü, Mart 2003.

16. Ek: “Il credo europeo di Monnier,” *GiovaneEuropa*, Yıl 2, Sayı 5, Şubat 1995, s. 3.

Dizin

A

Ackerman, B. 132
Adenauer, K. 54
Agamben, G. 92, 126
Albertone, bkz. Koca
Alberto 61
Althusser, L. 133
Anders, G. 21
Andreotti, G. 61
Augustinus Aziz 86, 126
Auschwitz 9

B

Balibar, E. 113, 131, 132,
133, 134, 135,
156
Baudrillard, J. 127
Bergson, H. 52
Berlin Duvarı 22, 30, 42,
56, 81, 96
Berlinguer, E. 62, 67
Bismarck, O. V. 111
Bluntschli, J. K. 52
Bonaparte, L. N. 51, 122
Bonnaud, I. 75, 155
Bové, J. 84
Brecht, B. 48
Bretton Woods Konfe-
ransı 22
Briand, A. 52, 54, 55
18 Brumaire Darbesi 133
Burckhardt, J. 52
Bush, G. 57, 115, 117,
122, 123, 127,
128, 139, 140
Büyük bunalım 60
Byron 54

C

Céline, L. F. 49
Cacciari, M. 125, 126,
127, 128, 129,
131, 134, 135
Chevènement, J. P. 89

Chiapas (Ayaklanması)
38, 81
Chirac, J. 117
Ciano, C. 61
Constant, B. 52
Cusanus, N. 126

Ç

Çaadayev, P. Y. 56

D

D'Alema, M. 64
Dal Lago, A. 131, 134
Davis, M. 38
De Gasperi, A. 54
De Maistre, J. 51
Dear, M. 38
Deleuze, G. 26, 47, 83,
126
Derrida, J. 12, 126, 127,
133
Descartes, R. 52
1917 Devrimi ayrıca bkz.
Sovyet Devrimi
10
Di Leo, R. 96

F

Fichte, J. G. 19
Fortini, F. 10
Foucault, M. 26, 47, 126
Francesco, A. 63
Fransız Devrimi 8, 59
Frantz, C. 52
Frieze, H. 131, 134, 155
Fukuyama, F. 66
Futur Antérieur 15, 76

G

Galli, C. 131, 134
Garth, B. 132
Gibbon, E. 92
Giustizia e Libertà (Ada-
let ve özgürlük)
10, 11
Goethe, J. W. V. 54
Gomez, T. 33

Gorbaçov, R. 57
Gorbaçov, M. 57
Grelet, S. 75, 155
Guattari, F. 47, 83
Guizot, F. 58

H

Habermas, J. 12, 72
Hardt, M. 76
68 (Harçketi) 11, 57, 62,
80, 81, 91
Harvey, D. 34
Hegel, G. W. F. 19, 58, 76
Heidegger, M. 66, 126
Hertz, T. 19
Hobbes, T. 64, 76, 77
Hugo, V. 52
Huntington, S. P. 131

I

IWW (*Industrial Workes
of the Word:*
Dünya Sanayi
İşçileri) 59

İ

IMF 43
İtalyan Komünist Partisi
10

J

Jameson 133
Joyce, J. 48

K

Kagan, R. 127, 131
Kallikles 64
Kireyevski, İ. V. 56
Kohl, H. 57
Kojève, A. 54
1871 Komünü 10
Kruşçev, N. (Sergeye-
viç) 8
Kutuzov (Prens) ,M. İ.
110
Kyoto Anlaşması 139

L

Lazzarato, M. 34
Lenin, V. İ. 15, 58, 100,
101
Leopardi, G. 8
Lorimer, J. 52
Los Angeles (İsyanı)
38, 64
Lukács, G. 52
Lussu, E. 10
Luxemburg, R. 58, 100,
101

M

Macar Ayaklanması
(1956) 8
Machiavelli, N. 63, 69,
72, 76, 90, 126
Mann, T. 52
Mao, Z. 15
Marazzi, C. 32
Marshall, G. 53, 55, 56
Marshall Planı 53, 56
Marx, K. 15, 35, 58, 76,
89, 123
Mazzini, G. 19
Menenius Agrippa 67
Metternich, K. W. V. 51,
55, 58
Mezzadra, S. 131, 134
Microsoft 87
Miloşević, S. 47
Mitterand, F. 57
Monnet, J. 54
Montesquieu, C. L. 92
Moulier-Boutang, Y. 84
Mounier, E. 8, 151, 152,
153

N

Napoléon 51, 52
Negri, A. 8, 34, 75, 154,
155
New Deal 112
NGO'lar (Devlet Dışı
Örgütler) 78
Nietzsche, F. 52, 55
Novalis, Hıristiyanlık

yada Avrupa)
19, 51

O

Ogilvie, B. 131, 134

P

Panzieri, R. 10
Paris Hareketi, 10, 42 81
Paulus, A. 69
Piave Irmağı Çarpışma-
sı 12
Platon, Devlet 64, 126
Polanyi, K. 31, 34
Politecnico 10
Polybios 26
Potte-Bonneville, M. 75
Proudhon, P. J. 52
Pufendorf (Baronu), S.
105
Pugliese, S. G. 61

Q

Quaderni Rossi 10

R

Reagan, R. 57
Revel, J. 75, 155
Roosevelt, F. 112
Rosselli kardeşler 10,
61, 62
Rousseau, J. J. 64, 76, 77
Rowe, J. C. 132

S

Saint-Simon, H. 52
San Francisco Konferansı
138
Schmitt, C. 57, 126
Schröder, G. 117
Schuman, R. 54
Schumpeter, J. A. 34
Seattle (Hareketi) 7,
72, 73
Sieyès, E. J. 19
Sinzheimer, H. 112
Sloterdijk, P. 131

Soğuk Savaş 22, 42, 53,
107, 116

Sordi, A. (Albertone) 61
Sovyet Devrimi 63
Spinelli, A. 10, 54
Spinoza, B. (Baruch)
76, 87
Stendhal (Henri Beyle)
49

Ş

Şoa [Holokaust] 57

T

Thatcher, M. H. 57
Tiananmen (Direnişi) 81
Tocqueville, A. 54
Togliatti, P. 62

U

Uluslararası Ceza Mahke-
mesi 139, 145

Ü

'üçüncü yol' 10, 11

V

Veltroni, W. 61
Verdun (Çarpışması) 12,
49, 57
Virno, P. 34
Vittorini, E. 10
Voltaire (François Marie-
Arouet) 51, 59

W

Wagner, P. 131, 134, 155
Weber, M. 18, 34, 57
Weil, S. 126
Wilson, W. 53

Y

Yeltsin, B. 57

Avrupa

sınıf mücadelesi çerçevesinde kavranmadığı sürece, kapitalizmin ve teknokratik entelijensiyanın küçük katmanlarının "büyük yanılsama"sı olarak kalacaktır. Avrupa fikrini ve uzamını ancak yeni proletaryanın mücadeleleri gerçek kılabilir. Demek ki, Avrupa'dan yana ve Avrupa'ya karşıyız. Sömürülenlerin yeni sınıf birleşimini temel alarak, küresel düzeydeki emperyal tahakküme savaş açan bir mücadeleler ve idarenin demokrasi yoldan ele geçirilmesi pratikleri potansiyelinin kurulabileceği tek yer olarak Avrupa'dan yanayız. Çokuluslu sermayenin yönetici grupları, küresel sermaye birikimi sürecinde Avrupa'yı salt bir geçiş noktası kılmak istedikleri ölçüde, Avrupa'ya karşıyız. Demek ki, sorun, kapitalistlerin ve teknokratların Avrupa'sına el atma sorunudur: Mücadeleler ağına yayılan, mücadeleleri idarenin demokrasi yoldan yeniden temellük edilmesi projelerinin işbirliğine dayalı örgülenmesinin anları olarak koordine eden bir Avrupa projesi oluşturma sorunu. Önerilecek yeni Maastricht kriterleri var: Yeni proletaryanın mücadeleleri ile ücret, vergi, para ve toplum alanlarındaki hedeflerinin örülüşmesini temel alan kriterler. Liberal küreselleşmeye direniş ütopyasından çıkmak için, direnişin etkili -dile getirdiği nüfuslar, arzular, mücadele bütününe uygun olduğu için etkili- hale gelebileceği ütöfik olmayan alanlar, yerel alanlar tanımlamak gerekir.

www.ekonomyaninlik.com
ilelism@ekonomyaninlik.com

A. N